

КРІВАВОГО РОКУ

ВІДЕНСЬКИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ
АЛЬМАНАХ НА 1917 РІК

ЗЛАДИВ ЯРОСЛАВ ВЕСОЛОВСЬКИЙ.

ВИДАЛА ЗАГАЛЬНА УКРАЇНСЬКА РАДА
У ВІДНІ, 1917. З ДРУКАРНІ АДОЛЬФА ГОЛЬЦГАВЗЕНА.

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

01188432 (R)

У Відни виходять:

1. **Буковина.** Два рази на місяць. Поодинокое число 10 сотиків. Schwarzspanierstraße 15, Wien IX.
2. **Видання Української Культурної Ради.** Strozsigasse 32, 12; Wien VIII.
3. **Військовий Листок Штрефлера.**
 - а) Підьна часопись що суботи;
 - б) Часопись для підофіцирів два рази на місяць. Передплата піврічно 2 К. Seidel, Graben, Wien I.
4. **Вістник державних законів для королівств і країв, заступлених в державній радї.** Річна передплата 8 К. Ред. Ол. Кулачковський. Verlag der Staatsdruckerei, Seilerstätte 24, Wien I.
5. **Вістник Союзу визволення України що недїлі.** Передплата річно 15 К., піврічно 8 К., чвертьрічно 4'50 К. Josefstädterstraße 79, II. сходи, дв. 6. Там же і всі видання союзу визволення України.
6. **Ukrainische Korrespondenz** чотири рази на місяць. Передплата річно 12 К., піврічно 6 К. Видавець президент Загальної Української Ради Др. Кость Левицький. Редактор Володимир Сінгалевич. Josefstädterstraße 43, I. дв. 8; Wien VIII. Там же і всі видання Загальної Української Ради.
7. **Українські письменники в російськїм перекладї** накл. „Бібліотеки полоненого“. П. Дятлів. Josefstädterstraße 79, дв. 14; Wien VIII. Там же портрети українських письменників в. 1 серія 12 листівок К 1'20.

B-5919
2012

20

КРІВАВОГО РОКУ

ВІДЕНСЬКИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ АЛЬМАНАХ НА 1917 РІК.

ЗЛАДИВ ЯРОСЛАВ ВЕСОЛОВСЬКИЙ.

ЗРУЙНОВАНА ХАТА В СОСНОВІ,
Липень 1916 р., фотогр. п. Розумович.

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

ВИДАЛА ЗАГАЛЬНА УКРАЇНСЬКА РАДА.
У ВІДНІ, 1917. З ДРУКАРНІ АДОЛЬФА ГОЛЬЦГАВЗЕНА.

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 195.065

С. 149160

12780

Іван Франко

15-8-1856 — 28-5-1916.

*„О Ізраїлю, як би ти знав,
Чою в серці тім повно!
Як би знав, як люблю я тебе,
Як люблю невимовно!
Ти мій рід, ти дитина моя,
Ти вся честь моя й слава,
В тобі дух мій, будуще мове,
І краса і держава.
Я-ж весь вік свій, весь труд тобі дав
І незломнім завзятю, —
Підеш ти у мандрівку століть
З мого духу печатю.“* *Мойсей, X, 5-7.*

В парку.

В парку перед пишним палацком
Похотіє зорна пані
Літ середніх, Красоти мур не втерпівши
У баченні дво-барв'їм вбранні,

Мур до міста поспішив ще зрина,
Мав забувані співає,
А вона, ще б'є співаючи франа
Носить в'їду протче сумне.

І мов монети ~~тут~~ зрозуміти Стримає
І у тим м'ягенькім рани?

І облетів погляд сумовитий
Парку парк біж Краю до краю

Втім беззвучно хитнула са бранна,
В франи їва російські офіцери.

Одні ловить: "Уяна рани сама?
Руха красхати! Дикоту Киватеру!"

Ігні!
"Не знаєт рани! Ах, на тинке воше,
Skąd jesteś cie?"

Другий офіцер (до першого)

"Право, это шалость?"

Знімка частини одного з останніх власноручно написаних віршів Івана Франка.

І. СІЧЕНЬ — JANUAR (31 ДНІВ)

ДНІ	СТ.		греко-католицькі	римо-катол.
	НОВ.	СТ.		
П.	1	19	Боніфатія	Нов. Рік 1917.
В.	2	20	Ігнатія	Макарія
С.	3	21	Юліяни	Ієновефи
Ч.	4	22	Анастасії	Тита, Евгена
П.	5	23	10 Мучеників	Телесфора
С.	6	24	Навеч. Рожд. Х., Ев.	Трох королів
Н.	7	25	Рожд. Христ.	1. Н. п. Тр. К.
П.	8	26	Соб. Пр. Б. ☉	Северина
В.	9	27	Стефана	Юліяна
С.	10	28	2000 Мучен.	Павла п.
Ч.	11	29	14.000 дїт. уб. у В.	Гілівія папи
П.	12	30	Анизії	Ернеста
С.	13	31	Мелянії Римл.	Іларія папи
Н.	14	1	Н. Р. 1917. Обр Г. В.	2. Н. п. Тр. К.
П.	15	2	Сильвестра	Маврикія
В.	16	3	Малахії	Маркія
С.	17	4	Соб. 70 апост.	Антонія
Ч.	18	5	Навеч. Бог.	Приски
П.	19	6	Богоявлене	Генрика
С.	20	7	Соб. Ів. Хрест.	Фабіяна і Сев.
Н.	21	8	Н. п. Бог. Юрія	3. Н. п. Тр. К.
П.	22	9	Поляєвкта	Вінгентія
В.	23	10	Григ. і Дом.	Обруч. Пр. Д.
С.	24	11	† Теодозія	Тимотея
Ч.	25	12	Татяни	Нав. Павла
П.	26	13	Єрмила і Стр.	Полїкарна
С.	27	14	Отців в Синаї	Івана Зол.
Н.	28	15	32. Н. п. С. св. Д.	4. Н. п. Тр. К.
П.	29	16	П. вер. с. Петра	Франца Сал.
В.	30	17	† Антон. вел.	Аделяйди
С.	31	18	Атан. і Кирил.	Петра з Н.

2. ЛЮТИЙ — FEBRUAR (28 днів)

дні	ст.		греко-католицькі	римо-катол.
	нов.	ст.		
Ч.	1	19	Макария	Ігнатія М.
П.	2	20	Евтимія	Марії Громн.
С.	3	21	Максима	Блажея
Н.	4	22	Н. о мит. і фар.	Старозапустна
П.	5	23	Климентя	Агати
В.	6	24	Ксенїї	Дороти
С.	7	25	† Григорія Б. ☉	Ромуальда
Ч.	8	26	Ксенофонта	Івана з М.
П.	9	27	† Івана хр.	Апольонїї
С.	10	28	Брема Спр.	Схолястики
Н.	11	29	Н. о блуд. син.	Мясопустна
П.	12	30	Трох Свят.	Евдлаїї
В.	13	31	Кира і Івана	Катерини
С.	14	1	Трифона	Валентія
Ч.	15	2	Стрітене Г. С	Фавстїна
П.	16	3	Симеона і Анни	Юліяни
С.	17	4	Ізидора	Констанції
Н.	18	5	Н. Мясопуст.	Запустна
П.	19	6	Вукола	Конрада
В.	20	7	Партенїя	Евстахїя
С.	21	8	Теодора ☉	Ів., Попець
Ч.	22	9	Никифора	Петра кат.
П.	23	10	Харлампїя	Романа
С.	24	11	Власія	Матїя
Н.	25	12	Н. Сиропустна	1. Н. посту
П.	26	13	Март. П. посту	Александра
В.	27	14	Авксентія	Юліяна
С.	28	15	Онїсима ☉	Романа

3. МАРТ — MÄRZ (31 днів)

Дні	СТ.		гребо-католицькі	римо-катол.
	нов.	ст.		
Ч.	1	16	Памфілія	Альбіна
П.	2	17	Теодора Т.	Симпліція
С.	3	18	Льва	Кунігунди
Н.	4	19	1. Нед. посту	2. Н. п. (Суха)
П.	5	20	Льва еп.	Евзебія
В.	6	21	Тимотея	Фридриха
С.	7	22	Петра і Ат.	Томи
Ч.	8	23	Поликарпа ☉	Івана Б.
П.	9	24	† Ів. Х. 1. і 2. найд.	Францішки
С.	10	25	Тарасія	40 Мучен.
Н.	11	26	2. Н. посту	3. Н. п. (Глуха)
П.	12	27	Прокопа Дек.	Григорія
В.	13	28	Василя пост.	Розини
С.	14	1	Евдокії	Матильди
Ч.	15	2	Теодота	Льонгіна
П.	16	3	Евтропія ☾	Авраама
С.	17	4	Гарасима	Ієртруди
Н.	18	5	3. Н. посту (хр.)	4. Н. п. (Сер. п.)
П.	19	6	42 муч. в Амор.	Йосифа Об.
В.	20	7	Василя Ефр.	Івана з Х.
С.	21	8	Теофилякта	Венедикта
Ч.	22	9	† 40 муч. в С.	Катерини
П.	23	10	Кондрата ☉	Віктора
С.	24	11	Софронія	Гавріла
Н.	25	12	4. Нед. посту	Благов. М. Д.
П.	26	13	Никифора	Емануїла
В.	27	14	Венедикта	Богумила
С.	28	15	Агафія, Покл.	Вільгельма
Ч.	29	16	Савина	Кирила
П.	30	17	Алексея ☾	Квірина
С.	31	18	Кирила Бр.	Бальбіни

4. ЦВІТЕНЬ — APRIL (30 днів)

дні	ст.		греко-католицькі	римо-катол.
	нов.	ст.		
Н.	1	19	Б. Н. посту	Нед. цвітна
П.	2	20	Отців уб. в м. С.	Франца
В.	3	21	Якова	Ришарда
С.	4	22	Василя	Ізидора
Ч.	5	23	Нікона	Вел. Четвер
П.	6	24	Захарії	Вел. Пятниця
С.	7	25	Благ. П. Д. ☉	Вел. Субота
Н.	8	26	Н. цвітна Гавр.	Великдень
П.	9	27	Матрони	Понед. сьвітл.
В.	10	28	Іларіона	Езекиїла
С.	11	29	Марка	Льва пап.
Ч.	12	30	Івана (В. Ч.)	Юлія
П.	13	31	Вел. Пятн.	Герменегільди
С.	14	1	Марії Ег. ☾	Тибурція
Н.	15	2	Воскресенє Х.	1. п. В. Анаст.
П.	16	3	Понед. сьвітл.	Калікста
В.	17	4	Втор. сьвітл.	Рудольфа
С.	18	5	Теодула	Апольонія
Ч.	19	6	Евтихія	Емми
П.	20	7	Григорія	Віктора
С.	21	8	Іродіона ☽	Анзельма
Н.	22	9	Н. Томина	2. п. В. Кая
П.	23	10	Терентія	Войтїха
В.	24	11	Антина	Григорія
С.	25	12	Василя	Опїки св. Йос.
Ч.	26	13	Артемона	Кета і Мар.
П.	27	14	Мартина	Пелегрїна
С.	28	15	Аристарха	Віталїя
Н.	29	16	Н. Мироносиць ☽	3. п. В. Петра
П.	30	17	Сїмеона	Катарїни С.

5. МАЙ — МАІ (31 днів)

дні	ст.		греко-католицькі	римо-катол.
	нов.	ст.		
В.	1	18	Івана дек.	Филипа
С.	2	19	Івана печ.	Атаназія
Ч.	3	20	Теодора	Най. с. Хр.
П.	4	21	Януарія	Фльоріяна
С.	5	22	Теодора	Пія папи
Н.	6	23	Н. Розслабл., Юрія	4. Н. п. Вел.
П.	7	24	Сави ☉	Домікелі
В.	8	25	† Марка еп.	Станислава
С.	9	26	Василя Переп. П.	Григорія
Ч.	10	27	Симеона	Ізидора
П.	11	28	Язона	Адольфа
С.	12	29	9 Мучен.	Панкратія
Н.	13	30	Н. Самар., † Яков.	5. Н. п. Вел.
П.	14	1	Бремї С	Боніфатія
В.	15	2	Атаназія	Софїї
С.	16	3	† Теодозія	Івана Непом.
Ч.	17	4	Пелягїї	Вознесене
П.	18	5	Ірини	Фелїкса
С.	19	6	Йова	Келестина
Н.	20	7	Н. Слїпор.	6. Н. п. Вел.
П.	21	8	† Івана Богосл. ☉	Фелїкса
В.	22	9	† Пер. м. с. Ник.	Юлїї
С.	23	10	† Мокїя, Симеона	Дезидерія
Ч.	24	11	Вознесене Г.	Іванни
П.	25	12	Епїфанія	Урбана
С.	26	13	Гликерїї	Филипа Нер.
Н.	27	14	Н. Св. Отцїв.	Зелені Сьвята
П.	28	15	Пахомія	Пон. Зел. Св.
В.	29	16	Теодора	Максима
С.	30	17	Андронїка ☉	Фердинанда
Ч.	31	18	Теодота	Ангелїни

6. ЧЕРВЕНЬ — JUNI (30 днів)

дні	ст.		греко-католицькі	римокатол.
	нов.	ст.		
П. С.	1 2	19 20	Патрикія Талалея Суб. зад.	Іраціяна Еразма
Н. П. В. С. Ч. П. С.	3 4 5 6 7 8 9	21 22 23 24 25 26 27	Сош. св. Д. К. і Єл. Пон. Пр. Тр. Михайла ☉ Симеона З. найд. г. І. Хр. Карпа Терапонта	1. Н. п. З. св. Квірина Боніфатія Норберта Боже Тіло Медарда Феліціяна
Н. П. В. С. Ч. П. С.	10 11 12 13 14 15 16	28 29 30 31 1 2 3	1. Н. п. С. с. Д., В. С. Теодозії П. посту Ісаакія ☾ Єрмія ап. Юстина. Івана Суч. Лукиліяна	2. Н. п. З. Св. Варнава Івана Антонія С. Василія Серця Ісус. Беннона
Н. П. В. С. Ч. П. С.	17 18 19 20 21 22 23	4 5 6 7 8 9 10	2. Н. п. С. св. Д. Доротія Висаріона ☉ Теодота Теодора Кірила Арх. Тимотея	3. Н. п. З. Св. Ієрвазія Юліяна Сильверія Альойзія Павліна Зенона
Н. П. В. С. Ч. П. С.	24 25 26 27 28 29 30	11 12 13 14 15 16 17	3. Н. п. С. св. Д. Онуфрія Акілія Єлісея ☾ Амоса Тихона Мануїла	4. Н. п. З. Св. Проспера Івана і Павла Володислава Льва папи Петра і Павла Емілії

7. ЛИПЕНЬ — JULI (31 днів)

дні	ст.		греко-католицькі	римо-катол.
	нов.	ст.		
Н.	1	18	4. Н. п. С. св. Д.	5. Н. п. З. С.
П.	2	19	Юди Тадея	Пос. Пр. Д.
В.	3	20	Методія	Ілїодора
С.	4	21	Юлїяна ☉	Флявіяна
Ч.	5	22	Евзевія	Кирила і М.
П.	6	23	Агрипіни	Ісаї
С.	7	24	Рожд. с. Ів. Хр.	Вілібальда
Н.	8	25	5. Н. п. С. св. Д.	6. Н. п. З. Св.
П.	9	26	Давида	Анатолія
В.	10	27	Самсона	Амалїї
С.	11	28	Кира і Івана ☾	Пія папи
Ч.	12	29	Петра і Павла	Генрика
П.	13	30	Собор. с. Анос.	Маргарети
С.	14	1	Косми і Дам.	Бонавентури
Н.	15	2	6. Н. п. С. св. Д.	7. Н. п. З. Св.
П.	16	3	Якннта	Пр. Д. М. з К.
В.	17	4	Андрея	Олексїя
С.	18	5	Кирила і Метод.	Фридриха
Ч.	19	6	† Атаназ. ☉	Вінцентія з П.
П.	20	7	Томи і Акакія	Ілїї пр.
С.	21	8	Прокоша	Пракседі
Н.	22	9	7. Н. п. С. св. Д.	8. Н. п. З. Св.
П.	23	10	Антошїя печ.	Аполїварія
В.	24	11	Ольги укр. Кн.	Христини
С.	25	12	Прокля	Якова ап.
Ч.	26	13	Соб. св. Гавр.	Анни М. пр. Д.
П.	27	14	Акили ☾	Наталїї
С.	28	15	† Володим. укр. Кн.	Інокентія
Н.	29	16	8. Н. п. С. св. Д.	9. Н. п. З. Св.
П.	30	17	Марини вмч.	Богумила
В.	31	18	Як. і Еміліяна	Ігнатія Льой.

8. СЕРПЕНЬ — AUGUST (31 ДНІВ)

ДНІ	СТ.		греко-католицькі	римо-катол.
	НОВ.	СТ.		
С.	1	19	Макрини	Петра в ок.
Ч.	2	20	† Ілїї прор.	Альфонса
П.	3	21	Симеона	Стефана
С.	4	22	Марії Магдал.	Домініка
Н.	5	23	9. Н. п. С. св. Д.	10. Н. п. З. Св.
П.	6	24	Бориса і Гліба	Преобр. Госп.
В.	7	25	† Успен. с. Анни	Каєтана
С.	8	26	Єрмолая	Кирияка
Ч.	9	27	† Панталейм.	Романа
П.	10	28	Прохора	Вавра
С.	11	29	Кадиника	Сузанни
Н.	12	30	10. Н. п. С. св. Д.	11. Н. п. З. Св.
П.	13	31	Євдокима	Іполита
В.	14	1	† Пр. Ч. Х. і 7 М. М.	Євзевія
С.	15	2	П. м. с. Стеф.	Усп. Пр. Д.
Ч.	16	3	Ісаакія	Йоакима
П.	17	4	7 мол. Урод. Цїс.	Лїберата
С.	18	5	Євсигнїя	Елени
Н.	19	6	11. Н. п. С. Преобр.	12. Н. п. З. Св.
П.	20	7	Дометія	Стефана
В.	21	8	Ємїліяна	Іванни Фр.
С.	22	9	† Матїя ап.	Тимотея
Ч.	23	10	Ляврентія	Філіпа
П.	24	11	Євпла	Вартоломея
С.	25	12	Фотія	Людвика
Н.	26	13	12. Н. п. С. св. Д.	13. Н. п. З. Св.
П.	27	14	Мїхея	Йосифа К.
В.	28	15	Успене Пр. Д.	Августина
С.	29	16	Пер. н. Обр. Г.	Усїч. с. Ів.
Ч.	30	17	Мирона	Розалїї
П.	31	18	Фльора	Раймунда

9. ВЕРЕСЕНЬ — SEPTEMBER (30 днів)

Дні	СТ.		греко-католицькі	римо-катол.
	НОВ.	СТ.		
С.	1	19	Андрея страт. ☉	Іди і Егід.
Н.	2	20	13. Н. п. С. св. Д.	14. Н. п. З. Св.
П.	3	21	Тадея	Серафини
В.	4	22	Агатоника	Розалїї
С.	5	23	Лула	Юстини
Ч.	6	24	Евтихія	Захарія
П.	7	25	Вартоломея	Регіни
С.	8	26	Адріяна ☾	Рожд. П. Д.
Н.	9	27	14. Н. п. С. св. Д.	15. Н. п. З. Св.
П.	10	28	Мойсея	Николая
В.	11	29	† Усїч. г. с. Ів.	Прота
С.	12	30	Александра	Евлялїї
Ч.	13	31	† Пол. пояса Пр. Б.	Валеріяна
П.	14	1	† Симеона стовпн.	Воздв. Ч. Хр.
С.	15	2	Маманта	7. бол. Мар.
Н.	16	3	15. Н. п. С. св. Д. ☉	16. Н. п. З. Св.
П.	17	4	Вавили	Гільдегарда
В.	18	5	Захарія	Томи
С.	19	6	Чудо А. Мих.	Януарія
Ч.	20	7	Созонта	Евстахія
П.	21	8	Рожд. Пр. Б.	Матїя
С.	22	9	Йоакима і Анни.	Маврикія
Н.	23	10	16. Н. п. С. св. Д.	17. Н. п. З. Св.
П.	24	11	Теодори ☽	Руперта
В.	25	12	Автонома	Клеофи
С.	26	13	Корнила	Кипріяна
Ч.	27	14	Возд. Ч. Хр.	Косми і Дам.
П.	28	15	Никити	Вячеслава
С.	29	16	Евтимї	Михайла Арх.
Н.	30	17	17. Н. п. С. св. Д. ☉	18. Н. п. З. Св. с. В. Н.

Ю. ЖОВТЕНЬ — ОКТОБЕР (31 днів)

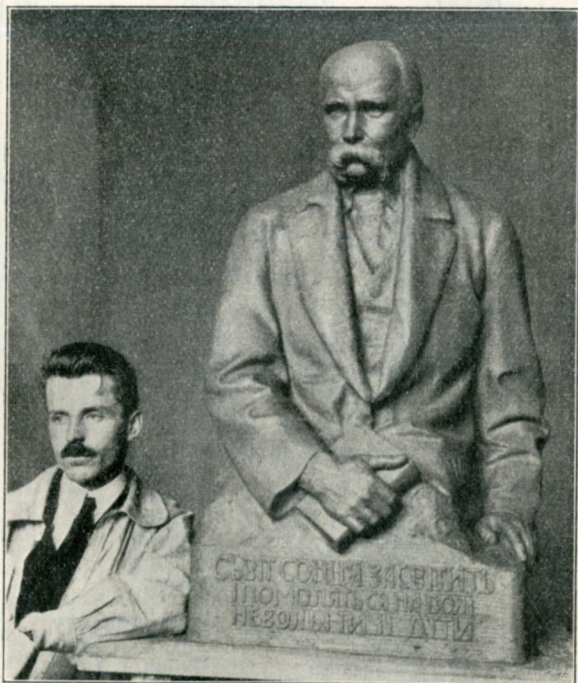
Дні	Ст.		греко-католицькі	римо-катоц.
	нов.	ст.		
П.	1	18	Евменія	Ремігя
В.	2	19	Трофима	Ангел. стор.
С.	3	20	Евстахія	Кандида
Ч.	4	21	Кондрата	Франца Сер.
П.	5	22	Фоки і Йони	Пляцида
С.	6	23	Зач. с. Ів. Кр.	Брунона
Н.	7	24	18. Н. п. С. с. Д. С	19. Н. п. З. Св.
П.	8	25	Евфрозини	Бригіди
В.	9	26	† Івана Богосл.	Діонизія
С.	10	27	Калистрата	Франца Бор.
Ч.	11	28	† Харитона	Вінкентія
П.	12	29	Кирияка	Максиміліяна
С.	13	30	Григорія	Едварда
Н.	14	1	19. Н. п. С. св. Д., П.	20. Н. п. З. Св.
П.	15	2	Киприяна	Тереси
В.	16	3	Дионизія	Іаля і Фльор.
С.	17	4	Брогтея	Ядвиги
Ч.	18	5	Харитини	Луки ев.
П.	19	6	† Томи ап.	Петра з Альк.
С.	20	7	Сергія	Феліціяна
Н.	21	8	20. Н. п. С. св. Д.	21. Н. п. З. Св.
П.	22	9	† Якова ап.	Кордулі
В.	23	10	Евлампія	Івана Капістр.
С.	24	11	† Филипа ап.	Арх. Рафаїла
Ч.	25	12	Прова	Івана кант.
П.	26	13	Карна	Евариста
С.	27	14	П. М. Параскеви	Савини
Н.	28	15	21. Н. п. С. св. Д.	22. Н. п. З. Св.
П.	29	16	Льонгіна	Наркиза
В.	30	17	Осії	Клявдія
С.	31	18	† Луки ап. і ев.	Маркиля

II. ПАДОЛИСТ — NOVEMBER (30 днів)

дні	ст.		греко-католицькі	римо-катол.
	нов.	ст.		
Ч.	1	19	Йоїла пр.	Всіх Святих
П.	2	20	Артемія влмч.	День задушний
С.	3	21	Іляріона преп.	Губерта
Н.	4	22	22 Н. по С. Св. Д.	23 Н. по Зел. Св.
П.	5	23	Якова ап.	Захарії й Єлисав.
В.	6	24	Арети	Леонарда
С.	7	25	Маркіяна й Март.	Геркуліана
Ч.	8	26	Дмитра влмч.	4 Коронатів
П.	9	27	Нестора муч.	Теодора
С.	10	28	Параскеви влмч.	Андрея з Ав.
Н.	11	29	23 Н. по С. Св. Д.	24 Н. по Зел. Св.
П.	12	30	Зиновія й Зиновії	Куниберта
В.	13	31	Стахія й Урбана	Станислава К.
С.	14	1	Косми й Даміяна ☉	Йосафата еп.
Ч.	15	2	Акинтина	Леопольда В.
П.	16	3	Акепсима, Айталя	Едмунда
С.	17	4	Йоанвікія, Нікандра	Сальомеї
Н.	18	5	24 Н. по С. Св. Д.	25 Н. по Зел. Св.
П.	19	6	Павла, Клявдії	Єлисавети
В.	20	7	Єрона, Лазаря	Фелікса з. В.
С.	21	8	Собор арх. Мих. ☉	Введення Пр. Д. М.
Ч.	22	9	Онисифора	Кикилії
П.	23	0	Ераста апост.	Климента
С.	24	11	Міни, Віктора	Івана з Кр.
Н.	25	12	24 Н. по С. Св. Д.	26 Н. по Зел. Св.
П.	26	13	Івана Золотоуста	Конрада
В.	27	14	Філипа ап.	Валеріяна
С.	28	15	Гурія й С. ☉	Руфина
Ч.	29	16	Матей ап. й еванг.	Сатурніна
П.	30	17	Григорія	Андрея ап.

12. ГРУДЕНЬ — DEZEMBER (31 днів)

дні	ст.		греко-католицькі	римо-катол.
	нов.	ст.		
С.	1	18	Плятона і Романа	Елїгія
Н.	2	19	26. Н. п. С. св. Д.	1. Н. Адвенту
П.	3	20	Григорія	Франца Кс.
В.	4	21	Вв. Пр. Д. М.	Варвари
С.	5	22	Филімона	Сави
Ч.	6	23	Амфілохія	Николая
П.	7	24	Катерини	Амврозія
С.	8	25	Климентя	Н. П. Зач. П. Д.
Н.	9	26	27. Н. п. С. св. Д.	2. Н. Адвенту
П.	10	27	Якова	Пр. Д. М. Льор.
В.	11	28	Стефана	Дамазія
С.	12	29	Парамона	Александра
Ч.	13	30	† Андрея ап.	Лукії
П.	14	1	Груд. Наума	Спіридіона
С.	15	2	Авакума	Валеріяна
Н.	16	3	28. Н. п. С. св. Д.	3. Н. Адвенту
П.	17	4	Варвари	Лазаря
В.	18	5	† Сави освящ.	Іраціяна
С.	19	6	Николая Чуд.	Немезія
Ч.	20	7	Амврозія	Теофіла
П.	21	8	Патавія	Томи ап.
С.	22	9	Зач. св. Анни	Зенона
Н.	23	10	29. Н. п. С. св. Д.	4. Н. Адвенту
П.	24	11	Данила	Вік. Ад. і Еви
В.	25	12	Спіридіона	Рожд. І. Хр.
С.	26	13	† Евстр. і Евгена	Стефана м.
Ч.	27	14	Тирса	Івана ев.
П.	28	15	Елестерія	Діг. у. в В.
С.	29	16	Аггея пр.	Томи еп.
Н.	30	17	Н. св. Праотц.	1. Н. п. Рожд.
П.	31	18	Севастиана	Сильвестра

Нове погрудє Тараса Шевченка роботи віденського скульптора
Михайла Бринського.

Передвоєнна ідилія: гуцульські діти в Жабім-Кривополі.
Фотогр. Семен Бурко. Власність Богдана Заклинського.

Наші визвольні змагання в часі світової війни 1914—1916.

(Причинок до матеріалів).

Як лиш вибухла отся світова війна, наш український нарід в Галичині поспішив з одушевленєм під прапори австрійської держави та в ряди українських сїчових стрільців—в надїї, що чейже вдасть ся йому визволити ся зпід ворожої корми та покласти основи вільної України, а вже що найменше, за вірність і пожертвованє для держави Габсбургів дістати свою національну самоуправу в східній Галичині, свій український край в межах Австрії...

Наші змагання за подїлом теперішного краю Галичини і Володимирії в вел. князівством Браківським на дві частини: західну (польську) і східну (українську) не є нинїшні, але давні та незадавні! Вони

вже були майже здійснені, та все зайшли якісь перепони, що не допустили, аби наш нарід став юсподарем на своїй землі.

Коли в р. 1772 перший раз розбирали Польщу, тоді австрійська цїсарева Марія Тереса прилучила східну Галичину до Австрії як спадщину династії Габсбургів по наших галицько-володимирських князях. Тоді прилучено до Австрії також частину холмської і волинської землі та звідси вийшла назва Галичини і Володимирії. Отсе була наша українська область, що насамперед прийшла до Австрії, бо область Кракова тоді не належала ще до Австрії.

Як бідний і занедбаний був Галицький край, коли знід Польщі дістав ся до Австрії, представив перший губернатор Галичини Антін гр. Перген в своїм меморіялі до Віденського правительства.

По третім подїлі Польщі в р. 1795. прилучено область Кракова до Австрії та з тої області утворено новий край і названо його Західною або Новою Галичиною, що дістала свою особну губернію в Кракові, Таким чином вже в р. 1795. були під Австрією дві окремі області краєві: східна (українська) Галичина і західна (польська) або Нова Галичина.

Отсе державно-правне відношене тривало від р. 1795 до р. 1809, то є протягом чотирнаїцяти літ.

В р. 1809 відступлено західну Галичину вел. князівству Варшавському і від того року була при Австрії лиш східна Галичина аж до р. 1815.

В р. 1815 відбув ся Віденський Конгрес та призначав Австрії теперішні області галицькі, але без округів Кракова і Хванова, з котрих утворено республіку Краківську, та отсе розмежене тривало до р. 1846, в котрім Австрія відобрала Краківську область.

Таким способом остаточно прилучено до Австрії Галичину і Володимирію з вел. князівством Краків-

ським як також князівствами Освециєм і Затор, та в рр. 1847—1854 приготувало австрійське центральне правительство проекти поділу цілої області галицької на дві окремі національні території: західну (польську) і східну (українську), що відповідало домаганням українського народу на підставі його історичних і національних прав.

Цісарською постановою з 27. лютого 1847, розпоряджено, що Галичина має бути поділена на дві губернії з головними містами: Львів і Браків, та в тій цілі видано вказані інструкції ціс. розп. з 29. мая 1847.

Відтак ціс. патентом з 19. червня 1848, остаточно порішено поділити Галичину на два краї: польський і український, але сею не виконано, бо в падолисті 1848, вибухла революція в Галичині.

Дня 6. падолиста 1848. вручила наша депутація пропам'ятне письмо в сій справі цісареві Фердинандови з просьбою о переведенє поділу краю.

Наш нарід визначив ся непохитною вірністю супроти австрійської держави і цісаря*), а наш вояк ставав у найтяжших пригодах оборонною рукою за судьбу Австрії і за се назвали нас тоді „Тирольцями сходу“. Тому ми надіяли ся і мали право надіяти ся, що сповнить ся наше справедливе домаганє, яке в р. 1848. проголосила тодішня наша репрезентация „Головна Руська Рада“ у Львові,— що будемо мати в Австрії свій окремий край зі східної галицької області зі своїм окремим соймом. Але отся надія тоді не здійснила ся, бо сторона польська у послідній хвилі перебила пляни центрального австрійського правительства, що признав польський провідник політичний з тих часів, др. Франц Смолька...

*) Пр. формованє народного леґіону (ґвардії) в р. 1848-9. Ленту до прапора українського корпусу ґвардії вишивала її передала 1849 р. мати цісаря Франца Йосифа—арх. Софія. На ленті напись: „Treue führt zum Siege—Sophie Erzherzogin von Oesterreich“.

В добі абсолютизму повернуло центральне правителство австрійське ще раз до адміністраційного поділу Галичини на дві національні області, та в тій цілі видало розпоряджене міністерське з 24. цвітня 1854, В. з. д. 111.

З тих плянів поділу Галичини полишив ся до нині лиш поділ судовий на дві області висших судів краввих: область Львівська, що обнимає східну Галичину і Буковину та область Браківська, що обнимає західну Галичину.

Коли нас відтак злучено з Поляками в один край, прилучуючи польські області: вел. князівства Браківського та князівств Осьвенціма і Затора до українських областей Галичини і Володимирії,— ми опинили ся під штучно витвореною польською більшістю на нашій історичній і національній землі—під польським намісником і польським соймом. Наслідки польською верховодства показали ся зараз в першій шестиліттю галицького сойму: майоризованєм наших послів та форсованєм краввих законів виключно на те, аби польська сторона запанувала над цілим житєм українського народу, не даючи йому ніяких прав. І тому по скінченю першого періоду галицького сойму в р. 1867. видали наші уступаючі послы соймові пропамятне письмо, котрим звернули ся до цїсаря з просьбою про охорону вірного руського народу—виказуючи, що одиноким способом уладженя міжнародних відносин в краю може бути лиш поділ краю*).

Отсе поневоленє українського народу дало з кінцем шістдесятих років минулого столїтя перший почин до зневіри в нашій суспільности, витворюючи податний ґрунт для русофільської пропаганди, супроти

*) Denk- und Beschwerdeschrift der galizisch-ruthenischen Landtagsabgeordneten über die Beschlüsse und Vorgänge im galizischen Landtage in der verflossenen sechsjährigen Periode (1861—1866), Lemberg, 1867.

котрої виступив наш український клан: ратувати ся власними силами під охороною австрійської конституції...

Пізнійше, напружені відносини між Австрією і Росією з кінцем вісімдесятих років минулою століття спонукали центральне австрійське правительство починити заходи в цілі полагодити українсько-польської справи в Галичині. „Нова ера“ вельми нещасливо інсценована намісником гр. Казимиром Баденім (1890) покінчилась важким протестом нашої масової депутації, що опинила ся перед Віденським бургом в р. 1895, коли як раз гр. Бадені був вже президентом міністрів, а гр. Голуховський як австрійський міністер справ заграничних doprowadив до порозуміння з Росією ...

Значить, — вже не було потреби ладнати критичних відносин між Поляками й Українцями в Галичині!

Остаточно, аби вдоволити народи Австрії піднесено з найвисшою місця справу загального голосованя до парламенту (1905), а сторона польська по довгих торгах зодилась на се за заплатою розширенєм автономії Галичини.

Виборча реформа для парламенту на підставі загального голосованя з р. 1907. дала спроможу українському народови в Галичині вибрати значнійше число своїх послів до віденського парламенту, але помимо незвичайної діяльності українських послів парламентарних зовсім не змінила ся система польської адміністрації супроти визвольних змагань українського народу в Галичині, так як навіть найліпші наміри центрального австрійського правительства все стрічались з відпором зі сторони польського кола і польського намісника.

Неможливі правно-політичні відносини в Галичині вказали міродайним чинникам політичним ще одну дорочу до уздоровленя, якою мала бути соймова

реформа виборча (1911—1914), довершена під напором правительства гр. Штірка. Але й отся послідна дошка ратунку не здійснила надії українського народу на його визволенє зпід польського верховодства і його погубної політики, бо безпосередно по ухваленю соймової реформи виборчої, заки ще замкнулись ворота давного галицького сойму—виступила польська соймова більшість проти найсправедливіших домагань українських послів в справах національних, культурних і економічних... А перші події сеї війни як тяжко привитали мьяльні і патріотичні маси українського народу в Галичині—завдяки легендам наших непростених опікунів...

Тому-то, як вибухла світова війна, наш український нарід в Галичині, не зважаючи на ніякі супротивности ані жертви, відчув своєю душею, що тепер прийшов час: в онії добутти собі красну долю, а український жовнір заспівав тужно пісню:

Гей у лузі червона калина похилила ся, —

Чоюсь наша слава Україна зажурила ся.

А ми твою червону калину підіймемо,

А ми нашу славу Україну гей, гей! розвеселимо!..

Головна дорога нашої української політики в часі світової війни була підготовлена, рішуча і ясна: в порозуміню з обома осередними державами (Австрією і Німеччиною) створити основи до увільнення наших українських братів зпід московського ярма та забезпечити свобідний розвій українського народу в Австрії на його національній області.

Отсе порозуміне з осередними державами наступило з першій половині місяця серпня 1914. р. та наслідом його формували ми український легіон, аби сим чином задокументувати наше рішуче становище по стороні осередних держав та проти Росії, а не наша вина, що задля несподіваного відвороту австрійської армії в місяци вересни 1914. р. годі було перевести повну формацию українського легіону...

У всякім разі видвинула ся українська пропаганда по стороні осередних держав.

На сім принципіальнім становищі станули всі наші програмові заяви: представників всіх галицьких українських партій з 7. грудня 1912 року у Львові; Головної української Ради у Львові з 3. серпня 1914; Союза буковинських українських послів в Чернівцях з 4. серпня 1914; Союза визволення України з 25. серпня 1914, та Загальної української Ради у Відні з 12. Мая 1915.

З особна, по щасливім відпертю російської інвазії літом 1915. р., коли союзні армії побідним походом перейшли Холмську землю та станули на землі Волинській, поставила Загальна Українська Рада осередним державам однодушне домагане українського народу: „Непохитно ожидаємо, що з української східної Галичини в сполучі з австрійською монархією буде створена особна провінція (край) з окремим політично-правним устроєм, як також ожидаємо, що окуповані українські області Росії, до котрих вже Холмщина належить, будуть відокремлені від польських та в нійкій формі не будуть получені з польською територією“.

Для інформованя німецької суспільности ділала українська делегация С. В. У. в Берліні, а для інформації преси видавано там „Nachrichten des ukrainischen Pressbüros“ (1915-1916).

Німці до того степеня заінтересувались з часом українською справою, що в Монахові оскували Союз для попураня українських визвольних змагань (Verband deutscher Förderer der ukrainischen Freiheits-Bestrebungen „Ukraine“ in München).

Пропаганда між полоненими Українцями в Австрії і Німеччині визначила ся корисними успіхами (1915-1916) для справи української.

В місяци липни 1915. уступив з Галичини польський намісник Коритовський, а на його місце прийшов німецької народности генерал Колярд.

Австрійський президент міністрів гр. Штірк заявив перший раз рішучо дня 7. вересня 1915. членам президії Загальної Української Ради у Відні, що розв'язанє українською питання в Австрії за порозумлінєм з німецькою державою має наступити: поділом Галичини*). Отсю свою заяву повторяв він більше разів при народї конференцій з членами президії Загальної Української Ради, — послідний раз в дни 10. жовтня 1916.

Дня 14. грудня 1915, явилась делегация наших представників у угорського президента міністрів гр. Тісси та виведнала призволенє на видаванє українського органу в мадярській мові.

Міністер справ внутрішних ки. Гоєнльоє, при народї своєї візитації у Львові, сказав до депутації міста Львова дня 14. лютого 1916, знаменні слова: „В такій державі народів як Австрія, мусить на-

*) *Pop. Denkschrift aus Deutsch-Oesterreich, Leipzig 1915. (An der Verfassung haben gearbeitet: Dr. Heinrich Friedjung, Dr. Michael Hajnisch, Hofrat Dr. Eugen v. Philippovich u. Dr. Hans Uebersberger, Prof. a. der Wiener Univ.): „Wie immer sich die Dinge wenden mögen, jedenfalls haben die Erfahrungen des Krieges bewiesen, dass es im Interesse des Staates, wie auch des ukrainischen Volkes gewesen wäre, Ostgalizien gesondert zu verwalten. Auch für die Zukunft ist dies eine beherzigenswerte Lehre. Der geschichtliche Gegensatz zwischen Polen und Ukrainern hat sich trotz mancher redlicher Bemühung in beiden Lagern nicht ausgleichen lassen; es wird deshalb, hoffentlich in beiderseitigem Einverständnis, eine Scheidung erzielt werden müssen. Die Ukrainer Ostgaliziens haben in weit überwiegender Mehrheit bis in unseren Tagen treu zu Oesterreich gestanden und nur Bruchteile des Volkes sind der Verführung durch russisches Geld erlegen. Die erkauften Russophilen sollten niemanden in der Schätzung des Wertes der ukrainischen Bewegung irremachen. Es darf aber nicht verschwiegen werden, dass diese durchaus österreichisch-freundliche Stimmung dem polnischen Adel aus sozialen Gründen unbequem war; fürchtete er doch das erwachte Unabhängigkeitsgefühl des von ihm niedergehaltenen ruthenischen Bauers. Ein Symptom dieser ungesunden Verhältnisse waren die Vorgänge bei den ersten Wahlen nach allgemeinem Stimmrecht im J. 1907: damals unterstützte der kaiserliche Statthalter Graf Potocki im Interesse der polnischen Aristokratie die russophilen Kandidaten gegen die staatsstreuen ukrainischen“.*

увати зрозуміне для потреб і інтересів цілості, а при тім належить безусловно зважати на національні окремішности і права всіх народів. Хто хотів би виломлювати ся з того державного устрою, той не може числити на охорону сеї держави“.

В днях 19. і 20. марта 1916. відбулись конференції відпоручників Загальної Української Ради в Найвисшій Команді армії (АОК), головно в справах: поширення організації українського легіону (УСС) як також адміністраційного розмежєня окупованих українських областей Росії від областей польських.

Письмом з 9. марта 1916, ч. 3485-М. I. повідомлено президію Загальної Української Ради, що мнине прилучуване округів: Холм, Грубешів і Томашів до Люблинської губернії не є „актуальне“, бо отсі округи лежать в обсязі армії, а письмом з 7. цвітня 1916, ч. М. V. No. 26308-P., що ті окуповані області, котрі переважно або частинно замешкують Українці, не припадуть Люблинській губернії.

Алеж розпорядженєм головною команданта армії 5. червня 1916, розширено Люблинську військову губернію на округи: Холм, Грубешів і Томашів, а на представлене Загальної Української Ради прийшла відповідь з 30. липня 1916, М. V. No. 67.146-P., що округи: Холм, Томашів і Грубешів прилучено до ц. і к. військової генеральної губернії з причин доцільности („aus Zweckmässigkeitgründen“).

В дни 12. серпня 1916. відбув ся у Відни зїзд німецькою державною канцлера Бетмана Гольвега з австрійським міністром справ заграничних бароном Бураном та з сеї нагоди внесла Загальна Українська Рада на руки представників отсих держав правнополітичне застереженє проти прилучуваня українських областей до польської формациї державної.

Дня 21. жовтня 1916. наступив атенат на президента міністрів гр. Штірка та від сею часу почались уперто ширити вісти про формацию поль-

ською королівства і розширене автономії Галичини. Аби перевірити отсі вісти та протиділати затіям противників, вибрала українська парламентарна репрезентація депутацію до нового президента міністрів д-ра Кербера, котра зюлосила ся у него дня 2. падолиста 1916 (в першій дні його урядованя), але зістала принята аж 4. падолиста 1916. вечером. На сій конференції завідомив нас несподівано президент міністрів др. Кербер вже про доконаний факт обох актів державних: заповідженого польського королівства на польських областях здобутих від Росії, та приреченого розширення автономії Галичини.

На наше застереженє правно-політичне відповів президент міністрів, що в сій справі не конферовано з жадною стороною (ані польською ані українською); що оба акти державні в вислідом порозуміня обох цісарів осередних держав; що він дістав справу вже приготовлену; що воєнні події викликали потребу такого порішення справи; що він має виотовити законопроект розширення автономії Галичини; що обі сторони будуть мати нагоду йому предложити свої жаданя, та що розвій українського народу в Австрії буде обезпечений одвітними гарантіями...

І так знов навертаєть ся історія з р. 1848, але отся картка історії ще не записана...

Український нарід не може признати відокремленя Галичини під польським панованем та не може ніколи зречись своєю права національної автономії на українських областях в Австрії.

Відень, 21. XI. 1916.

Д-р Кость Левицький.

З посмертної теки Івана Франка: Д В І Ч Е Т И.

Два вкраїнські четарі ішли поміж гори;
Не йшли прудко, та прудкий був їх слух і зори,
„А ось чути стрійний хор! Пісня полковая!
Се у можному числі слуги *Николая*.
У хаці! Ти на той бік, я на сей бік шляху.
Як будуть минати нас, задамо їм страху.“
Ідуть собі *Москалі* по пустому місці
Без жадного офіцира, а самих зо двісті,
Ідуть певно по наказу тай співають стрійно,
Аж тут чути: „Перша чето, на одно коліно.“
Буркнув дядько* сивоусий поміж *Москалями*:
„Ось чета! Знов засідка! Буде лихо з нами.“
Ті не чують. Ще крок пройшли — жадна їм морока,
Аж там поклик: „Друга чето, приклади до ока!“
Крикнув дядько: „Стой которий! Братци, ну, сайдьомся!
Бросай ружья і зверх руки! Сдайомся, сдайомся!“
Вискочили два четарі, при їх ружьях стали
І дві сотні *Москалів* у полон дістали.

Написано д. 14 падолиста 1915.

* Дядьком у російських військових компаніях називають звичайно фельдбеля.

Марія.

Присвячую пам'яті Івана Франка.

Марія сиділа на приспі й шептала.

— Бодай дівки ніколи на світ не родили ся: як суки валяють ся; одні закопані в землю, а другі по шинках з козаками. І на що воно родить ся на світ божий? І дурне і пусте, ще і з вінком на голові.

Вона саме закопала свої дві донці в потайничок в льоху, як у селі счинили крик, що йдуть вже свіжі козаки.

Чого тоті козаки хочуть, чого шукають? Її стодоли пусті, комора без дверей порожна, хата — гола, а замки від скринь ржавіють погід ноги. Не хотіла на них у хаті ждати. Облупана, обдерта тота її хата.

Сиділа на приспі і нагадувала всьо минуле. Сперла голову до стіни, сиве волося вилискувало до сонця як чепець з блискучого плуга, чорні очі відсували чоло в гору. Воно морщило ся, тікало під залізний чепець від тих великих, нещасних очий, які шукали на дні душі скарбів її цілого життя.

Далеко під горами ревіли гармати, падали села, а чорний дим розтягав ся змієм по синьому небі і шукав щілин в блакиті, щоби десь там обмити ся від крови і спузи.

За її плечима дріжали вікна за кожним гарматним громом. А може там і її сини, може вже запутали ся в білий рантух снігу і кров біжить з них і малює червоні квіти.

Вона їх родила міцних і здорових як ковбки; чим була грубша, тим більше робила, по кожній дитині була все краща й веселіща, а молока то мала такого, що могла дітий не плекати а купати. І чоловіка мала дужого й милого і маєток.

То, як бувало жнуть на ниві цілу ніч, як дзвонять до сну дітям серпами, що позаду них понакривані спали, то чого їй тоді було треба або чого бояла ся? Хиба, щоб звізда не впала дітям на голову; але вона була жвава така, що і звізду ймила би на кінчик серпа.

А як нажали копу, то спочивали. Молодий чоловік цілував її, а вона сміхом зганяла з нічлігу птахи. Аж як їх тіни досягали кінця ниви, а місяць заходив, то лягали коло дітей — а рано сонце будило їх разом з дітьми. Вона їх провадила до кирнички і сподікувала росу з голов, а найстарший двигав для батька воду в збанятку. Чоловік лишав ся в поли, а вона йшла з ними до дому: одно на руках а двоє коло запаски. І по дорозі грала ся ними як дівка биндами. Любувала й голубила їх. Хибаж часу жалує? Моцна й здорова, все скоро зробить. Діти росли всі, ні одно не слабувало. Пішли до школи. Ходила за ними по всіх містах, носила на плечах колачі й білі сорочки, ноги ніколи не боліли її. А як у Львові заперли їх до арешту за бунт, то сіла на колію, а та колія так бігла й летіла до синів, мовби там в машині, напереді горіло її серце. Між тими панями — мамами почула себе перший раз у життю рівною зі всіми панами і тішила ся, що сини поставили її

в однім ряді з ними. А на вакації зїздили ся товариші її синів з усіх усюдів, хата начеб ширшала, двором робила ся. Співали, розмовляли, читали книжки ласкаві до простого народа, і нарід до них прилип, коло них цвив, збирав ся їх розумом добувати мужицьке право, що пани з давен-давна закопали в палатах. Йшли лавою з хоругвами над собою, і пани їм проступали ся.

А як настала війна, то оба старші зараз зачали збирати ся—а й найменший не хотїв лишити ся. Лагодила їх цілу ніч у дорогу, затикала кулаками рот, аби їх не побудити. А як начало світати, на зорях, як побачила їх, що сплять супокійно, то і сама заспокоїла ся. Сїла біля них в головах, гляділа на них тихенько від зорі до сходу сонця і — в той час посивіла.

В ранці чоловік як побачив, то сказав: — Твоя голова їх вівчила, нехайже тепер і сивіє.

Відтак супроводжала їх до міста. Що крок ступила, то все надїяла ся, що котрийсь зі старших обернеть ся до неї і скаже.

— Мамо, лишаємо тобі найменшого на поміч і потїху.

Але ні один не повернув ся, ні один не сказав того слова. Сиві стерні передавали в її душу свій шепіт, шелестїли до вуха.

— Таж вони зrekli ся тебе; паничі забули мужичку...

Гірка капелька просякла з її серця і втроїла її відразу.

В місті зійшло ся їх сила, паничі і прості хлопці.

Хоругви й прапори шелестіли над ними і гримів спів про Україну.

Попід мури мами держали серця в долонях і дули на них, аби не боліли. Як заходило сонце, то прийшли до неї всі три, прийшли попрощати ся.

Відвела їх трохи на бік, від людей.

Виймила з рукава ніж і сказала, найменший, Дмитро най лишить ся, а ні, то закопає зараз у себе ніж. Сказала се і сейчас зрозуміла, що перетяла тим ножем світ на двоє: на одній половині лишила ся сама, а на другій — сини тікають геть від неї... І впала.

Пробудила ся, аж як земля дудніла під довгими рядами, що співали січову пісню.

Дмитро був біля неї.

— Біжим, синку, за ними, абим їх здогонила, най мені, дурній мужичці простять. Я не знала добре, я невинна, що моя голова здуріла, як тота Україна забирає мені діти...

Бігла, кричала: Іване, Андрію! Всі бігли за тими довгими, рівними рядами синів, падали на коліна й голосили.

Марія прочуняла з півсну, споминів, заломила руки тай кричала.

— Діти мої, сини мої, де ваші кістки білі? Я піду, позбираю їх і принесу на плечах до дому!

Чула, що лишила ся сама на світі, глянула на небо й зрозуміла, що під тою покришкою сидить сама і що ніколи вже не вернуть ся до неї її сини, бо цілий світ здурів, люди і худоба.

Тікало все, що жило. Ще недавно нікому доріг не ставало. Діти несли ще менші діти, мами несли за ними добуток, одні одних стручували в провали, ночами ревіли корови, бляля вівці, коні розбивали людей і самих себе.

За сими здурілими людьми горів світ немов на те, щоби їм до пекла дорогу показувати. Всі скакали в ріку, що несла на собі багряну луну і подобала на мстивий меч, який простяг ся вздовж землі. Дороги дудніла й скрипіли, їх мова була страшна і той зойк, що родив ся зі скаженої лютої, як жерло себе залізо і камінь. Здавало ся, що земля скаржить ся на ті свої рани.

А як стрінули ся над рікою, то гармати виважували землю з її предвічної постелі. Хати підлітали вгору як горючі пивки, люди закопані в землю скамянїли й не могли підвести руки, щоби перехре-

стити діти, червона ріка, збивала шум з крові і він як вінок кружляв коло голов трупів, які тихенько сунули за водою.

По битві копали гроби, витягали мерців з води.

Поле за кілька днів зродило багато, багато хрестів. І поміж ті хрести попровадили салдати її найменшого сина за те, що царя називав катом. Казали, що ведуть його на Сибір. Далеко би йти, кров буде течі з хлопячих ніг, сліди червоні... А й старий повіз офіцерів попри ті хрестики і пропав до сьогодні.

— Ой, небожата, лишили-ж ви мене саму стерегти з совами ваших пустих хоромів.

— — — — —

Як у Марії, в голові спомини з жалем, з розпукою ткали плахту, щоби закрити перед її очима ту прірву в житю, то в ворота, на подвіря заїхали козаки.

Була люта, що ніколи не дозволяли її лишити ся в спокою, і казала до них голосно: — А, вже йдете, рабівники!

— Нічого, матусю рабувати не будемо в вас, хочемо нагріти ся в хаті, пустіть. Душа замерзла в тілі.

Відповіла.

— То йдіть, грійте ся в студеній хаті.

— А ви?

— А мене можете от тут бити нагайками, а на коханку, як видите, я вже стара.

Один з козаків—молоденький ще був—приступив і дуже просив, щоби вона та увійшла враз з ними в хату; саміж вони не ввійдуть.

— Ми ваші люди — казав; не кацапи ми і не турки.

— А тому, що ви наші, то рвете тіло нагайками, а другі забирають та вішають людей; мерці гойдають ся лісами, аж дика звір тікає...

Молоденький козак так довго та гарно просив, що врешті увійшла з ними в хату.

Станула біля порога, а вони позасідали коло стола.

— Продайте нам що-небудь їсти; голодні ми, матусю.

— Щож вам дам їсти? Там, на полиці є хліб; а гроший ваших мені не треба, бо одні даєте, а другі заходите і назад відбираєте та ще й бете. Цар ваш такий великий та багатий, та посилає вас без хліба воювати? Станьте на лавку та досягніть з полиці бохоня.

З хлібом стягнув з полиці й образ Шевченка, який був повернений лицем до стіни.

— Хліб бери, а образ віддай мені, то моїх синів. Такі як ви здоймили його з під образів, кинули до землі і заставляли мене толочити по нїм. Я його сховала в пазуху, а вони кроїли тіло пугами, що й не памятаю, коли пішли з хати.

Вихопила Шевченка з рук, поклала в пазуху.

— Можете мене оттут і зарізати, а образа не дам.

Той молоденький козак, що так її гарно просив увійти в хату, приступив до неї, поцілував в руку і сказав.

— Матусенько, я-ж за сьвято Шевченка сидів довго в тюрмі. Хиба-ж ви не дасте нам образа, щоб ми його привели назад до чести і поставили під образами?

— А хто-ж ви є? Що за одні? Відкіля приходите? Жидам дозволяєте тримати свою віру й письмо, а наше всьо касуєте. Тепер сніг прикрив дорогу, але — колиб не він, то ви би виділи, що всіми дорогами, по всему селі розкинені наші книги з читалень. То, що бідний нарід встарав собі на науку для дітей, всьо то пішло під кінські копита.

— Дайте, дайте нам образ.

Поволи витягнула й подала йому, бо й сама стала цікава, що вони з ним будуть діяти.

А вони поставили два хліби, один верх другого, сперли коло них малюнок, виймали вишивані та гаптовані хустки та довкола прикрашували.

— Лиш дивіть ся, козаки, чи мило то буде цему образови, як ви його вберете у рабоване, жидівське платя.

Та тут-же, в тій хвилі зірвав ся один з них, сивий вже, скинув з себе одіж козацьку; був без сорочки.

— Оце вам, матусю, наш рабунок, що всі ми без сорочок ходимо, хоч могли-б багато, багато придбати. А оці хустини, що ми ними Шевченка вбрали, це-ж козацькі китайки, матусю. Наділили нас їми жінки наші, наші мами, сестри наші, щоби було чим голову вкрити в полю, щоби ворон очий не клював.

Марія глянула на них, непевно підступила й сказала.

— Ви відай тоті, що мої сини вас любили... Українці...

— Ми самі, один одного ріжем.

Підлізла Марія на грядки, виймила зі скрині сорочку і подала роздягненому.

— Вбирай, це з мого сина; Бог знає, чи верне, чи буде її носити.

Несміливо взяв козак сорочку і надягнув.

— Не тратьмо часу, козаки, пошануймо Батька, а хліба будемо їсти по дорозі. Виж знаєте, як ще нам далеко їхати — сказав козацький старшина.

Почали співати.

Забреніли вікна, пісня поміж блеск сонця на склі вийшла на двір, побігла в село.

Жінки почули і ставали коло воріт, відтак коло вікон а врешті несміливо входили до сінній і до хати.

— Маріє, що се в тебе? Пяні чи загулюють дівки співанками?

— Ні, се інші, другі...

— Які другі?

— Такі другі, що се наші; мовчи та слухай!

Марія отворила широко очи на козаків, подала ся вперед, неначеб хотіла підбігти, і непустила їх спів з хати.

Пісня випростовувала її душу.

Показувала десь на небі ціле її жите. Всі зорі, які від дитини бачила, всю росу, яка падала на її голову і всі подуви вітру, які коли небудь гладили її по лиці.

Виймала ося пісня з її душі як з чорної скрині все чарівне і ясне і розвертала перед нею і надивити ся вона не могла сама на себе в дивнім світаню.

Десь там на горах сидить орел, пісня розвіває його крила і подув сих крил гоїть її серце, стирає чорну кров з нього.

Чує, як сини держуть ся маленькими руками за її рукави, як ростуть з кожним звуком. Чує кожде їх слово коли небудь сказане і кожду розмову за Україну. Всі невиразні і таємні назви випрядують ся з волося звід і як пребогате намисто обіймають її шию.

Блискотять ріки по всій нашій землі і падають з громом у море — а нарід зриваєть ся на ноги. На переді її сини і во-

на з ними йде на тую Україну, бо вона, тая Україна плаче й голосить за своїми дітьми, хоче, щоби були всі в купі.

Те голосїня вплакуєть ся в небо; його покров морщить ся і роздираєть ся, а пісня стає у Бога коло порога і заносить скаргу...

Як перестали співати, то Марія стала непорушно, як на образї намальована.

З купи жінок, яких багато зійшло ся, одна, вже стара, приступила до стола.

— То ви наші? Богу дякувати, що ви вже раз прийшли — говорила.

— Ой, ніхто, небожата, нас не любить. Кілько переходило війська — всі нас не любять. А кілько вони напсували народу! Аби де було: чи в місті, чи на дорозі, чи вже в своїм таки селі, все чужі і чужі ми і ніхто нам не дає віри.

— Ій, чого-ж ви хочете від них? Це-ж не наше войсько. Вони такі, як у книжках писано здавна або мальовано на образах, як вони ще наші були. А тепер вони московські. Де вони годні нам помогти? От, так потихоньки, аби ніхто не чув, то забалакають.

— Ти молода, читати вмієш, то знаєш лїпше. Я гадала, що то наші.

— Це навіть не кажіть, бо за це може нам бути велика кара.

Старенька жінка скоро залізла в гурт жінок, що гляділи самою тугою і дихали розпукою.

За те молода Катерина станула край самого стола.

— Оця Марія, що ми в неї — дивіть ся, як задеревіла від вашого співу. Вона банує за синами, що два пішли до наших охитників а найменьшого взяли Москалі на Сибір. Десь-то він серед таких як ви напастував вашого царя, що дуже мучить наш нарід. А вони лиш хап його—тай пропав. Учені були всі, маєток за ними пішов великий. В селі ні одна мама так не банує за синами.

— Небого, Маріє, небого — шептали жінки.

— То таки саме перед війною було, як ми сипали могилу отсему Шевченкови, що перед вами на столі. Сипали другі села на памятку та і ми. Клопіт такий був, бо старі не пускали в день сипати, робота в поли, а ми змовили ся і сипали ночами: одні кіньми, други тачками, иньші лиш рискалями. Таку могилу висипали як дзвінниця. І Марія з трома синами помагала.

— Та що з того, що сипали? Лише біди селови наробили. Москалі прийшли та могилу розкидали, роздоптали, гроший шу-

кали чи чого та й за ту могилу і мій Михайло пропав.

— А хочби й на віки пропав ваш Михайло, то люди ніколи його не забудуть. Не бояв ся він Москалів, а сказав їм правду.

— Ви — каже — цілу Україну перерили як свині та ще й до нас прийшли рити?

— Добре тобі, Катерино, говорити, а він лишив жінку та діти.

— Та й мій мене лишив з дітьми.

— З вас відай котрийсь мусить бути письменний. Та напишіть, аби світ знав, як нас Москалі з ярма випрягають. Ми їм ту могилу не зараз забудемо. Як ми її досипали, то світало, роса нас припала і ми посідали довкола, бо ноги боліли. А старший син Маріїн виліз на сам вершечок та й так ладно говорив до нас, що з цеї нашої могили будемо дивити ся на велику могилу на Україні, щоби ми були всі одної мисли. Дивив ся так дивно, начеб поправді на зорях бачив Україну. По тім ми повставали і співали такі пісні як і ви тепер.

Тут наблизилася Катерина козакови майже до вуха і шептала:

— Ваші пісні такі самі як Маріїних синів. Тому не будіть її, най їй здаєть ся, що це єї сини співають...

Василь Стефаник.

Війна та наука.

Війна все нищила і тепер нищить культурні цінності людства. Не даром каже латинська пословиця, що серед брязкоту озброєння мовчать музи. Однак безоглядної правди вона не каже. Бо історія культури вчить, що війна дуже часто очищувала «культурний воздух», звертала думки людства на нові шляхи, нищила старі й ставляла нові авторитети, частогусто багато ліпші. Се тикаєть ся перед усього красною письменства, в частині малярства й інших штук. Інші сторони культурного життя мають меншу звязь з війною; навіть справа загального світогляду людини обумовлена впливами війни лиш хвилево, хоч декому здавалоб ся, що війна в сїм напрямі дуже багато робить.

Яке відношенє війни до науки?

Наука пстребує до свого розвитку передо всім супокою, пцоби людський ум міг свобідно вийти поза рамці буденщини й віддатись безжурно теоретичним дослідам. Томуто лиш нечисленні вибранці судьби можуть у воєнних часах віддавати ся науці з тою самою натугою, що в часї мира. На загаль науковий рух у воєнних часах все припинював ся, теперішня світова війна підтяла його найбільше з усіх попередних воєн.

Однак відносини війни до науки є не лиш негативні. Бо не дасть ся з одної сторони заперечити, що наука таки дещо користає з війни, з другого боку всім відомо, що війна, а

радше воєнна штука дуже багато користує з науки, бо навіть є на деяких її галузях прямо основана.

З війни користають безпосередно чи посередно дуже різні галузи наук. За далеко завело-б се нас згадувати хочби кількома словами про всі нитки, що вяжуть різні науки з війною. Зверну ту лиш увагу на три галузи людського знання: техніку і хірургію, що є обі лиш практичним приміненєм різних природисних наук, та географію. Вони всі багато завдячують війні. Користи війни для хірургії всякому легко зрозумілі — можливість розсліджувати й оперувати різні ушкодження людського тіла, дає хірургії дуже багато прецінного матеріялу і нагоду величезного досьвіду, який буде мати на довгі часи велике позитивне значінє. Техніці показала війна, що багато річий, вважаних в часах мира неможливими або дуже трудними, є таки до здійсненя. Згадаю лиш про величезний розвиток літання в часі війни, про великі поступи в будові літаків, воздушних кораблів, моторів і ин. Згадаю про підводні судна, що так ще недавно ледви могли трохи віддалитись від матірної пристани і так часто підлягали катастрофам, а тепер перепливають свободно цілі океани, згадаю про дороги, мости й залізниці побудовані там, де передвоєнна техніка й думати про них не хотіла. Географії що правда не принесла війна поглибленя — зате принесла їй поширенє. Різні землі, різні народи, перед тим незнані або забуті, стають знечевя цікаві для цілого світа, назви місцевостей, де звичайно «медведі кажуть собі добраніч», тепер на устах всіх. Та крім се-го хвиливого інтересу раз враз підносять ся

поважні голоси, що вказують, які прогалини мало дотеперішне образование пересічного «інтелігента» саме тому, що географічне знане його було таке мале. На основі тих голосів маємо надію, що географія буде мабуть відігравати в будучині нерівно більшу ролю в образованю, як дотепер. З осібна дуже важна війна для картографії. Показала ся потреба як найбільше докладних карт, показали ся хиби дотеперішних карт, показало ся, що назви на картах мусять бути такі, яких уживає довколичне населене і т. п. Всі ті постуляти, ставлені дотепер лиш «ученими» на конгресах, показали ся у війні не лиш оправданими, а й до здійсненя конечними. А на тім без сумніву добре вийде географічна наука.

З другої сторони користає війна з науки і то в нерівно більшій мірі як наука з війни. І ту знов на першім місци стоїть техніка й географія. Війна по всі часи залежала від техніки, однак ніколи в тій мірі, що тепер. Сучасна війна зівсім зійшла на машинове нищенє противника. Щоб осягнути свою ціль, вона всесторонно оперла ся на новітній техніці; без неї сучасна війна немислима. Зелізниці, самоїзди, парові й моторові судна, бальони, літаки, телеграфи, телефони, рефлектори, трійливі гази, електричні ладунки кільчатих дротів і т. и. для сучасної війни таксамо потрібні як гармата, кріс, скоростріл, чи багнет. Ніколи передтим не чув учасник війни так сильно як тепер, що вхопила його в свої триби величезна машина знищеня.

Таксамо велике значіне як техніка має для нинішньої війни й географія. Всі давніші війни, ведені без порівняня меншими ма-

сами людей, на без порівняня менших просторах, вимагали лиш елементів географії театру війни. Головні шляхи, більші міста й твердині були одинокими місцями, де війна розігравала ся. Решту краю вона переходила лиш пролетом. Тепер довжезні, безпереривні фронти тягнуть ся на тисячі кільометрів, кожда частинка фронту має велике значіне, відносини місцеві, ціла будова поземеля (терену) відіграють величезну ролю. Неузгляднене географічних відносин поземеля коло якихсь невеличких сілець може загрозити соткам кільометрів фронту, великим твердиням, важним містам і т. п. Томуто географія, спеціальнож єї галузь, військова географія, є дуже важною основою для сучасної й будучої воєнної штуки.

Значіне географії для війни не обмежуєть ся однак лише на тім, що географія є наукою також про форми поверхні землі. При закладаню окопів і тривких становищ дуже важне підложе та його геологічний склад, відводнене становищ, вишукане доброї води до питя і т. д. Для таких цілій є при деяких арміях приділені географи й геольси. Дуже важні, головно для воздушних флот, але також і для загальних операцій, є кліматичні відносини країв, в яких ведеть ся війна. Томуто є при арміях метеорологічні стації для робленя прогноз і т. п. Вкінці велику ролю відграє в нинішній війні також описова географія. Воєнні управи мусять досліджувати землі й народи воєнного терену, щоби після добутого знаня вести операції і робити воєнно-політичні та воєнно-економічні заходи. Тож і на сїм поли сповняє географія свою задачу.

Ст. Рудницький.

О. Кобець

Криваві плями.

*Як в останню ніч зітхнула,
Озираючись кругом,
Й відлітаючи махнула
Блідим, немичним крилом, —
Вже стихало. Де-не-де
Запізнілий прогуде
Стріл останній, мов тікав,
Наче й він тиші шукав.*

Та ще сірі якісь сили
В передранішній імлі
Щось збрали, щось носили,
Рились, порпались в землі.

Як ховаючись, пірнула
Ніч у бризках золотих, —
Все замовкло. Все заснуло, —
Бій затих.

Сонце весело всьміхалось —

Море сьміху розлило;

Ніч прогнано — не спиталось,

Що тут, що в ночі було?

Байдужісінько стрибали
Злотні хвильки по лану
Біли, грались, пустували —
Дияманти розсипали
На намітку росяну.

Все нестливо оглядали —

Кожду купочку ґрудок;

Ось спинились. Ось — спітками

Куцик стоптаних квіток.

Здивувались: що́ то є?

Чом той куцик не живе?

Пришортали, обіймали

І в наміточку убрали.

Далі, далі — до долини,

Щоб не гаять марно час:

Хай один той куцик гине —

Що то тут обходить нас?

Але — ось краплинок низка

На пелюстках зайнялась

Червонаво-чорним блиском...

І... нараз!

Ясні хвильки затремтіли —

Вже в долину не летіли...

Скільки тих краплинок — жах!

На потоптаних квітках...

Тут, і там, і скрізь і всюди...
Люди, люди!...

Сонце сховалось за хмари цусти,
Плакало небо дрібними сльозами;
Сльози прозорі, пречисті, святі
З квіток змивали криваві плями...

Повз труп товариша.

Ти впав, звалився, а я ще йду,
Мені нема коли спинятись,
Щоб довгі останній свій оддати —
Ще з теплим трупом распрощатись.
Я йду туди, де кождо мить
Кінець один усіх чекав;
Впаду і я, і хтож мій труп
Чутливим словом попрощав?
Ніхто з живих, бо всі спішать
Вперед в шаліючій запалі;
І всі впадуть — на що-ж тоді
Слова чутя, жалею, печалі?!

* * *

„Трррах-рррах!“ Увесь світ захитавсь, задріжав,—
Звалилась берізка біленька;
Звалив ся й салдат, що захистку шукав
За станом її молоденьким...

Дивлюсь і не знаю в безмежнім жалю,
Хто більше з них душу хвилює мою:
Берізка, що мірно, спокійно росла,
Окрасою степу-пустелі була;
Чи сірий плазун, що з залізом в руках
Сам знищенє сїяв в братерських рядах?

Полонений О. Кобець.

Історичний розвиток територіяльних відно- син теперішньої Галичини й Володимирії.

Теперішній коронний край Галичина й Володимирія — се витвір зложеного історичного розвою, чого на жаль не узгляднено при остаточнім уложеню сего коронного краю 1772 зглядно 1848 р.

Історична судьба теперішньої Галицької області представляєть ся при узглядненю всіх дотепер без заміту стверджених фактів ось так:

Край замешкували від початку середних віків (від 5 столітя) славянські племена. В західній стороні краю мешкали здавен давна західно-славянські племена, предки нинішних Поляків, на сході східно-славянські племена — предки нинішних Українців. Границі межі тими двома славянськими групами творили великі ліси, котрі тягнули ся межі Вислокою і Вислою з одного боку, а Вислоком, Сяном, Вепром і Ливцем з другого боку.

Завдяки політичному роздрібленю прийшло у славянських племен до утвореня держави досить пізно. Вони попали зразу під панованє держави аварської (568—796), велико-моравської (830—905), — вкінци чеської. Перші державні організації так Поляків, як і Українців повстали поза Галичиною

і аж пізнійше втягнули Галичину в обсяг своєї влади. Перший вчинив се український великий князь київський Володимир Великий. Він відобрав (981) цілу східну Галичину з Перемишлем і Червенем від чеських князів і прилучив до своєї держави. За ним послідував князь (опісля король) польський Болеслав I, котрий прилучив західну Галичину з Краковом до польської держави (999). Тодішній поділ теперішньої області Галичини поміж дві держави мав раз на все рішачючі наслідки, котрі видно ще й нині в розміщеню головних національностей краю.

Границі межі польською та українською державою переходили менше більше через Дуклю, Кросно, Чудець, Ряшів, Соколів, Рудник, Любля, Луків, Сідлець, Дорогичин, Більск і остали (поминувши дрібні хвилеві пересуваня в напрямі до одної або другої сторони) дуже постійні. Той поділ перетривав навіть істнуванє давної української держави і творив аж до упадку Польщі постійну західну границю українських воєводств. Обі держави, що володіли теперішньою територією Галичини, розпали ся в 11, 12 і 13 в. в поодинокі з собою малозв'язані удільні князівства.

А. Польські удільні князівства.

1. Краківське князівство, яке осідок кождохасних сеніорів між польськими князями, носило від р. 1138 титул «великого князівства», обнімало західну і полудневу часть західної Галичини аж до лнії: Нижній Дунаєць, Тарнів, Пільзно, Чудець, Кросно, Дукля. (Теперішні староста: Живець, Бяла, Хшанів, Краків, Вадовиці, Мисленичі, Величка, Бохня, Лиманова, Новий

Торг, Бжеско, Новий Санч, Грибів, Горлиці, Кросно, Стрижів, Тарнів (в часті), Пільзно (в ч.), Ропчиці (в ч.), — окрім того в російській Польщі часті губернії Кельци (п. з.) і Пйотрків (п.).

2. Сандомирське князівство обнімало в Галичині північно-східну часть західної Галичини аж до лінії Чудець, Ряшів, Соколів, Рудник (теперішні староства: Домброва, Тарнів (в ч.), Мелець, Тарнобжег, Нисько, Кольбушова, Ряшів (в ч.), Ропчиці (в ч.), Пільзно (в ч.)). Окрім того в російській Польщі губернії Кельци (все проче). Радам і Люблин (з виключенем теперішньої Холмської губернії).

Згадані польські удільні князівства творили разом т. зв. Малопольщу, існували аж до початку 14-го віку і були около 1305 по більшій часті в посіданю чеської корони. По злуці Польщі під Володиславом Локетком 1306—1333 замінено тоті удільні князівства на автономні воєводства і яко такі остали вони до поділу Польщі. Лише на ліву від Висли положену часть Сандомирщини відлучено пізнійше і зорганізовано як самостійне люблінське воєводство.

Ні одна з названих областей не носила до (1772) ніколи назви Галичини.

Б. Українські удільні князівства.

Українські удільні князівства повстали в 11 віці в Перемишли, Звенигороді (коло Львова), Теробовлі і Володимирі волинським. В р. 1144 династія Ростиславичів (галузь київської династії) зробила Галич головною столицею злучених удільних князівств. Від тої столиці пішла для нинішньої східної Га-

личини назва Галичина, тоді як від міста Володимир пішла назва Володимирія (по латинськи Lodomeria). Тоді краї творили від 11 до половини 14 віку могутню державу (від 1254 королівство).

Галицько-володимирська держава обнімала підчас свого найбільшого поширення (початок 13 віку) з виїмком східної Галичини і Буковини також теперішні губернії Холм, Волинь, Поділе, Бесарабію, Херсон, Київ, Полтаву, а також Молдаву. Осередок держави творили властива Галичина і Володимирія.

1. Г а л и ч и н а обнімала тоді: цілу нинішню східну Галичину аж до лінії Рава, Жовква, Буськ, Бродина півночі (повіти: Сянік, Березів, Ряшів, Ланьцут, Пшеворск, Лісько, Добромиль, Перемишль, Ярослав, Чесанів, Турка, Старий Самбір, Самбір, Мостиска, Яворів, Рава Руська (в ч.), Сколе, Дрогобич, Стрий, Рудки, Городок, Львів, Долина, Жидачів, Бібрка, Перемишляни, Калуш, Рогатин, Бережани, Золочів, Броди (в ч.), Богородчани, Станиславів, Підгайці, Зборів, Надвірна, Товмач, Бучач, Теремовля, Тернопіль, Збараж, Косів, Печеніжин, Коломия, Снятин, Городенка, Заліщики, Борщів, Чортків, Гусятин, Скала), окрім того сумежні часті Буковини, Бессарабії та російського Поділя. Столицею Галичини був Галич, відтак Львів, заложений около 1260 р.

2. В о л о д и м и р і я обнімала: північну часть нинішньої східної Галичини. (Повіти: Рава Руська (в ч.), Жовква, Камінка, Броди (в ч.), Радехів, Сокаль, відтак цілу російську холмську губернію, округи Бересте, Кобрин, Більск Гродненської губернії і захід-

ну часть теперішної волинської губернії аж до ріки Случ на сході. Столицею Володимирії був Володимир волинський, а відтак Холм.

В 1340 р. вимерла династія Романовичів, котра панувала в Галичині і Володимирії. Найблизше споріднені сусідні династії: польська Пястів і литовська Гедиміновичів поділили ся по довгих боротьбах (1340—1366) галицько-володимирською спадщиною і то так: Галичина припала Польщі, а Володимирія Литві. Через унію люблинську (1569), заключену між Польщею та Литвою, опинила ся також Володимирія wraz з останком Волині, Поділя і київської області під Польщею, лише північна часть Володимирії (теперішні округи Більск, Кобрин, Бересте) остали як берестейське воєводство під литовським володінєм.

Галицько-володимирську область поділено під польським панованєм на поодинокі автономні воєводства і землі. Однак при тім західна границя колишньої галицько-володимирської держави, яка була рівночасно етнографічною границею між Поляками та Українцями, остала все постійно ненарушена.

В межах теперішньої Галичини існували:

1. Українське (руське воєводство), обмежене на заході висше згаданою границею, на півночі — лінією Тарногород, Любачів, Жовква, Олесько, Залізці, на сході — лінією Збараж, Бережани, Журавно, Болехів, на полудне обмежувала його карпатська границя.

До сего воєводства належали також:

2. Галицька земля, що сягала на сході до Підгайців, Нижнева, Снятина і Кутів;

3. Белзьке воєводство граничило на полудне з українським воєводством і сягало на півночі до лінії Фрамполь, Замостє, Дубенка, на сході до лінії Грубешів—Броди;

4. Злучена з сим, прилягаюча на півночі холмська земля досягала на півночі аж до лінії Радин, Володава, Ратно, на сході аж до лінії Ратно, Любомль, Ковель, Грубешів.

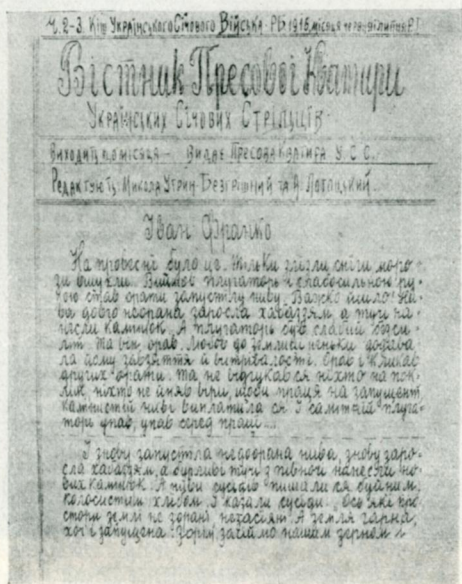
Решта давньої Володимирії належала до волинського воєводства, східна часть нинішньої Галичини (повіти: Збараж, Тернопіль, Скалат, Терєбовля, Гусятин, Борщів, Заліщики, Чортків, Бучач, Підгайці — в части), належала до подільського воєводства.

Той поділ краю остав аж до прилученя до Австро-Угорщини в р. 1772, котре наступило в той спосіб, що Австро-угорський пануючий дім покликав ся на права спадщини колишньої галицько-володиірської держави.

Через утворенє нового австрійського коронного краю «Галичина й Володимирія», котрий від 1772 до 1809 р. обнимав також Холмщину, злучено перший раз в історії області польських князівств Кракова й Сандомира з областями українських князівств Галича і Володимира в одну адміністраційну цілість. Сей твір дістав назву Галичини і Володимирії, хоча ся назва може відносити ся лише до східної части Галичини. Краківська область (лівовислянські повіти Краків і Хшанів) остала зразу при Польщі, але по третім поділі Польщі прийшла яко часть т. зв. нової Галичини, або західної Галичини аж по Пилицю, Вислу на заході і Буг на сході до Австрії. В р. 1809 відступлено нову Галичину варшавському князівству. Віденський конгрес

полишив Галичину в дотеперішнім об'ємі. Теперішні повіти Краків і Хланів були зразу вилучені яко краківська республіка і щойно 1846 р. приділено їх до Галичини. Через се прилученє дістав теперішний коронний край Галичина і Володимирія свій нинішний вигляд, котрий мимо переходячих поділів 1846—1850 р., котрих сліди видко до тепер в поділі на дві області висших судових палат краєвих у Львові і Кракові, остав такий самий.

В кінці слід згадати, що протягом 19 століття була Буковина пару разів адміністративно і судово злучена з Галичиною. С. Л.

Президія Загальної Української Ради. Зліва направо: Ярослав Бесоловський, Володимир Темницький, Др. Кость Левницький, Марія Меленевський і Микола Василько.

Загальна Українська Рада.

І. Головна Українська Рада.

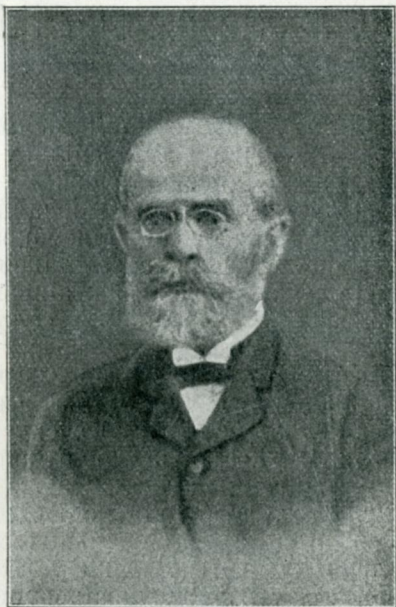
На вість про вибух війни скликано у Львові в дни 1 серпня 1914 спільну нараду партійних управ трьох головних українських політичних партій: націоналдемократичної, радикальної та соціалдемократичної.

В сій нараді взяли участь також відпоручники «Сокола батька», «Українського Січового Союзу» та товариства «Українські січові стрільці» у Львові.

Вислідом наради були дві незвичайно важні постанови: 1. оснувати на час війни спільну національну раду, зложену з представників трьох українських політичних партій в Галичині: націоналдемократів, радикалів і соціалдемократів і тій Раді віддати заступство українських національних інтересів і провід національної політики у важну воєнну хвилю; 2. утворити український легіон воєнних добровольців під назвою «Українські Січові Стрільці».

Перше конституюче засіданє української національної ради відбуло ся у Львові 2 серпня 1914. Навязуючи до традиції 1848 р., рада приняла назву «Головна Українська Рада». Головою Головної Української Ради вибрано Д-ра Костя Левицького (нац. дем.) заступниками голови: М и х а й л а

Павлика (рад.) і Миколу Ганкевича (соц. дем.), крім тих в склад Ради увійшли від націоналдемократів: Д-р Степан Баран, Іван Боберський, Іван Кивелюк, і Д-р Льонгин Цегельський,

Михайло Павлик

пізнійше кооптовано ще Д-ра Володимира Бачинського; від радикалів: Микола Балицький, Д-р Микола Лагодинський і д-р. Кирило Трильовський, від соціалдемократів: Теофіль Мелень, д-р Володимир Старосольський і Володимир Темницький;

як представник преси засідав в Раді зразу д-р Михайло Лозинський, опісля ред. Василь Панейко.

Політично-партійний склад Головної Української Ради був отже підчас її найживішої діяльності такий, що націонал-демократи мали в ній сімох своїх заступників, а радикали і соціял-демократи по чотирох.

В нарадах Г. У. Р. брали правильно участь ще два висланці «Союза Визволення України» (зразу Микола Залізник і Андрій Жук, опісля Андрій Жук і Дмитро Донцов) і висланці Української Боевої Управи, а крім того являли ся часто присутні у Львові українські послі; ухвали западали тільки голосами членів Г. У. Р.

Програмою Головної Української Ради було: 1. надавати загальний напрям українській політиці; 2. рішати загальні національно-політичні справи, звязані з війною; 3. бути одним політичним представником галицьких Українців перед правительством і взагалі перед зовнішнім світом; 4. зайняти ся сформованем Українських Січових Стрільців. До переведення організації Українських Січових Стрільців покликала Г. У. Р. окремий орган: Українську Боеву Управу.

Діяльність Г. У. Р. була через цілий місяць серпень дуже пильна, засідання відбували ся дуже часто і протягали ся до пізної ночі.

Першим політичним кроком Г. У. Р. було проголошене маніфесту, в котрім стверджувано, що цілею політичних змагань українського народу

є виборене собі державної самостійности; щоби сю ціль осягти, треба повалити Росію і тому український нарід стоїть у сїм воєннїм конфлікті по сторонї осередних держав і виставляє свій легіон добровольців до оружної боротьби проти Росії за визволене України.

Вслід за сим Г. У. Р. занимала ся сформованєм Українських Січових Стрільців, вела переговори з компетентними чинниками дотично становища українського легіону в ц. і к. армії, дотично його уоруженя, виєквішования та воєнного ужитя.

Як одинокий легітимований представник галицьких Українців Г. У. Р. звертала ся до центрального і краєвого правительства з представленнями, котрі мали на ціли берегти політичні інтереси українського народа серед воєнної заверухи; звертала ся і до компетентних чинників осередних держав, вияснюючи, що українське питанє стало наслідком вибуху війни на деннім порядку як одно з найактуальнїйших питань європейської політики, та домагаючи ся, щоби осередні держави заняли ся развязкою сього питання по думці політичних стремлінь українського народа. На се домаганє дістала вдволяючі приреченя від правительств обох центральних держав.

Воєнні події на галицькім теренї спричинили, що Г. У. Р. мусїла нечаяно перервати свою діяльність. Наслідком опорожнення Львова члени Г. У. Р. розїхали ся в днях 30 і 31 серпня та перших днях вересня в ріжні сторони: одні поїхали просто до Відня, другі разом з Українськими Січовими Стрільцями до Стрия і на Угорщину, треті разом

з краєвими властями до Західної Галичини. В діяльності Г. У. Р. наступила перерва, що тривала аж до жовтня 1914 р.

Занепад значіння Г. У. Р. і звужене її компетенції — були наслідками такої довгої перерви в її діяльності. За той час обставини в українським політичним життю так уложилися, що всі ті політичні завдання, якими в першій мірі мала займатися Г. У. Р. перейшли фактично, — що правда не на основі партійних ухвал, або взаємного порозуміння причасних українських партій, а тільки силою фактичних відносин, які витворилися в нашій віденській еміграції, — в руки цілком иньшого політичного тіла т. зв. делегації українських парламентарних послів, зложеної ось як: Д-р Кость Левицький голова, члени: Микола Василько, д-р Евген Олесницький і д-р. Евген Левицький.

Відновлено діяльність Г. У. Р. вправді в сей спосіб, що 19 жовтня 1914 відбуло ся у Відні по звиш півтора місячній перерві перше її засіданє на еміграції, але предметом нарад були виключно стрілецькі справи; своє політичне значінє, і компетенцію Г. У. Р. втратила безповоротно!

Перебудована Г. У. Р. стала головним домаганєм усіх тих політичних груп, котрі в т. зв. делегації українських парламентарних послів не мали своїх заступників, себто: соціялдемократів, радикалів, лівого крила націоналдемократів та «Союза визволення України».

Відносно сеї перебудови виринули два пляни: Один стремів до того, щоби створити загальну українську політичну організацію,

в котрій були би заступлені всі політичні партії Галичини, Буковини і російської України. За сим найширшим пляном поби-вали ся передовсім соціалдемократи, попи-рали його також радикали і «Союз визволення України». Другий плян був двоякий: ліве крило націоналдемократів бажало скріпити Г. У. Р. висланцями парламентарних галиць-ко-українських клубів і віддати їй заступ-ство політичних інтересів передовсім галиць-кої України, не розширюючи на представни-ків Буковини; буковинські Українці домага-ли ся створеня спільної політичної організа-ції для Галичини і Буковини, але без заступ-ників російської України. Се становище Бу-ковинців нашло попере у правого крила га-лицьких націоналдемократів, котрі мали більшість в т. зв. Народнім Комітеті.

Комісію для перебудови Г. У. Р. вибрано на засіданю Г. У. Р. дня 26 жовтня 1914 в такім складі: Д-р Бачинський Волод. (гал. нац. дем.), Д-р Лагодинський Мик. (рад. в його заступстві Д-р Трильов-ський Кирило), Попович Омелян (бук. нац. дем.), Темницький Волод. (соц. дем.), Жук Андрій (С. в. У.).

По довгих нарадах і переговорах комісія прийшла до висновку, що наразі на дасть ся допровадити до порозуміння на основі сотво-реня загальної української організації і тому треба тимчасом, не покидаючи пляну пере-будови Г. У. Р. на загально-українську, вдо-волити ся скріпленем Г. У. Р. через кооптова-не п'ятох висланців українського парламен-тарного клубу, а двох радикального. Се вне-сене комісії ухвалила Г. У. Р. дня 16 лютого 1915, а клуби делегували: нац. дем.: Д-ра

Е. Петрушевича, д-ра О. Колессу, д-ра С. Голубовича та Льва Левицького; радик.: д-ра Льва Бачинського та д-ра І. Макуха. Але вже на засіданю дня 22 лютого прийшло до застановленя діяльности Г. У. Р. іменно тому, бо Народний Комітет не згодився на се, щоби парляментарний клуб обсилав Раду, обстоюючи се право для себе як партійної управи та демонструючи проти ухвали Г. У. Р. з дня 16 лютого — відкликав своїх висланців з Г. У. Ради.

Сій ухвалі Народного Комітету підчинили ся сейчас: Д-р Кость Левицький, І. Кивелюк, В. Панейко і др. С. Баран — оставші члени Г. У. Р. продовжали засіданє під проводом заступника голови Ганкевича і ухвалили починити заходи в ціли залагоди сього конфлікту та визначили до того М. Ганкевича і В. Темницького повновласниками Г. У. Р.

В бігу сіх заходів виринула на ново думка сотвореня загально-української політичної репрезентації. Сим разом пішло гладше і вже 11 марта відбула ся під проводом д-ра К. Левицького перша нарада відпоручників партий (від буков. нац. дем. О. Попович і І. Семака, від радикалів д-ри Лев Бачинський та І. Макух, від социялдемократів М. Ганкевич та В. Темницький, при чім два останні були рівночасно заступниками застановленої Г. У. Р.)

Переговори між партиями і групами заняли цілих майже два місяці, вкінці осягнуто спільну плятформу і дня 30 цвітня відбула ся спільна нарада відпоручників всіх тих політичних організацій, котрі згодили ся утворити загальну і начальну межипартійну українську полі-

тичну організацію, а то: галицькі націоналдемократи, буковинські націоналдемократи, радикали, соціалдемократи і «Союз визволення України».

Ся нарада рішила розширити галицьку Головну Українську Раду, перетворюючи її на Загальну Українську Раду, зложену з представників всіх українських земель по сей і по той бік воєнно-боевої лінії.

II. Загальна Українська Рада.

В середу дня 5 мая 1915 о 10 годині рано відбуло ся у Відни при Strozzigasse 32 перше засіданє Загальної Української Ради. По привітній промові д-ра Костя Левицького, що скликав се перше расіданє, відчитано і прийнято ось який статут З. У. Р.

Статут З. У. Р. «Загальна Українська Рада повстає як розширене Головної Української Ради, що обіймала галицько-українські партії, на цілу Україну на отсих основах:

1. З. У. Р. є репрезентацією всього українського народу на час війни аж до повороту нормальних відносин на українських землях.

Представляючи тим самим також найвищу та єдину політичну репрезентацію українського народу в справах, які дотикають австрійської України, має З. У. Р. рівнобіжно з сим вказувати головні лінії в економічних і культурних справах українського народу австрійської України.

Інші українські організації й інституції, зберігаючи свою автономію, координують свою діяльність з головними витичними лініями, вказаними З. У. Радою — зокрема там, де З. У. Р. уважатиме, що якась справа є

справою загально-українського значіння й ваги, мають вони йти в своїй діяльності за постановами З. У. Ради.

II. У склад Загальної Української Ради входять: 1. З Галичини: а) 14 делегатів, вибраних з національно-демократичного стороництва, а то: 10 визначених Народним Комітетом і 4 визначених Українським Парляментарним Клубом; б) 6 делегатів, вибраних українською радикальною партією; в) 5 делегатів соціалдемократії, між ними 4 з Галичини, 1 з Буковини, надто 1 заступник, 2. З Буковини: а) 5 делегатів буковинської націоналдемократичної партії; б) один делегат української народньої партії. 3. З російської України: а) трьох делегатів «Союзу зволена України».

III. Щодо складу й діяльності З. У. Ради для запевнення її постійности мають вагу ось такі постанови:

а) чисельний склад З. У. Ради остає незмінений, не нарушаючи управненя З. У. Ради щодо евентуального принятя дальших українських політичних груп, що стоять на політично-національних основах, на яких З. У. Р. опирає свою програму й діяльність;

б) на випадок, якби з якихось причин опорожнило ся місце в делегації якоїсь групи чи партії, приймає наступника З. У. Рада.

в) З. У. Рада вибирає президию, яка має бути її постійним виконуючим органом і складається :

1. З президента, (репрезентанта галицької української націоналдемократичної партії) та чотирьох віцепрезидентів, репрезентантів: галицької української націоналдемократичної партії, української радикальної, україн-

ської соціалдемократичної партії й буковинської націоналдемократичної партії, вибраних на внесення дотичних груп, чи політичних партій.

2. «Союз визволення України» висилає до президії свого делегата з рішачим голосом у справах загально-національного значіння, які не дотикають виключно інтересів австрійської України.

Спосіб виконання права vet-a (протесту), час, в якому, і справи, щодо котрих має виконати ся його, полишаєть ся кожній групі зокрема з тим, що кожда група рішає про се в своїй середині автономно».

На першій засіданню З. У. Р. вибрано ось таку президію: голова д-р Кость Левицький, гал. нац. дем., заступники: Микола Василько бук. нац. дем., д-р Лев Бачинський, рад., д-р Євген Петрушевич гал. нац. дем., Микола Ганкевич українськ. соціалдемократ, Ол. Скоропис відпоручник С. в. У.

До Секретаріату З. У. Ради вибрано: Всеволода Козловського, С. в. У., д-ра Ос. Назарука рад., надр. Іл. Семаку, бук. нац. дем., Володимира Темницького, соц. дем., й д-ра Льоніна Цегельського, гал. нац. дем.

В особовім складі Президії З. У. Ради зайшли пізніше такі зміни: около половини червня 1915 виступив з Президії д-р Е. Петрушевич (виступаючи рівночасно з З. У. Р.), на засіданню дня 11 вересня 1915 вибрано з огляду на виїзд заступників голов: М. Ганкевича і Льва Бачинського до Галичини на місце першого В. Темницького, на місце другого Я. Веселов-

ського; відпоручника С. в. У. Ал. Скорописа заступив Маріян Меленевський. В червня 1916 р. радикальна партія делегувала до президії З. У. Р. на місце недужого Я. Весоловського д-ра М. Лагодинського, а до секретаріату на місце д-ра О. Назарука — Я. Весоловського.

Особовий склад З. У. Ради.

I. Від української націонал-демократичної партії в Галичині увійшли: а) як відпоручники Народного Комітету: 1. д-р Ст. Баран, 2. д-р Вол. Бачинський, 3. Іван Боберський, 4. о. Т. Войнаровський, 5. Іван Кивелюк, 6. д-р Кость Левицький, 7. д-р Євген Олесницький, 8. о. Степан Онишкевич, 9. Василь Панейко, 10. д-р Льонгін Цегельський; б) як відподручники українського парламентарного Клубу: 1. д-р С. Голубович, 2. д-р Олександр Колесса, 3. Лев Левицький, 4. д-р Євген Петрушевич.

II. Від української радикальної партії: 1. д-р Лев Бачинський, 2. Ярослав Весоловський, 3. д-р Микола Лагодинський, 5. Володимир Темницький та заступрук, 6. д-р Кирило Трильовський.

III. Від української соціал-демократичної партії: Осип Безпалко (з Буковини), 2. Микола Ганкевич, 3. Теофіл Мелень, 4. д-р Володимир Старосольський, 5. Володимир Темницький, як заступник Юліян Бачинський.

IV. Від буковинської національно-демократичної партії: 1. Микола Василько, 2. о. Теофіл Драчинський, 3. Антін Лукашевич, 4. Омелян Попович, 5. Ілія Семака.

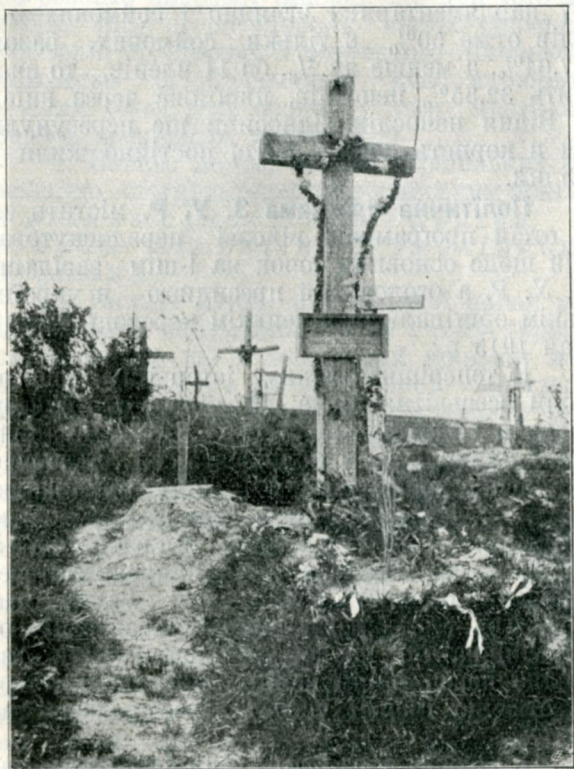
V. Від буковинської української народної партії надр. Володимир Ясеницький.

VI. Від «Союза визволення України»: 1. Володимир Дорошенко, 2. Всеволод Козловський, 3. Олександр Скоропис - Йолтуховський, пізніше Володимир Дорошенко, Маріян Меленевський, Андрій Жук.

За час існування З. У. Ради зайшли в її особовім складі осьякі зміни: в червни 1915 виступили з З. У. Р. нац. дем. Д-р Е. Петрушевич і о. Т. Войнаровський; нац. дем. партія не визначила досі їх наступників; в липни 1915 поляг на полі бою як У. С. С. Теофіль Мелень, а замість його увійшов Юліян Бачинський; опісля Ю. Бачинський вступив у воєнну службу, а О. Безпалко виїхав до Німеччини — в їх місце соц. дем. партія визначила в марті 1916 посла Семена Вітика і Е. Сандула; в вересни 1916 радикальна партія вислала на місце д-ра І. Макуха, посла Василя Стефаніка, в жовтни 1916 бук. нац. демократія на місце: О. Поповича, І. Семаки і Т. Драчинського отсих своїх делегатів: д-ра Миколу Дрогомирецького, Теодора Іваницького і Миколу Спинула.

Супроти підношених деким замітів, наче би українські парламентарні і бувші соймові послы були заслабо заступлені в З. У. Р., треба ствердити, що між висланцями галицької націоналдемократичної партії було 8 парламентарних, а двох бувших соймових послів, при чім не беру в рахубу, що між парламентарними послами кількох є рівночасно й членами бувшого сойму, в сей спосіб тільки

4 членів З. У. Ради з рамени націоналдемократичного стороництва не є ніякими посла-

Могила У. С. С. і члена З. У. Р. Теофія Меленя в Медусі.
ми. Між радикальними членами З. У. Ради є 4 парламентарних 1 бувший соймовий посол, а тільки двох не послів; між буковинцями 4 парламентарних 3 соймових послів.

а всього один не посол, в кінці і одинокий соціалдемократичний посол належить до З. У. Ради. Сим робом на 34 членів З. У. Р. було 17 парламентарних згідно і соймових послів отже 50⁰/₀ 6 тільки соймових, разом 67.64⁰/₀, а менше як $\frac{1}{3}$, бо 11 членів, то значить 32.35⁰/₀ непослів, пізнійше через виїзд з Відня непослів відносини ще пересунули ся в користь послів, бо сі постійно жили у Відни.

Політична програма З. У. Р. містить ся в отсій програмовій відозві передискутованій щодо основних точок на I-шм засіданю З. У. Р. а оголошеній президиєю в українськїм оригіналі та німецькїм переводі дня 12 мая 1915 р.:

В теперішню важну історичну хвилю, коли всесвітня війна, що рішає про судьбу держав і народів, доходить до кульмінаційного пункту, коли зближаєть ся остаточне порішенє конфліктів, які війну викликали, — в хвилю, котра рішає про дальшу долю людскости, «Загальна Українська Рада», що повстала як розширенє дотеперішньої Головної Української Ради, яка обіймала виключно галицькі українські політичні партії, на всі українські землі, заявляє перед цілим сьвітом прилюдно і торжественно іменем усього українського народу:

1. Згідно з заявою репрезентантів галицько-українських партій з 7 грудня 1912, згідно з маніфестом «Головної Української Ради» з 3. серпня 1914, згідно з маніфестом «Союза буковинських парламентарних та соймових послів» з 2 серпня 1914 та згідно з відозвою «Союза визволення України»

з 25 серпня 1914 вважаємо, що для будучности, волі і самостійности України є конечне розбитє царської імперії, що для того ми стоїмо рішучо по стороні австро-угорської монархії, по стороні її могутнього німецького союзника та Туреччини, яка в вірнім з ними союзі веде оборонну війну проти заборчої російської політики.

2. Нашою метою, що до українських земель, що стогнуть тепер під російським ярмом, є вільна самостійна Україна, — вільна, самостійна українська держава.

3. Нашою метою, що до цілої нашої нації є повна національна воля і тому український народ, що в теперішній кривавій все-світній війні тут на сході поніс найбільші жертви, тепер, коли на наші українські землі звалилась повінь московського варварства, коли українському народови хоче завдати смертельний удар його відвічний ворог — царат, тепер коли українська країна є охоронним валом для Австрії, тепер український нарід для запевнення своєї національної волі домагаєть ся в межах Австро-Угорщини територіяльно-національної автономії і зєдиненя українських областей в одну автономну, на основах свободи і демократії збудовану територію, — при чім так само, як ми для українського населеня на тих територіях, де воно становить меншість, домагаємо ся культурно-національної автономії для всіх національних меншостей на українській автономній території.

4. Бажаючи полагодження української справи в межах Австро-Угорщини у више вказанім напрямі, ми вважаємо, що з хви-

лею покінчення війни є конечна переходова стадія, деби репрезентация українського народу мала рішаючий голос при полагодженю сеї справи для переведеня в діло наших домагань як територіяльної так і культурно-національної автономії.

5. В кінци звертаємо ся з зазивом до всіх народів цілого цивілізованого сьвіта: Як теперішня всесьвітна війна має скінчити ся справді побідою правди і справедливости, як вона має справді забезпечити всім народам волю і незалежність і тим самим забезпечити єдино можливий трівкий всесьвітний мир для добра цілої людскости, то при мирових переговорах, коли прийде до полагодженя міжнародних відносин, є конечне передо-всім тут на Сході Європи визволенє народів, поневолених царатом, який навіть тепер в критичній воєнній хвилі не відступив ані на ступінь від своєї традиційної політики давленя всіх визвольних змагань як серед поневолених народів, так і серед своєї російської суспільности, — є конечне передо-всім визволенє українського народу, найбільше безпощадно давленого царатом, народу, якому в російській імперії відобрано найпримітивнійші людські і національні права.

Визволенє се є конечне в інтересі людскости, цивілізації, демократії і волі.

Відень, дня 12 мая 1915.

За Президію «Загальної Української Ради»: Д-р Кость Левицький — президент, Д-р Лев Бачинський, Микола Василько, Микола Ганкевич, Д-р Евген Петрушевич — віцепрезиденти, Олександр Скоропис-Йолтуховський — відпоручник «Союза визволеня України».

Праці З. У. Ради. З. У. Р. працювала в от-
сих чотирьох своїх організаційних формах:

1. На засіданнях повної Ради обгово-
рюєть ся всі важнійші справи, доторкаючі
житєвих інтересів українського народа в його
цілості, себто як в Австро-Угорщині, так і
за границями держави. Розумієть ся, що
в слід за сим З. У. Р. займаєть ся не тільки
стисло політичними справами, але і еконо-
мічними, суспільними, культурними та мі-
літарними.

Президія З. У. Ради складала періодично
звіт з своєї діяльності перед повною Радою
і се дає привід передовсім обговорити основ-
но кождохасне політичне положенє, устано-
вити політичні директиви для президії, та
зясувати становище Ради чи то в мемориялах
до компетентних чинників, чи в комуніка-
тах та відзивах, оголошуваних прилюдно.

В економічній області предметом
нарад і ухвал Ради було головно пи-
танє відбудови краю та становище до ство-
рених для сеї ціли нових інституцій в краю,
а то: Воєнно-кредитовий заклад, Централя
для відбудови, Прибічна рада централі, Збі-
жевий Уряд і т. п.; дальше питанє відбудови
українських економічних та фінансових ін-
ституцій, вкінці подрібні господарські спра-
ви українського населеня навіщеного вій-
ною, виселенєм і т. д. Прм. реквізиції, від-
шкодованя, воєнні причинки, апровізация,
заосмотренє в насїня та інвентар і т. п.

В суспільній області наради і ухвали
Ради дотичать головно тяжкої долі наших
воєнних виселенців, чи то перебувають во-
ни в баракових таборах, чи поза таборами
на примусовій еміграції. Вислідом сих нарад

були ненастанні заходи, щоби долю наших виселенців під кожним зглядом облегчити передовсім обмежити евакуацію, дозволити на поворот до незагрожених околиць і т. д.; колиж результати тих заходів невеликі і цілком недостаточні, то причина сьому така, що З. У. Рада може тільки ставляти домагання, але не може здійснювати їх, бо здійсненє лежить в руках інших чинників, котрі не так легко спонукати, зробити се, що добре, розумне і доцільне.

До культурних справ, яких пильнувала З. У. Р., належить на першім місци наше шкільництво: український університет у Львові, середні і народні школи в краю і на еміґрації та початкові українські школи на українських землях Росії, зайнятих центральними державами.

Окремих заходів Ради вимагало питанє, що має стати ся з помоскофільськими інституціями у Львові і в краю? Щодо деяких інституцій удало ся разв'язати се питанє корисно, щодо інших корисно рішенє ще невиконане.

До сеї області належать ще церковні справи, особливо kwestія унії в Холмщині і обсада високих церковних становищ в Галичині; в кінці реформа календаря та письма. Обома остатними справами займала ся З. У. Р. не з власної ініціятиви, а тому що деякі, до того цілком непокликані чинники, видвинули сї питаня на дневний порядок — додамо: зовсім не в пору.

Під повисші категорії не підходять два окремі роди справ, яким З. У. Р. присвячувала багато своєї праці, а то організаційні справи Українських Січових Стрільців, кот-

рими з окрема займаєть ся Українська Боєва Управа, але Рада вислухує і приймає її періодичні звіти, а у важнійших справах рішає про внески предложені У. Б. Управою; а друга-справа невинно арештованих та інтернованих Українців т. зв. Галергофська, в котрій заходи З. У. Ради принесли ще найбільше конкретних успіхів.

По кінець жовтня 1916 р. З. У. Рада відбула 26 своїх повних засідань звичайних і два надзвичайні; деякі засідання забирали так багато часу, що мусіли бути продовжані через кілька днів, тому засідання повної Ради заняли сорок днів.

2. Секції З. У. Ради. Природа річий спричинює, що в усіх повисших справах повна Рада може визначувати своїми ухвалами тільки головні витичні лінії свого становища, висловлюючи їх в загально начеркнених точках; подрібне опрацьоване поглядів Ради в формі пропамятних письм та відозв, приготоване матеріалів для дискусії Ради, предкладане внесків під наради і ухвали Ради і т. п. мусить бути повірене меншим тілам, зложеним з людей, що певними справами спеціально інтересують ся і мають спеціальні відомости. Такими тілами є секції З. У. Ради.

По постановам регуляміну Рада виділила з себе ось які Секції: а) правно-політичну зложену так: Д-р Кость Левицький, Микола Василько, Д-р Е. Олесницький, М. Ганкевич, Д-р Лев Бачинський, Д-р Володимир Бачинський, Д-р О. Назарук, О. Попович, В. Темницький, О. Безпалко, Д-р К. Трильовський, Д-р Л. Цегельський, А. Жук і М. Меленевський.

б) пресову: О. Попович, Я. Весоловський, В. Панейко, Л. Цегельський, В. Темницький, С. Баран, О. Назарук, В. Дорошенко, І. Боберський.

в) еміграційну: Др. Лев Бачинський, Лев Левицький, І. Семака, Ст. Онишкевич, Ст. Баран. Ся секція працює спільно з «Українським заповоговим комітетом для збігців».

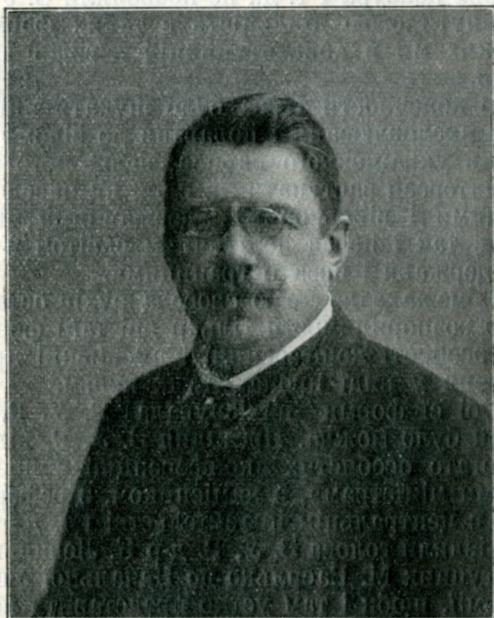
г) економічну: Др. Е. Олесницький, д-р І. Макух, Юліян Бачинський і В. Ясеницький. Ся секція працює разом з Президією «Сільського Господаря».

ґ) культурну: Д-р О. Колесса, О. Попович, д-р І. Макух, І. Боберський, О. Безпалко. Ся секція працює разом з президією «Загальної Української Культурної Ради».

3. Президія З. У. Р. Виконуючим органом З. У. Ради є її президія. Вона відбуває правильні свої засідання три рази в тижни і у власній своїй компетенції поладжує масу дрібних біжучих справ, інтервеніює устно або письменно у військових і цивільних властей, предкладає домоганя З. У. Р. центральному і краєвому правительству та про перебіг своїх заходів здає періодично звіти повній Раді.

Від коли наслідком виїзду багатьох членів секцій З. У. Р. до краю — сі секції перестали правильно фунціонувати — весь тягар праці секцій спав на президію. Вже від осени 1915 року Президія працює і за секції і за себе. В працях президії був їй дуже помічним д-р Е. Олесницький, котрий, хоч не був членом президії, приходив постійно на її засідання як референт економічних справ, а і позатим виготовив цілий

ряд основних письм, з якими З. У. Р. звертала ся до компетентних державних чинників. Нечайна недуга відірвала на жаль сього видзначного робітника від його цінної праці.

Посола др. Евген Олесницький.

4. Секретаріят З. У. Р. провадить протоколи засідань повної Ради, оголошує комунікати про сї засіданя, веде переписку Ради з властями, з нашими організаціями і т. п. Тому, що інші члени секретаріату не перебували постійно у Відни, виконував чинности секретаріату від осени 1915 сам В. Темницький.

Діяльність З. У. Ради. Тяжкі воєнні часи з своїми важкими політично-правними постановами, як заборона публичних зборів, нечинність парламенту, незвичайно остра пресова цензура і т. д., не дозволяли З. У. Р. розвинути свою діяльність в таких формах, до яких ми в конституційній державі привикли.

З konieczности треба було шукати інших форм висловлювання і подавання до відома домагань українського народу, щоби його життєві інтереси заступати як слід, як перед цивільними і військовими державними властями, так і перед політичним світом в межах держави і поза її границями.

Обмежана до краю свобода рухів оставила до розпорядимости тільки дві такі форми, а то особисті конференції і письменні представлення у виді пропамятних письм.

Обі ці форми вихіснувала З. У. Р. як тільки було можна. Президія З. У. Р. відбула багато особистих конференцій з поодинокими міністрами, з намісником, з референтами в центральнім правительстві і т. д., два рази їздили голова З. У. Р. д-р К. Левицький і заступник М. Василько до Начальної Управи армії, щоби і там устно представити наші домагання з всяких областей народного життя, їздили також до Будапешту і Берліна.

Ще живійшу діяльність розвинула З. У. Рада в формі пропамятних письм. Пропамятні письма внесені З. У. Радою можна поділити на три категорії: 1. письма інформаційні загального характеру про історію, географію, статистику і політичні стремління українського народу. Ці письма вношено по часті до начальних державних

властий, а почасти розсилано на адреси визначних політичних мужів в державі і за-
границею. Опрацьованєм сих письм займали
ся головно: д-ри Е. Олесницький, В. Тем-
ницький, С. Томашівський, Л. Цетельський і
С. Рудницький.

2. Письма принципального
характеру з основними домоганнями
українського народу в області правно-дер-
жавній як що до Галичини і Буковини так і
що до зайятих територій, дальше з домога-
ннями на полі адміністрації державної і
автономічної, на полі шкільництва, відносин
військової адміністрації до українського
населеня і т. д. Авторами сих письм були:
Д-р Олесницький Євген, Темницький В.,
Томашівський і С. Рудницький.

3. Письма з поодинокими домо-
ганнями у всяких областях прм. стрілецькі
справи, справи виселенців, покликуванє
Українців до адміністрації зайятих україн-
ських земель, школи в Холмщині і на Воли-
ні, українські часописи і урядова мова тамже,
церковні потреби тамошного населеня і його
економічні справи; економічні справи укра-
їнського населеня в Австрії як реквізиції,
виплата належитостей за чинитьби, воєнні
відшкодованя, забранє земних продуктів,
примусова евакуація, далі права української
мови і письма, реформа календаря, реактиво-
ванє українських шкіл і т. д. і т. д. Виготов-
люванєм сього рода письм займали ся головно:
д-р Е. Олесницький і В. Темницький.

Крім сього з рамени З. У. Р. працювала
постійно статистично-адміністраційна комі-
сія, зложена з д-рів: Е. Олесницького, Ст.
Дністрянського, Ст. Рудницького і Ст. Тома-

півського, збираючи, групуючи і оброблюючи матеріяли по статистиці населеня, господарства, шкільництва і т. п. потрібні до опрацьованя пляну уладженя відносин в Галичині по війні.

В кінці слід згадати, що З. У. Р. піддержувала зносини з американськими Українцями для скоординованя їхних змагань за самостійною Україною, та через англійську морську контролю — зносини сі перервали ся.

III. Кінцеві замітки.

Отсе був би в загальних начерках образ діяльности Загальної Української Ради. Завдяки воєнним обставинам з одної сторони, а довірочному характерови деяких справ з другої, діяльність ся усуваєть ся в своїй переважній часті зпід публичного відома і публичної контролі, тому осуд про діяльність З. У. Ради можуть тепер видавати тільки люди найблизше стоячі, але ті власне люди є рівночасно і інтересовані чи то особисто чи політично і через се їх осуд не може мати потрібних прикмет безсторонности.

З огляду на се оцінку діяльности З. У. Ради треба лишити на пізнійший час, коли можна буде говорити прилюдно і явно і коли будуть могли забрати слово і безсторонні суді.

Загальна Українська Рада функціонувала півтора року правильно і безпереривно від мая 1915 р. до листопада 1916. Була не тільки найвисшою репрезентациєю організації українського народа, але найрухливішим і найдбайливішим заступником, речником і оборонцем всіх без виїмку його житєвих інтересів. Не поминула і не занед-

бала ані одної хоч як-так важної і досяглої справи, чи вона мала значіне для загалу українського народа, чи для його певної частини, ба навіть для одиниць! Не понехала ані одного засобу, ані одної дороги, які могли провадити до ціли і послужити ділу. Не виминула ані одного місця — все одно, чи те місце було компетентною властею, чи організациєю, чи впливовою одиницею, — щоби всюди і при всякій нагоді вставляти ся за справами українського народа, будь черговими і практичними, будь основними і окончними.

Глядячи взад на півторарічну свою працю, З. У. Р. може собі з супокійною совістію сказати, що свою роботу робила щиро, пильно, по найліпшій знаню і розумію, в найкрасшій волі і по всім своїм силам!

Наміром З. У. Ради було все: гуртованє сил суспільности до важкої праці серед виїмково важних, історично досяглих часів; її правилом було: нікого не відсувати, нікому не заперати дороги до спільної праці, для спільної ціли!

На жаль не всьо се удало ся З. У. Раді перевести. Вправді багато людей і більшість наших чи господарських і культурних чи то політичних організацій зрозуміли як слід інтенції, завданя і значіне З. У. Ради і станули до скоординованої діяльности, віддаючи свій труд загальному ділу; але були і такі, що відсунули ся не тільки від спільної, але і від всякої продуктивної роботи і цілу свою енергію зуживали на підкопуванє значіня і поваги З. У. Ради, на обезцінюванє її роботи, навіть на дуже далеко ідучі і негідні обвинувачуваня! Полюючи на

популярність, вбирали се своє наскрізь негативне і деструктивне поступованє в модну одезу критики, але ся їхня «критика» була завсїди тільки відємна, ніколи і ніде не сказали, що по їхньому було би добре, яких ужити засобів, якими дорогами іти.

Розумієть ся, що таке становище найвигіднійше, бо не тільки не вкладає на дану людину ніякої одвічальности, але противно все дає їй можливість сказати: «а що я не говорив, не предвиджував, не остерігав?»

І багато людей дало ся зловити таким «всезнайкам» і «ліпшезнайкам», не добачуючи того, що ті саме все ліпшезнайки виринають аж тоді, як вже щоси стало ся. Легко вдавати розумного з кінця, за те далеко труднійше і дуже-дуже тяжко в пору вишукати успішні засоби, в час показати добру дорогу. Але якби вселіпшезнайки робили се останнє, не були би собою, були би людьми доброї волі і позитивного діла тай . . . не ширило ся би те шкідливе баламуцтво, що хід історичного розвою народа робить зависимим не від внутрішних сил, не від обставин, втворених минулим і сучасним, не від стану економічних і суспільних відносин і не від конкуренції сильніших протилежних змагань, а виключно від того, що дану роботу робить хтось иньший, а не я, або той, що мені любий.

Не хочу тим цілком перечити історичну ролю осіб, не кажу, наче би особистий талан, розум, енергія і зручність не мали в історії народа ніякого значіння, але треба тямити се, що всі ті особисті прикмети народних діячів, можуть тільки тоді з повним успіхом служити загальній справі, коли річеві обставини

сприяють бажаним поступам тої справи. Ударом палиці об скалу добути воду серед сухої пустині міг тільки Мойсей!

Всьо се підношу ту не в тій цілі, щоби З. У. Раду вибілити і представити в ідеально добрім сьвітлі, а тільки для того, що бажаю, аби суд про З. У. Раду і її діяльність був справедливий, опертий на зрілій оцінці обставин, серед яких З. У. Р. працювала, а передовсім щоби мав на увазі ті великі сили, проти яких З. У. Р. мусіла бороти ся.

Дуже добре знаю, що і З. У. Р. мала свої недостачі, знаю і те, що при ширше закроїній, більше пружистій і з сильнішим розмахом веденій роботі та організації З. У. Ради могла була ще більше зробити, ніж зробила; але не слід поза деревами не бачити ліса, не слід також вішати коваля, як завинив шлюсарь.

За велику організаційну і тактичну хибу З. У. Ради належить уважати се, що вона не мала опертя о широкі демократичні підвалини, що не удержувала контакту з масами українського народа, не черпала сили з сього вічно живучого і одиноко здорового жерела, що не перевела організації в краю, не розбудила широких верств населеня з політичного летаргу. Ся відірваність від пня і основи мусіла відємно відбивати ся і на її силі, повазі та значію на зверх.

Мушу однако ствердити, що до усуненя сеї хиби не допустили як раз ті чинники і ті люди в Раді і поза Радою, котрі тепер найголоснійше кричать про гріхи Ради і найтяжше її обвинувачують. Декотрі з тих людей засідали самі від початку до кінця в З. У. Раді і робили цілком як той циган

з байки, що підрізував галузу, на якій сидів. Циган в байці виходить на дурня, згадані люди робили в обдуманім з гори пляні.

В кінці хочу ще і се підчеркнути, що тільки до мая 1916 одвічальність З. У. Ради за українську політику є виключна і неподільна, бо тільки до тої пори З. У. Р. була згідно з своїм статутом «найвисшою і єдиною політичною репрезентацією українського народа в справах, які дотикають австрійської України». Вже в перших днях мая 1916 р. «Український Парляментарний Клуб» реклямує свої права до політичного заступства і проводу галицької України і дня 8 мая відбуває в тім характері конференцію з міністром зовнішних прав Буріаном, дня 23 мая рішає сходити ся що тижня на засідання і вести політичні справи; в тім самім часі стараєть ся про послуханє у гр. Штірка, отже від тої пори бере діяльну участь в політиці.

Не є виною, ані заслугою Клубу, що згаданого послуханя не одержав як і не одержав послуханя у Корони між 2 а 5 листопада, так само не є і се його заслугою, що цілу свою «обновлену» діяльність обмежив до двох дійсних, а двох бажаних авдієнцій, натомість не хотів займати ся ані одною практичною справою, не хотів підняти ся ніякої чергової роботи в крузі власної компетенції, звалюючи все на З. У. Раду: буденну, мольну роботу і одвічальність навіть за се, що проти волі і заходів Ради стало ся, і вину за се, чоґо не зроблено, хоча ніколи і ніхто не перешкоджув Клубови робити те, що уважав за вказане, потрібне і доцільне.

По оголошеню цісарського маніфесту з дня 4 листопада 1916 про намірене відо-

кремленє Галичини люті блискавки і громи посипали ся на провід З. У. Р. Будучність розсудить, чи хмара, з якої падають сї громи, способна дати спрагненій українській землі і благодатний животворний дощ . . . Буря є добра, як що прочищує і відсвіжує душну атмосферу; шкідна, як нищить і торощить добуток серіозної праці . . .

Для демонстрації проти акту противного волї, змаганям і оправданим бажанням українського народа — президія З. У. Ради зложила дня 6 листопада корпоративно свої мандати до розпорядимости повній Раді. Рівнобіжно з тим З. У. Р. ухвалила і оголосила *протест проти задуманого відокремленя Галичини в формі рішучій і торжественній та ще раз повторила своє домоганє поділу Галичини і створеня окремої української провінції в складі Австрії*. Не тому уступила президія, щоби дорога, якою йшла була кепська — президія в своїй цілости не бачить неправди за собою, — не тому, щоби не зробила чогось, що належало зробити і що було в її силі, анї не тому, щоби зробила щось таке, чого не треба було — уступила тому, щоби зазначити як болючо вразило її те, що стало ся!

Всі дальші рішення передала повній Раді, а повна Рада рішила відкликати ся до голосу і суду ширшої суспільности . . .

Для засягнення думки ширшої суспільности З. У. Р. рішила дати почин до скликаня загально - українського національного зїзду в краю в можливо найкоротшім часі. Рівночасно з тим З. У. Р. ухвалила таку резолюцію:

«Загальна Українська Рада констатує, що ново основана Українська Парляментарна Репрезентація переймила веденє політичного заступства українського народа в Галичині. З сеї причини як і з причини кризи в Загальній Українській Раді буде до часу, поки не відбудеть ся порішений загальнонаціональний зїзд, веденє біжучих справ належати до територіяльно і річево компетентних національних тїл.»

Володимир Темницький.

Українці-полонені на сцені Фрайштадтського табору.

Українські Січові Стрільці у віденських шпиталях:
Хор. Євген Ясеницький, чет. Богдан Гнатевич і сотн. Осип Яре-
мович, ранені під Потуторами 2-IX-1916.

Листівка.

Стоять рядком постелі, а в них животіють борці.

Тихо як в церкві. Містична тишина царить у воздуху: то довершується тайна містерія; то люди увіходять в себе, вигрібують з під грубої верстви небуденних вражінь своє «я», радіють наново почуванєм буття, благословлять міць життя або завмирають в безпросвітній апатії.

Там в сутні, під стелею злітають ся думки, злітають ся з далеких сторін і бесіднують з собою на різних мовах.

Деколи пробиває тишину острый крик тривоги.

Хорий зривається, в широко розплющених очах скачуть іскри, поволи вертає свідомість дійсности, несамовиті образи сну роз-

пливають ся в душі і лице випогоджуєть ся.

Деколи 'зашелестить картка часописи, то знов стукне палиця реконвалесцента.

Деколи нишком пересунеть ся пара людей: біла стать лікаря і чорна сестри-жалібницї. Як надія і безнадійність.

І ти, земляче-ратаю, лежав оттут в другім рядї, з краю, біля дверей.

Над твоєю головою карточка з квадратами, а на квадратах, як фантазмагорії розгорячкової уяви, червоні, поломані чертки; зразу вони в низу, а там все висше й висше. То шахівниця життя і смерти...

Ти перебув неодно криваве весіле, неедин танець відгуляв. Аж і тебе затикали багровою квіткою і вженихали з біленькою постелию.

А багорова квітка розцвила ся надиво і почорніла від жару крови. Запускала корінь в молоде тіло все глибше й глибше і ссала житє все дужше й дужше.

Було — тобі біліло чоло й мутив ся ум від боевого «гурра» і від смертельної мови грімкої канони. А потім, то завмлівало твое серце від пустки і німої мовчанки і надоїв тобі шум власного життя в ухах. Тоді кожда комірочка твоєї істоти скаржила ся на несподіване сирітство.

— Маю і татка і мамку, маю жінку і дитинку, маю братчиків і сестрички, а такий я тут круглий сирота...

І ти повертав лице на право й на лїво, кутики губ дріжали, а очи говорили тою мовою, від якої ридають ангели.

Одно тільки сьвяте сонїчко і весняний легіт не забували про тебе. Приходили на

ласкаву розмову, збирали мраку з жалібних очий і їх несупокійні блиски, несли на схід, на облаки і сипали росою на рідну землю.

Раз, в маєвий, чудовий день заблукав у кімнату зелений листочок липи; впав крізь відчинені двері у твою постіль. Колись, ранійше ти рівнодушно ступав по листочках або приорував їх скибою. А тепер — ти ймив сьвіжий листок в безкровні пальці, придивляв ся йому, ніжно пестив в долони і обережно поклав на поличку побіч недокурка, надкушеної помаранчі і левої листівки.

А та замащена потом недуги і погнута судорогом болю картка...

Цілі довгі тижні ждала вона на своє післанництво. Що дня, трохи не що години вандрувала до твоїх рук і з рук на поличку. Вандрувала тоді, як обманлива сила кріпила тебе з ранку надією на подужанє і тоді, як ти з вечера в безсилю відгадував безнадійне будуче. Дрімала, вандрувала і ждала даремне.

До твоїх товаришів залітали вістки від родини, залітали на рожевих крилах, спадали, як платки рожевого цвіту спадають на трудні комахи в спеку літного півдня.

Ти жадним оком ловив ті платки, вдивляв ся в них, відгадував зміст незнаних значків, а відтак повертав до звичайного питаня.

— А до моїх вже можна писати?

Можеби написати, може дійде...

А коли ти, як звичайно, почув «ні», то повертав лице на право й на ліво, зір поринав в сумерку кутів, а крайчики губ дріжали під субтельним дотиком болю.

— То вже хіба не дочекаю писати...

Так ти говорив, але в те, що говорив, ще не повірив, бо ти бажав і тому беріг клаптик рожевого паперу на поличці, беріг і мрів. Ти жив надією, що ось—ось, незабаром надійде вижидана хвиля, бо Бог милосерний, надійде хвиля, впаде у відповідь коротке «так» і твоя карточка оживе, заговорить усіми головами, засьміється і заплаче, поклониться татови, мамі і родині, розповість, поділить горе на дві половини і стане легше. І принесе з хати вістку...

То буде хвиля достойної відплати за всю муку. Та хвиля — то в другого ніщо, навіть не дрібничка. Ніхто, рішучо ніхто з оточення не замітить, що у тебе свято, що твоєю вбогу душу наповняє в щерть та велич вдяки за дрібне добродійство, яка колись скромним анахоретам за корінці й синє небо веліла співати могутне

«Воскликніте Господови, вся земля!»

Але — заки то буде...

Кров в рані почорніє до решти, лице зміниться ще більше, очі поринуть в сутінь ще глибше...

Заки рожева карточка оживе, то — бо такі чуда діють ся — десь далеко в селі — серед ночі вікно само про себе відчинить ся з бренькотом, пес в просоню завне біля порога, товар тужно зареве в стайні.

Пробудить ся жінка стрівожена важким сном, зацитькувати-ме розхлипану дитину і сама «чомусь» заллється рясними сльозами.

Юл. Міськевич.

В жовтні 1916.

Холмські гості у Відні.

Історична згадка.

Відень став підчас війни пристановищем значного числа Українців, — з сеї нагоди не пошкодить пригадати, що у наддунайській столиці наші люди не є зовсім сьвіжими гістьми, а віденські мури бачили вже здавна українських подорожних, і не тільки перед десятками, але й перед парусотками літ. Се булаб інтересна річ, колиб хто з тих, що більше зжили ся з Віднем, потрудив ся зібрати спис тих ріжнородних переїрнатів з України, що довше або коротше бували над Дунаєм. Починаючи від Данилового сина Романа аж до Григорія Сковороди можнаби віднайти немалий їх ряд; катальог такий мавби своє значіне для історії культурних впливів, які в давних часах Україна черпала із Заходу, — бувби се один більше доказ, що ані ми Заходови, ані Захід нам не був такий чужий, як декому видаєть ся. На сім місци даємо причинок до сеї теми, — про побут у Відні двох холмських Українців.

Перший з них се Методій Терлецький, пізнійший холмський єпископ (1630—1649). Якою дорогою дістав ся він до Відня, про се не знаємо нічого близше. Був він тут студентом університета і покінчив його зі степенем доктора філософії. Мусів визначати ся між іншими студентами, бо звернув на себе увагу навіть тодішного цісаря, мабуть Фердинанда II. Біограф Методія митрополит Лев Кишка пише, що цісар і ріжні визначні

особи відносили ся до молодого Українця з великою прихильністю: обіцяно йому навіть іменоване на греко-католицьку митрополію, яка мала повстати у полуднево-словянських землях Угорщини. У звязи з тими плянами Терлецький, який тимчасом прийняв духовний чин, їздив як місіонар до Хорватії, Славонії, Каринтії, також між угорських Українців і Румунів і зєднав багато прихильників для унії. Але пляни потім розбили ся через трийцятьлітню війну і Терлецький вернув ся на Україну.

Вдруге був він у Відни в 1626 р., по дорозі, їдучи до Риму. Цісар Фердинанд II прийняв його тоді дуже ласкаво, а різні достойники стрічали Методія з великими почестями. У Відни перебув він тільки три дні, поспішаючи в дальшу дорогу. В 1630 р. став Терлецький холмським єпископом.

Другий холмський єпископ, про якого побут у Відни маємо відомости, був Максиміліян Рилло. В Холмі був він владикою від 1759 р. Але при першій поділі Польщі поділено холмську єпархію і Рилло за частиною своїх вірних рішив ся перейти до Австрії. Марія Тереса 1779 р. надала йому перемиське єпископство. Щоби подякувати цісаревій за номінацію, старий єпископ вибрав ся до Відня. Подорож описав дуже докладно у своїм дневнику.

До Відня приїхав Рилло 6 лютого 1780 р. Приміщене назначено йому в домі при церкві св. Варвари, де ректором був один хорватський монах-Василянин. Єпископа здивувало се, що богослуженє відправляло ся у формах строго грецьких, — так напр. правлено щодня лиш одну літургію. Семінаристи і ду-

ховники були зачудовані, коли єпископ став до другої служби, читаної.

Дня 20 лютого дістав Рилло авдієнцію у Марії Тереси. Цісарева заявила тоді єпископови, що вона охотно бачила-б його єпископом в Перемишли, але що цариця Катерина бажає Рилла мати у своїй державі, — то справа ще здержана. Але і так зробить цісарева все можливе для єпископа і його клиру. Потім додала Марія Тереса: «Я чула, що ви багато їздили по ріжних краях, чи не бачили ся ви з моєю донькою, французською королевою?» Єпископ відповів, що підчас його подорожий королева перебувала ще у Відни.

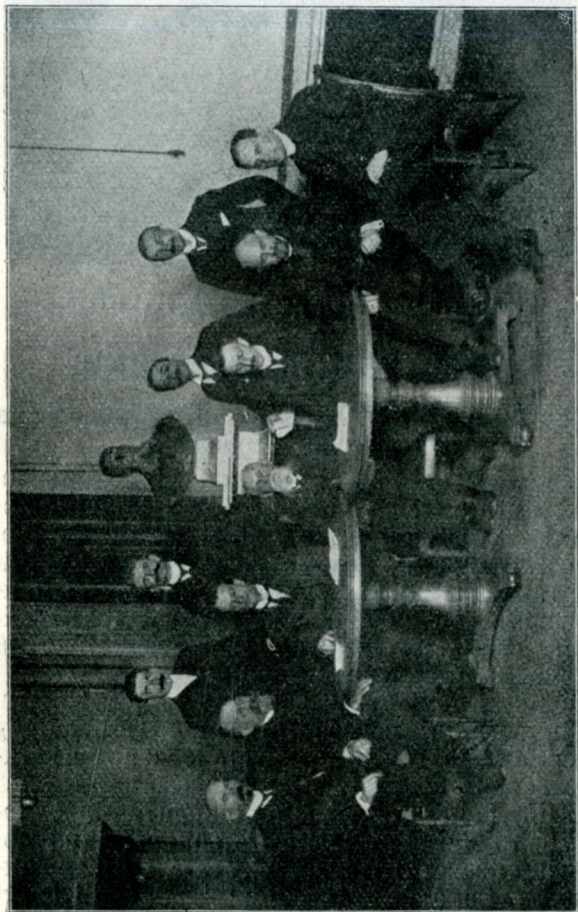
Тогож дня Рилло був на обіді у віденського архієпископа, кардинала Міґацці. На обіді був також нунцій, двох секретарів посольств французького і данського, хорватський єпископ і інші. «Все було знамените, — пише Рилло, — і ми з найбільшою приємністю розговорювали з кардиналом. Між иншим, коли подали вина ріжних країв, особливо найблагороднійші вина Еспанії, кардинал казав дати токайське і, обернувши ся поперед всіх до мене, просив вгадати, яке се вино? Я усміхув ся і сказав: угорське. Потім кардинал питав ся, кільки йому літ? Більше як двацять, — відповів я. Кардинал сказав: ви відгадали, воно стоїть 28 літ... — І говорено дальше про прикмети вина. Коли обід наближав ся до кінця, кардинал замітив: От за столом архієпископа одиноким предметом розмови є вино, — чи не гарнійше-б нам говорити про хрещене? Наш Холмцак відповів на се: «Вино таксамо як вода уживаєть ся до святих тайн», — се викликало загальний сміх. Таксамо був Рилло у князя Кавніца,

у угорського канцлера Естергазія і інших, а просили його ще різні панове, — але старий владика женував ся, що не знає німецької мови, не міг привикнути до віденської кухні і пізної пори обідів, мучили його високі сходи, отже мусів вимовляти ся від гостин.

4 марта був на прощальній авдиєнції на дворі. Цісарева сказала кілька слів про потребу реформи клира, про єпископські обовязки і додала на кінець: «Ви користуєте ся великим поважанєм в Римі, се мене дуже тішить, вам відомо, що бажаю вас мати у границях моєї держави. Постарайте ся уладитись так, щоби не переходили під володїне православної цариці, а лишити ся під властїю католицької цісаревої, яка обіцює вам ласку і прихильність, так вашій особі, як і клирови та народови». Цісарева відзначила єпископа так, що хоч записав ся на авдиєнцію одним з послїдних, приняла його на першїм місци, — перед всіми маґнатами, які були записані навіть перед двома днями. Дуже подобала ся старенькому владиці ся цісарська ласка.

З подорожі Рилло вертав ся вдоволений. В Празї описує, як відвідав знов тамошного єпископа, відправляв публично богослуженє, і на кінець додає: «Нехай буде благословенне імя Господне, і честь, кому честь, — як каже приповідка. Я старав ся при сій нагодї, в міру моїх сил, здобути належну прихильність і для мого народа, щоби не сказали, як говорять звичайно: «Русини варвари, або неуки, — і боже милосердє могло менї уникнути сього закиду».

Др. І. Крипякевич.

Український Запомоговий Комитет у Відні під проводом през. Юл. Романчука.

Селянки втікають з села над Стрипою 17-VIII-1916.

Опіка над виселенцями.

Український Запомоговий комітет для збігців з Галичини і Буковини

повстав в половині вересня 1914 р. Ціль його видна з назви. Справи веде тіснійший комітет, зложений з 12 членів: голова віцепр. пос. палати Ю. Романчук, заступники о. мітрат др. Жук й др. О. Колесса, начальник канцелярії Лев Левицький. В канцелярії комітету (VIII., Strozzigasse 32) працює щодня 8 урядників від 8 до 2 години.

Комітет відбуває засіданє майже щодня. Він розділяє передовсім запомоги з фонду державного, після норм установлених правительством, по 5 до 15 К тижнево.

На підставі основного рескрипту мін. скарбу з грудня 1914 дістають запомоги (як позички і зачети) урядники, учителі, сьвященники, лікарі, адвокати, нотарі, інжінери і другі особи з академічним образованием, врешті заможні посідачі ґрунтові (голови родини 12 або 15 К, їх жінки 7 К, а діти по 5 К тижнево).

Особи ті вписуєть ся до окремих тзв. заводних лист (а—к), які що 14 днів передаєть ся правительству, котре їх контролює і після сего признану суму переказує комітетови, а сей після лист виплачує, кому належить.

Особи, котрі не належать до одної з повизших категорій, можуть користати з державної заповоги лише в міській Централі (Zentralstelle), яка виносить, так само як для виселенців поза Віднем, по 1 К 10 с. денно. Услівем до сего всего 6, щоби управнена особа не походила з отвореного повіту. Вже по першій інвазії російській (в червни і липни 1915) поділено Галичину на три полоси (групи А, Б, Ц). Спершу до групи А. належали многі повіти Зах. Галичини, а зі східної лиш Ст. Самбір та Добромиль і сї всі повіти отворено для повороту. Опісля знов многі повіти сх. Галичини перейшли до групи А. (навіть 5 повітів Буковини), та воєнні події з червня б. р. спричинили зміну і знов декотрі повіти замкнено, як Перемшляни, Бібрка, Богородчани, а навіть Стрий. Крім того Верховна Команда армії означила лїнію між ширшою а тіснійшою воєнною областею (weiteres und engeres Kriegsgebiet), так що хто вертає до тіснійшої области мусить мати при собі не лишень паспорт, але і позволенє від етапової Команди.

Хто походить з отвореного повіту, напр. тепер Яворів або місто Львів, а хоче користати з державної заповоги, мусить мати на се окреме позволенє з мін. справ внутрішних.

Розділюванє державних заповіг для українських виселенців стало можливим для комітету, дякуючи заходам нашого політичного проводу, який виеднав виеманципованє

нашої еміграції від оставаня під тзв. «спільним дахом».

Крім того запомагає Укр. Ком. Запомоговий наших земляків, особливо тих, які не можуть користати з призбираних ним гроший, особливо в Америці. Доси роздав з сих фондів 197.000 К; приплив жертв з Америки в останніх місяцях перервав ся.

З окрема ратує Комітет молодіж — академічну і середних шкіл, переважно селянські і міщанські діти, які перебувають в Відни і віддають ся наукам.

Ся молодіж, яка походить з замкнених повітів (група Б. і Ц.), має право лиш до висоти 1 К 10 с. денно з Централі міської (II., Cirkusgasse 5), о скілько не приходить вже як члени родини на заводових листах комітету (листи а—к). Комітет, числячи ся з потребами молодіжи, виплачував їй значнійші запомоги з фондів на культурні ціли, так що вони вносили загалом (з дочисленем державних запомог) навіть 64 або 74 К місячно. Крім того виробив Комітет в Централі 50 повних убрань місячно, які діставала переважно шкільна молодіж, давав також надзвичайні запомоги на случай недуги, на потреби шкільні то що. Комітет ратував шкільну молодіж, проживаючу і поза Віднем, в других краях та запомагав сотки молодіжи, яка приїздила до Відня, головно з війська, до іспитів.

Що два тиждні відбуває комітет спільні наради з відпоручниками міністерств справ внутрішних і скарбу та ради міста Відня, за що три місяці здає справу ширшому комітету з своєї діяльності і з орудованя грішми.

В р. 1916 до дня 30 червня одержав Комітет з державних субвенцій . К 259,882.—

Приватних дарів і жертв з Америки	К	84,441.30
На рахунок підмог виплатив Комітет загально суму	К	293,670.09
В тій сумі приходять наші селяни і укр. робітники з квотою	К	32,351.—
Ученики укр. гімн. і сем. учит. одержали	К	41,134.—
Академики дістали	К	41,813.70
З інших заводів одержали:		
Священники	К	19,723.20
Вдови і сироти по св'ящ-ах	К	17,192.—
Адвокати	К	27,371.40
Нотарі	К	5,545.—
Державні урядники	К	25,345.20
Народні учителі	К	24,139.—
Учителі прив. укр. гімн.	К	19,963.—
Прив. урядники	К	9,731.—
На інші просвітні, економічні, добродійні і народні цілі виплатив Комітет в першій півроці 1916 року	К	31,694.03

Вхід до табору виселенців у Імінді.

Баракові табори і колонії українських збігців.

Укр. Зап. Комітет у Відни опікуєть ся укр. виселенцями у всіх краях Австрії. Він має свої філії і агенції в Чехах, Моравах, Стрії і и., та постійно з ними порозуміваєть ся; його відпоручники відвідують часто табори баракові в Гмінді (в Долішній Австрії, де перебуває пересічно 25.000 збігців), в Вольфсбергу (в Каринтії пер. 5.000 зб.), в Хоцені (в Чехах пер. 9.000 зб.), в Угорськїм Градици і и., і колонії збігців Празі, в Винер-Врук і и.

У Відни, в Празі, Клягенфурті, Зальцбургу робить він заходи у державних і краєвих властей, а в баракових таборах у місцевих властей, о усуненє недостач та хиб і о поліпшенє долі збігців. Також стараєть ся о заробок для збігців, особливо хліборобів; задля того удержує, при материяльній помочи правительства, бюро праці в Гмінді і Вольфсбергу, котрі подають еше, як і головний комітет, правну пораду та поміч при повороті до краю.

У Вольфсбергу і Гмінді є постійні бараки, сталі, заповнені звичайно самими українськими збігцями, в Хоцені також і Поляками, але одні від других відділені. Бараки стоять під управою місцевих староств або окремих управ з правительственних урядників; співділають або посередничать наші місцеві комітети, або мужі довіря.

Українська Культурна Рада.

Для заспокоєня культурних потреб виселенців заснувала ся при Укр. Запомоговім Комітеті окрема організація, зложена з відпоручників всіх українських товариств: За-

гально-українська Культурна Рада (голова Ю. Романчук, заступники д-р Колесса, Л. Левицький і І. Семака). Вона старається головно о закладанє і підпомаганє українських шкіл для виселенців і о видаванє книжочок особливо для виселенців і жовнярів. Доси під опікою Культурної Ради, якої канцелярія містить ся в 8-ім окрузі Штроццігассе 32) стоїть цілий ряд шкіл і шкільних курсів:

Школа в Гмінд числить на основі звіту з кінца червня сего року 2,300 дітей в 40 виділах та має около 30 учительських сил. Засновано там захист для хлопців (около сто), захист для дівчат (около сто), захоронку для дітей (около 120), курси виділові, курси ремісничі, столярські, господарські, купецькі, шитя і крою, курс української мови для Німців, курс німецької мови для Українців та курс неграмотним. Число шкільної молодіжи і старших осіб занятих на сих курсах доходило до 4,654 осіб. (По виїзді управителя школи п. В. Кабаровского до Вольфсбергу спочиває тепер управа школи в руках п. Луки Гарматія. Гміндову школу відвідали окрім всіляких достойників також відпоручники преси неутральних держав і звісна письменниця К. Міхаеліс, та учений Бнзен, які висловлювали ся з повним признанєм про урядженє школи і про інтелігенцію української молодіжи.)

Заходом президії У. К. Р. засновано там також читальню, для якої жертвовано около 2.000 книжок закуплених у Львові за виеднані на сю ціль гроші в долішно-австр. намісництві.

В порозуміню із Гміндським Жіночим Комітетом при діяльній помочи д-ра Ціпанов-

ського зорганізовано ряд популярно-наукових викладів.

Президія Культурної Ради посередничила в передачі гобеліну, виготованого українською шкільною молодіжжю для цїсаря.

При Гміндській школі зорганізовано також I кл. гімн. курсів, які опісля перенесено до замку в Кірхберг. I кл. в Кірхберґ числила 23 учеників, які за I піврік здали іспит перед ком. дел. з рамени К. Ради, а за II піврік перед держ. ком. при укр. гімн. курсах у Відни.

Сего року переведено організацію для введення в житє IV гімн. кляс і покликано до сего ряд фахових учительських сил.

Окрім гімназийних курсів істнує ще в Кірхберґ народна школа для українських робітників приміщених у тамошній рільничій оселі для збігців.

Школа у Вольфсберґ числить на основі звіту з дня 5 вересня с. р. 1,005 дітий розділених на V кляс в 20 відділах; учительських сил 7, крім того є там захист для хлопців (73), школа шитя і крою та курс анальфабетів. При школі заснувала У. К. Р. подібно як в Гмінд читальню, жертвуючи для неї около 1,500 книжок.

В сїм році засновано народну школу в Хоцен. Її отворенє відбуло ся в перших днях мая 1916 р. Числить вона на основі звіту 5 жовтня б. р. 1604 дітий, а крім того є там курс анальфабетів (144 учасників) і курс сьпіву для старших числить 80 учасників. Школою управляє п. Д. Стельмах.

В найновійших часах пороблено заходи в ціли організації народних шкіл семінарий-

них та гімназійних курсів в Празі. Народна школа вже увійшла в жите.

Верховний нагляд над сими школами мають кравці правительства і міністерство справ внутрішних. Гімназія і учительська семінарія видали за минувший шкільний рік друковані звіти.

Книжочок видала Укр. Культурна Рада доси 12, з них призначені особливо для виселенців: 1. Збірка: З великих днів; 2. Жовнярські пісні Федьковича; 3. Воєнні квартети Філ. Колесси; 4. Молитвенник для жовнярів о. Коренця, більший і 5. — менший; 6. Слово о полку Ігоря, впорядк. Лепкий; 7. Читаня і розважання з нагоди війни, о. Коренця; 8. Тим, що полягли, Лепкого; 9. Сьпіванник Лепкого «Ще не вмерла Україна». Інші книжки: 10. S. Sedes apostolica et disciplinae Graeco-Catholicorum (agitur de Kalendario), о. Коренця; 11. Рим а наші церковні постанови, з окрема календар, о. Коренця; 12. Українська літературна продукція на еміграції у Відни, Чепиги.

Культурна Рада устроює також наукові відчити у Відни; в минувшій році було їх 15.

В Угорськїм Градици і Моравськїм Требові поміщають ся збігці тільки на короткий час в переході до остальных бараків.

У всіх таборах бараківих находять ся, за старанєм головного комітету, сьвященики і школи, а в Вольфсбергу і Гмінді також свої, українські, лікарі (до Хоценя, на жаль, не знайшов ся ще лікар Українець). В таборах є також читальні, сьпівацкі хори, відбувають ся відчити, театральні вистави і т. п.; в Гмінді, де є найбільше нашої інтелігенції, вони від

якогось часу перервали ся, але мусять бути привернені.

Щойно заповняють ся ще нові бараки в Обер-Гольлябрун, Дол. Австрії; в Гредік коло Зальцбурга є Волинці; котрих головний комітет також не спускає з ока. Всюди комітет старав ся о відповідний і достаточний харч і о добре обходженє з виселенцями, о одежу і о обуве для них, о береженє приведеного майна, о заспокоюване їх духовних і взагалі культурних потреб, о плеканє домашнього промислу, збиранє до купи розділених через скору утечу з краю родин і т. п. Найбільше тужать виселенці за рідним домом.

Більші кольонії збігців є в Празі і в Градци. В Градци і в Стирії взагалі пробуває багато таких виселенців, котрі були підозрівані і обжаловані о ворогованє проти австрійської держави в русофільськїм дусі і для того інтерновано їх в Талергофі; але відтак виказала ся їх невинність і їх випущено на волю.

Ранок в таборі виселенців в Імінді.

Чи тобі не жаль?

(Бараковий настрій.)

Чи тобі не жаль, молодче,
Чи тобі не жаль,
Що там край твій воріг донче,
Що сяженъ, що цаль?
Що в хороми бють гармати,
Що остав миш попіл з хати,
Чи тобі не жаль?

Чи тобі не жаль, лєгіню,
Чи тобі не жаль,
Що раненько у неділю
Сестру взяв Москаль —
Румяную, як камину,
А невинну, як дитину,
Чи тобі не жаль?

Чи тобі не жаль, козаче,
Чи тобі не жаль,
Що без вшину мати плаче,
Риданя шле в дамь?
Що рве з болю сивий волос?
Чи ти чувш вї голос,
Чи тобі не жаль?

— Що менї з жалю та скуки,
Що менї з жалю?

Мати вмерла від розпуки,
Батько на гілю
І без попа і без свічі...
А я сиджу тут на прічі...
Що менї з жалю?

Імнд, 1916.

Марійка Підгірянка.

Патриарх віденських каварників.

Загально пишеться і говориться нині, що Відень в 1683. р. від грізної турецької облоги визволився завдяки помочі союзних військ, польських і німецьких. Більшу частку заслуги Поляки раді би приписати собі — своєму королеві Янови Собіському і його військам. Про се, що під Віднем ряди польських військ були помножені українським козацтвом, та що для запевнення собі впливу на те козацтво, польський король взяв зі собою під Відень львівського єпископа Йосифа Шумлянського, говориться виразнійше хіба тільки в історичній пісні з того часу, приписуваній тому-ж єпископу Шумлянському, але імовірнійше уложеній тим співачком, що був при боці єпископа, та в надписи на тій турецькій кулі, яка, зранивши єпископа Шумлянського дня 12. вересня 1683. р. під Віднем, зістала завішена на пам'ятку перед іконою теребовельської Богородиці в катедральнім храмі св. Юрія у Львові.

Однак не участь українського козацтва і українського єпископа у відсічці Відня є тим історичним фактом, який гадаємо висунути з сумерків давнини на те світло, що в ній купається слава польського чи німецького оружя з під Відня. Більшої ваги є факт, що тим чоловіком, котрий Відневи допоміг витревати в облозі аж до хвилі відсічці й прискорив її, був Українець, Юрій Франц гербу Сас Кульчицький (Kolttschitzki). Коли-б не він, був би Відень в 1683. р. певно піддався Туркам з голоду.

Історики, признаючи згідно, що Кульчицький був православним та перед приходом до Відня мешкав у Самборі в Галичині, одні (польські) вважають його Поляком, другі (німецькі) Сербом.

Поляком можно-б назвати його хіба тому, що був підданий польської держави. По народности він, як православний, не міг бути Поляком. Його прізвище і шляхетський герб, хочби ми й не знали, що він мешкав у Самборі, були-б уже достаточною вказівкою на місце його походження, на галицьке село Кольчиці в Самбірщині, відки й виводять ся до нинішного дня українські шляхтичі гербу Сас Кульчицькі, що до кінця XVIII. столітя оставали в православію. Все-ж те, що є доказом української народности Юрія Франца Кульчицького противить ся рішучо гадці про його походжене з Сербії, де й не чувало ся ніколи про ходячкову шляхту гербу Сас Кульчицьких.

Як купець, Юрій Франц Кульчицький бував по сьвіту в ріжних місцях, міг бути і в Сербії. Турецька облога Відня заскочила його у Відни. Там він мешкав на Леопольдштадті, в домі капітана Амврозія Франка, що утворив для оборони міста компанію добровольців, принявши до неї між першими й Кульчицького. Тому що тоді про „руську зраду“ нікому ще й снитись не могло, Кульчицький, як чоловік „добрих обичаїв і правдиво християнського житя“ — так характеризує його очевидець, високий віденський достойник в книжечці „Die grausame Belagerung der Kayserl. Residenz-Stadt Wien durch Achmet II.“ (Hamburg 1684) — в критичній хвили звернув на себе увагу цивільних властей. Його знане турецької мови й турецьких поведінок, особиста відвага і проворність, набута досьвідами купецького житя представились усім неначе здійсненем найкрасшої мрії про людину, яка могла-би стати в пригоді обляженій столиці. Кульчицький без вагання згодив ся на предложене віденських бурмістрів і генераліції; зважив ся перекрастись через турецькі табори до становищ тих військ, що йшли

на відсіч Відня і просити їх в імени Віденців о поспіх. Як він се виконав, описано в повисше названій німецькій книжечці. Ще докладніше оповів він сам все у книжечці „Wahrhafte Erzählung, welcher Gestalt in der aengstlichen türk. Belagerung etc. durch das feindliche Lager gedungen und die erste Kundschaft zurückgebracht worden“ (Wien u. Salzburg 1684), де й поданий портрет Кульчицького в тім татарськiм костюмі, в яким він вийшов з обляженого Відня.

Дібравши собі товариша в особі власного слуги Михайловича, Кульчицький з листами й паспортами від генераліції й перебраний був проведений до мійських палісадів самим командантом гр. Штарембергом в ночі 13. серпня, між 10—11 годинию. На Währingerstrasse коло нового шпиталю знайшов ся з своїм слугою вже коло турецьких наметів. Там задля сильного дощу переждав до рана. Рано, побачивши з далека перед собою якогось агу, почав голосно висьпівувати турецьку пісеньку, а спитаний, куди йде, відповів: „за виноградом“. Ага змоклик вояків — Кульчицького і його товариша — запросив до намета, напоїв кавою й пустив з Богом, порадивши ще, як їм стеретти ся лиха. Щасливо зблизились вони до Йосифової Гори (Каленбергу), коли нараз побачили на переді турецьку стежу. Збочили до Кльостернайбурга, але, не знаючи, кого там застануть, згодом завернули знова в село Каленберг. Там наскочили на гурток своїх людей; при них жінки прали на Дунаї біле. Відтам до них, як до Турків, вистрілено. Та зараз же з поданих їм знаків пізнано перебраних. Війт з Нусдорфу, побачивши у висланців письма і паспорти, поміг їм дібратись до становищ герцога, де оба, прийняті з одушевленем і подивом, обдаровані кіньми і нагодовані, одержали відповідні

листи й серед нових небезпек перенесли їх до Відня на день 17. серпня, про що німецьким військам дано знати ракетами з вежі св. Стефана.

Відень був уратований.

В нагороду Юрієви Францови Кульчицькому визначено вільну домівку в Відни коло Бішофсгофу під Червоним Хрестом, де віденський магістрат дозволив йому отворити першу публичну каварню, щоб він міг як слід скористати з признаної йому-ж пайки воєнної добичі — величезних запасів турецької кави.

Нині в анналах корпорації віденських каварників імя Кульчицького фігурує як імя патрiярха їх, а одна з віденських каварень все величається фірмою: „Zum Georg Franz Koltschitzki“.

Др. В. Щурат.

Виплати за воєнні чинитьби.

Правильні виплати за доставлені воєнні чинитьби (Kriegsleistungen) перепроводжують військові обласні команди (Militärterritorialkommando) за предложенєм формальної посьвідки, що достава дійсно наступила. Для Галичини є такі три команди: Львівська, що тепер урядує в Моравській Оставі (Mährisch-Ostrau); Перемишльська в Перемишлі і Краківська в Кракові.

Коли хто не має формальної посьвідки від війська, що доставив та що побрано від него жадану чинитьбу, то мусить отсе доказати сьвідками чи яким иншим способом перед своєю комісією повітовою для воєнних чинитьб. Така комісія має бути при кождім ц. к. Старостві. Над сими повітовими комісіями стоїть Краєва Комісія для воєнних

чинитьб при ц. к. Галицькім Намісництві (тепер в Бялій), а послідною інстанцією є міністерська Комісія при ц. к. Міністерстві краєвої оборони у Відни, що остаточно рішає про виплати за воєнні чинитьби.

Повітова Комісія при ц. к. Старостві має не лише право доходити належности зголоше-них воєнних чинитьб та означувати випла-ту, але може також робити зі сторонами добровільні полагоди (угоди) аж до висоти: 5.000 корон, а Краєва Комісія понад 5.000 корон аж до висоти: 20.000 корон виплати за доставлені воєнні чинитьби, — чим приспі-шуєть ся виплату за воєнні чинитьби.

До воєнних чинитьб не належать так зва-ні шкоди воєнні, то є коли ворог щось забрав, знищив або ушкодив, або коли наше військо заподіяло шкоду на предметах, яких не за-жадало. Справа воєнних шкід та їх відшко-дованя не є у нас досі уладжена законом.

К. Л.

Виселенці знад Серету, липень 1915 р.

Талєргоф.

З початком війни розпочали ся в Галичині а по часті і на Буковині масові арештованя людей під закидом русофільства. Арештованих порозміщовано в західних краях Австрії по таборах для інтернованих. З них найголовнішим є Талєргоф, в Стирії коло Грацу і тут находять ся тепер по разв'язаню інших таборів всі інтерновані з Галичини і Буковини.

Арештованє і інтернованє «політично підозрілих» осіб тревають і до тепер дальше, хоч не в тій мірі що на початку війни.

Інтернованє, — себто передержанє осіб політично підозрілих на час війни, з далека від терену опереційного війська, в замкненім таборі є средством зарядженуванім з огляду на інтереси воєнні. Ціль сего средства є унеможливити людям, які симпатизують з ворожою державою, даваня помочи ворогови в його воєнних операціях. Населене краю, який творить терен війни, має спромогу через подаванє вістий про розложенє війск, їх число, їх рухи, через вказуванє доріг, через нищенє комунікаційних средств, як доріг, мостів, телеграфів, телефонів, через поміч в заосмотрюваню средствами живности і т. д. впливати на хід воєнних операцій в користь одної або другої воюючої сторони.

Перешкодити такому діланю людий, симпатизуючих з ворожою державою на шкоду війск власної держави, є цілею інтернованя.

Як з повисшого виходить, політичне інтернованє є тільки средством запобігаючим і тим різнить ся від інтернованя судового, яке є карою за доконанє якогось чину забороненого законом. Через те і вимоги політичного інтернованя є зовсім инші як вимоги інтернованя судового, бо коли услівем судового вязненя є поповнений вже каригідний чин, що мусить бути дотичній особі доказане і вироком судовим стверджене, то до політичного інтернованя вистарчає сама можливість чи правдоподібність, що дотична особа буде ділати в часі війни на користь ворога. А мірилом тої правдоподібности є політичні переконаня дотичної особи та її поступованє в часі ворожої інвазії, о скільки вона таку інвазію перебула.

Відповідно до того можна-би політично інтернованих поділити на дві категорії. До першої категорії належать люди інтерновані виключно під закидом ворожих для держави політичних переконань, до другої такі, які своїм захованєм підчас інвазії виказали свій ворожий настрій супроти держави.

Вже зі сказаного виходить, що основи так зв. політичного інтернованя є дуже хиткі, та що надуживанє сего средства в ціли вирівнаня політичних і особистих рахунків є дуже можливе.

Щоби бодай в частині запобігти надужитям в згаданім напрямі, зараз по перших масових арештованях утворено за старанєм наших політичних провідників при намісниц-

тві в Грацу комісію, яка має за задачу про-
вірювати в кождім случаю, чи інтерноване
когось як «політично підозрілого» дасть ся
усправедливити.

Талергофська комісія (Thaler-
hofer-Untersuchungskommission bei der k. k.
Statthalterei in Graz), складаєть ся з 4-ох чле-
нів: з заступника Намісництва в Грацу, з за-
ступника військової власти, з заступника га-
лицького Намісництва та з мужа довіря
Українців, яким є адвокат д-р Іван Ганкевич.

Повиспу свою задачу виконує комісія
в сей спосіб, що в кождім одинокім случаю
запитує власть політичну (староство, жандар-
мерию), чи власть військову, котра зарядила
арештоване, з яких причин наступило ареш-
товане і на підставі одержаного справозданя
та евентуальних дальших доходжень видає
своє ореченє.

Ореченє комісії звучить:

1. на інтерноване,
2. на конфіноване,
3. на увільненє з забороною повороту до
Галичини і Буковини на час війни, або
4. на увільненє без обмеженя.

В 1. разі арештований остає в Талергофі
на час війни.

2. Конфінованє полягає в тім, що до-
тичній особі визначуєть ся певну місцевість
на місце побуту і віддаєть ся її там під над-
зір поліції. Конфінованому не вільно без поз-
воленя того місця опустити та крім сего му-
сить він в певних відступах часу зголошу-
вати ся в поліції. Впрочем конфінований має
у визначеній місцевости повну свободу,
з окрема може мешкати і харчувати ся, де хо-

че, за те кошта удержання мусить покривати з власного.

В 3. разі увільнений відзискує повну свободу з тим одиноким обмеженєм, що на час війни не вільно йому вертати до Галичини і Буковини.

В 4. разі свобода увільненого стає нічим не обмеженою.

Найвисшою власттю в справах інтерновань є ц. к. Kriegsüberwachungsamt при ц. і к. Міністерстві війни у Відні. Сему урядови підчинена також комісія в своїх чинностях.

У права Талергофу. Табор для інтернованих в Талергофі є під військовою управою. На чолі управи стоїть полковник, якому до помочи є приділені офіцири. Інтерновані мешкають в бараках, подібно уряджених як в таборах для збігців і дістають харча в части і одіне в таборі. Інтернованим вільно в склепах, які находять ся в таборі, докупувати собі харч за власні гроші. Поза табор інтернованим не вільно видалювати ся. В таборі самім можуть вони свобідно порушувати ся.

Санітарні відносини в таборі є тепер мимо слабого харчу досить вдоволяючі. Пошесних недуг від довшого часу зовсім нема. Для хорих є в таборі шпиталь, уряджений на 500 осіб. Щоби не стягати до табору заразливих хоріб, кожний новоприбулий до табору мусить відбути 3-тижневу квантану, — значить мешкає через той час в окремім бараку, відділенім від табору, де остає під лікарським доглядом. Така сама квантанна є приписана для всіх, що опускають табор. Дезинфекцію одежі переводить ся в окремім заведеню.

Відвідини. Відвідини свояків і знайомих в Талергофі не підлягають обмеженню. Хочаби відвідати когось з інтернованих в Талергофі, їде ся залізницею аж до стації Abtissendorf (друга стація залізничої лінії Грац-Триєст), від котрої табор є ще віддалений около 15 минут ходу. Приїзджаючий зголошуєть ся при вході до табору у військової варті, потім одержує перепустку до табору, де може з інтернованими бачити ся в присутности когось з управи табору.

Грошеві посилки для інтернованих є дозволені. Управа Талергофу видає інтернованим прислані для них гроші, а інтерновані можуть тими грішми свобідно розпоряджати.

Переписка. Всі листи інтернованих як і всі листи до інтернованих підлягають цензурі.

Число інтернованих. Від початку війни до тепер було в Талергофі і інших таборах около 15.000 осіб. Більша часть тих людей зістала відтак через комісію в Грацу увільнена, а часть відійшла до військової служби, так що теперішний стан виносить около 2000 осіб.

Інтервенції українських послів в справі арештовань. В справах неузасаднених арештовань належить відносити ся до Народної Канцелярії у Відни, Wien, VIII., Josefstädterstraße 43, I/8.

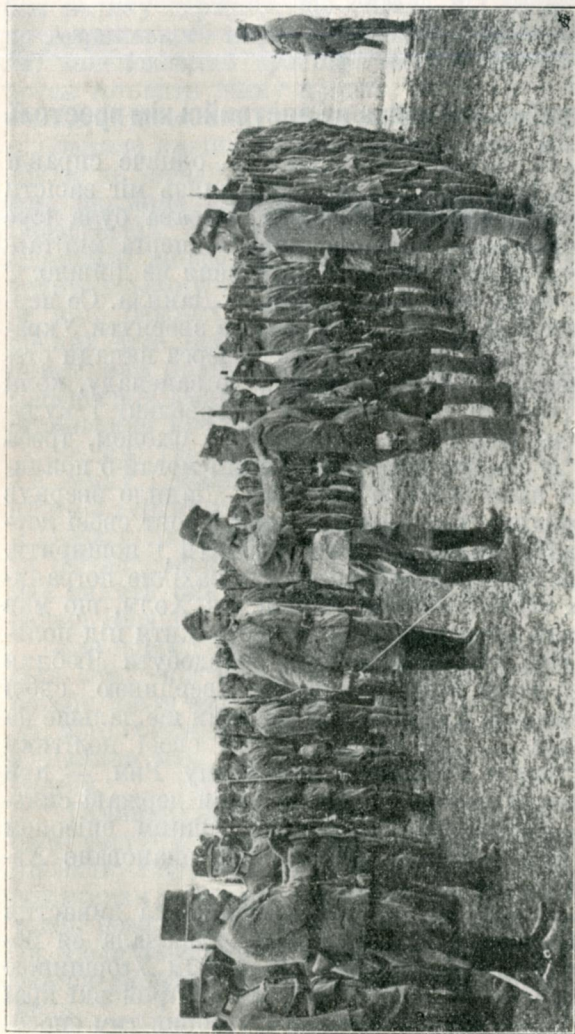
Народна Канцелярія робить відтак через українського заступника в комісії старання в ціли увільнення осіб, які неслухно арештовано, долучаючи від українських послів запоруку льяальности невинної особи. Звертаємо однак увагу, що увільнення і зовсім не-

винних людей дуже часто є получені з великими труднощами. Хиткість основ т. зв. політичного інтернованя, перебута інвазія та факт, що майже ціла східна Галичина становить ще нині терен воєнний, дають легку нагоду до вирівнуваня ріжних політичних і особистих поррахунків; інтернований дуже часто не має можности очистити ся з піднесених проти него закидів. Доходженя заряджені в таких справах не дають певности, що вислід їх відповідає дійсному станови річи. Комісія в Грацу, в якій впрочім наш заступник має тільки один голос, не має можности сама перевести сих доходжень, але мусить з тим відносити ся до староства або жандармерії, — звичайно отже до тої самої власти, яка зарядила арештованє. До того і зізнаня сьвідків в сих доходженнях не дають поруки їх правдивости, так як зізнаня сьвідків перед політичною властію не підлягають тій загрозі карній, що зізнаня сьвідків, зложені перед судом. Що отже і сьвідки користають часто з таких доходжень, щоби пімстити ся на своїх політичних або особистих ворогах, не треба й згадувати.

Тим то й дасть ся вияснити факт, що і нині є ще багато невинних людей в Талергофі.

12/XI. 1916.

Д-р Юдекс.

Австрійський Цесарь Карло I. ще як наслідник відвідує Український Лейбс в Білоцернці 26 - VII. - 1916.

Український князь на австрійськiм престолі.

Се звучить таємничо, — одначе справді був час, коли український князь міг засісти на австрійськiм престолі. Справа була вже обговорена дипломатично, підперта мілітарно, — але до повного здійснення не дійшло.

Було се в часах великого Данила. Се перший наш князь, який бажав звернути Україну лицем до Заходу. Коли через напади степових орд Україна пішла до занепаду, коли перервали ся оживлені торговельні і культурні зносини з Византиєю і Сходом, треба було знайти нове русло, яким могли-б поплисти наші світові змаганя. Данило звернув особливу увагу на західний фронт своєї держави, старав ся його скріпити і поширити. Він витревало колонізував західне пограниччє, основував такі города, як Холм, що мав стати осередком українського життя під польською границею, старав ся здобути Люблин і зробити його граничною твердиною своєї держави. Але його наміри ішли ще дальше на захід, — він бажав у сїти своєї політики втягнути Угорщину, Німеччину, Рим, — при помочи Заходу виробити своїй державі сильне міжнародне становище. Одним епізодом з його західних плянів було опанованє Австрії.

В 1246 р. вимерла австрійська династія Бабенбергів. За спадщину розпочала ся боротьба між сусідами, передовсім Угорщиною і Чехами. Спершу опанував австрійські краї чеський король Оттокар і утворив тим спосо-

бом велику державу, що сягала від Судетів до Адрийського моря. Угорський король Беля, занепокоєний зростом чеської держави, почав готувати війну проти Чехів. До співучасті у війні запросив він Данила.

Данило згодився виступити проти Чехів, але не як звичайний помічник, лише під умовою, що йому прийде частина спадщини по Бабенбергах. Угорщина була за слаба, щоби відмовити щонебудь могутньому галицько-володимирському князеві і мусіла згодитися на його бажання. Уложено договір дуже корисний для Данила: другий з роду його син Роман мав подружитися зі спадкоємницею Бабенбергів княгинею Гертрудою і зайняти австрійський престіл.

Весною 1252 р. Роман приїхав до Австрії і в замку Гімберґ під Віднем відбувся його шлюб з Гертрудою.

Перед династією Романовичів отворилася світла дорога, — рід українських князів мав зайняти одну з найважливіших країн середньої Європи!

Але вперед треба було відібрати австрійські землі від Оттокара. Уложено плян боротьби. Беля мав ударити на Австрію зі сходу, його союзник баварський князь із заходу, а Данило мав іти з півночі дорогою через Шлезк.

Галицькі війська виконали без закиду свою частину завдання: Заняли Шлезк, здобули Опаву і пустилися на Морави. Але іншим союзникам не повелося; баварські війська Оттокара розбив, а Угри не дали бажаної помочи. Беля зневірився і мировою дорогою старався дістати собі частину австрійських земель.

Роман тимчасом знаходив ся з жінкою в Гімбергу. Настали для нього тяжкі хвилини. Оттокар спершу хотів мирити ся і обіцяв без боротьби полишити частину спадщини. Але лицарський князь не хотів зірвати союза з Белею і волів шукати рішення в боротьбі. Війска Оттокара почали облягати Гімберг; в замку не було достаточних запасів на довгий час і настав голод. Галицька літопись оповідає, що поживу для Романа і Гертруди приносила тайком якась жінка аж з Відня, прокрадаючи ся через війска чеського короля.

Серед сього прикрого положення Гертруда порадила Романови, щоби він також тайком перекинув ся серед ворожих сил і їхав до батька за помічю. Роман так і зробив. Але супроти сього, що союз з Угорщиною і Баварією розбив ся, — Данило не міг дати Романови ніякої подмоги. Широкі пляни, що малиби історичне значінє для цілої Європи, покінчили ся без успіху. Австрійські землі 1282 р. обняла династія Габсбургів.

Трагічна була доля подружжя Гертруди з Романом. Австрійська княгиня не хотіла їхати з чоловіком до Галичини і лишила ся в своїй країні; по війні дістала маєтність в Стирії і там прожила до кінця життя. Від Романа мала вона доньку Марію, яка вийшла за муж за хорватського бана, Стефана IV. Роман, вернувши ся з Австрії, виїхав на Литву. Там дістав від литовського князя Новгородок і пізнійше оженив ся вдруге з донькою волковийського князя. На Литві теж закінчив житє, здаєть ся убитий серед бою коло 1258 р. Похоронено його в Холмі, в катедрі Богородиці.

Без слави покінчив жите український князь, що міг стати одним з перших монархів західної Європи. *Д-р І. Крип'якевич.*

Дефілада Українських Січових Стрільців перед командантом отаманом А. Вариводою.

Іванови!

*Іване без роду, Іване без долі,
Куди не ходив ти, чою не видав;
У спеку і стужу, у лісі і в полі
Ти инув — а славу сусід добрий взяв...*

*На сербських зарінках клалась твоя сила,
На волинській млоці твій гріб вже присів
І серед Поділя сірів могила,
Де впало від кулі двох рідних братів.*

*Подільські берези й покутські тополі
Шумять все по тобі, що марно ти впас —
Іване без роду, Іване без долі,
Ти инув — а славу сусід добрий взяв.*

*Твій батько на шлі повис в літню днину
Ти инув инакше: für Kaiser und Land,
Та всім вам однаку дали домовину
Й печатю вам символ: Name unbekannt!*

Ст. Чернецький.

Вивезені російською військовою управою Галичани,
закладники міста Львова.

Українці у російського воєнного ґубернатора Львова—Шереметєва.

(Із записок очевидця.)

В кілька днів по занятю Львова російськими військами в осени 1914 р. настановлено там воєнного ґубернатора Шереметєва. До нього почали зголошувати ся представителі Поляків, Жидів і москвофілів, які складали йому заяви прихильности або ще й дальше йдучих почувань, відповідно до своєї орієнтації або свого інтересу.

У Львові функціонували тоді з українських організацій: „Дністер“, „Народна Торговля“, „Со-кільський Базар“, „Союз Кредитовий“ та „Кни-гарня тов. ім. Шевченка“. По місті почала ходити чутка, що Москалі хотять демолювати будинки

тих інституцій і їх зовсім знищити. Отримто представники сих інституцій і взагалі осталі у Львові Українці почали нараджувати ся, що робити. Нарада була довга — і вкінці постановлено вислати до Шерметєва депутацію. Переважив сей мотив, що треба зазначити, що в місті є не лише Поляки, Жиди й москвофіли, а також і Українці — та що вони ведуть діяльність у своїх інституціях економічних і культурних і вести будуть дальше. Постановлено виразно о ніщо не просити, лише заявити се тай подати до відома. Депутація складала ся з 11 осіб на єї чолі стояв покійний вже нині професор Володимир Шухевич, а в склад єї входили між иншими: о. др. Боцин, др. Гірняк, Микола Заичківський, др. В. Охримович, пок. Кость Паньківський і др. Стефан Федак.

В імени депутації звернув ся проф. Шухевич до Шерметєва з отсею промовою, яку відчитав по українськи:

„Ваша Ексцеленце!

Ми є представителями українських економічних і культурних товариств, що на підставі австрійських законів вже від давних літ позакладали у Львові свої централі, а в слід за тим і по всіх містах, місточках і селах східної Галичини заснували свої філії, агенції, кредитові і торговельні спілки, позичкові каси, рільничі кружки, школи і бурси, сьпівацькі і музичні кружки і т. п. — а все в тій ціли, аби з одного боку піднести наш нарід економічно, а з другого боку при помочи культурних товариств піднести його умово.

Як з сього короткого представлення Ваша Ексцеленція бачать — сповняють наші товариства виключно культурну й економічну задачу, наслідком чого заангажований в наших товариствах увесь український народ без різниці партій, замешкуючий Галичину, а по части і Буковину.

Найменше хвилеве захитанє діяльности наших товариств спинило би хосенну працю для нашого народу, а в слід за тим знищило би до тла вже і без того бідний наш народ так, що не було-би з нього нікому хісна, ні тепер, ні на будуче.

Свідомість обовязку супроти нашого народу спонукала нас зявити ся перед Вашою Ексцеленцією з просьбою о конечну прихильність для нашої праці, а рівночасно й о те, аби Ваша Ексцеленція не давали віра неприхильним нам голосам, як також, щоби зволила сама про нашу працю переконати ся, а ми заявляємо з свого боку готовість з усею докладністю на підставі актів дати докази, що наші товариства—як і ми—сповняли виключно загально людську місію і чого най буде доказом факт, що якраз усі наші товариства злучені в одну велику кооперативу, зістали відзначені не тільки на краєвих, але й заграничних виставах у Києві, Одесі й на конгресі в Петербурзі.

З огляду на се, що населене східної части нашого краю є переважно українське, а велика більшість його не розуміє инакшої мови, дозволяємо собі просити Вашу Ексцеленцію, щоби зволив для того населеня видавати свої обіжники, розпорядки і пр. в мові для того населеня зрозумілій—тим певнійше, що Ваша Ексцеленція, покликуючи на заставників чотирьох Українців—тим самим вже з гори *implicite* признає дійсний стан річи“.

Шереметєв приймив депутацію дуже чемно, подав кождому руку, просив усіх сідати,—але при дверях стояло двох солдатів з набитим оружєм і офіцир з револьвером у руці.

По промові проф. Шухевича відповив Шереметєв, що йому приємно бачити і пізнати представників українських інституцій. Що до жадани

уживаня української мови в урядових оголошеннях заявив, що ся справа політична, яка до нього не належить, бо він є воєнний губернатор, установлений на переходовий час. В короткім часі однак прийдуть власти адміністраційні і вони зроблять всюди порядок.

На тім скінчила ся авдиєнція. Відбула ся вона в часі коло полудня, а вже в годинах по-полудневих зажадив Шереметєв через президію міста, щоби всі члени депутації явили ся у нього тогож дня в годині 7. вечір.

Се не могло стати ся, бо депутати тимчасом порозходили ся за своїми ділами і не можна було їх знайти в місті.

Коли депутати о 7. вечір не явили ся, Шереметєв розходив ся дуже і грозив, що на будуче не знесе такого непослуху. Опісля завізвав через президію міста членів депутації до себе на слідуєчий день. Делегати явили ся, та тут наступила зміна фронту.

Шереметєв приймив їх непривітно, остро, не просив сідати і не подав нікому руки. В руках у нього був якийсь папір.

Се була відозва Головної Української Ради і Боевої організації, видана Українцями перед занятєм Львова.

З нею звернув ся до делегатів, показуючи на підписи на відозві.

„Ви казали, що між Вами нема політиків,— а се що?!“—звернув ся до Шухевича, показуючи на підпис Стефана Шухевича на відозві.

„Се инший Шухевич, — Стефан, — а я Володимир“.

„Так ви сю відзови підписали!“ — твердив заєдно Шереметєв.

„Найкрасше було-б порівнати підписи вчерашної депутації з підписами на відозві“ — замітив хтось з членів депутації.

„Нехай там!—перебив Шереметєв,— та знайте, я не стерплю ніякого »сепаратического движенія«. Тепер военное время і военний закон. Ви знаєте, що се?!“ — і при тім зробив рукою рух накладання стричка на шию.

„От і все, що я вам мав сказати!“—закінчив з жестом вказуючим, що авдиєнция скінчена.

Делегати дізнали ся в короткім часі, що спричинило таку наглу зміну фронту і ті погрози. Зробили се львівські москвофіли, які предложили также Шереметєву відозви Української Головної Ради і Боевої організації.

Оффіціальний отдѣлъ.

Отъ штаба Военнаго Генераль-Губернатора Галиціи (по Военно-цензурному отдѣленію).

Въ виду введенія въ занятыхъ Россійскими войсками частяхъ Галиціи военной цензуры въ полномъ объемѣ, изъ корреспонденціи, подаваемой частными лицами въ почтово-телеграфныя отдѣленія Галиціи, будутъ пропускаться по назначенію лишь изложенныя на русскомъ, польскомъ, чешскомъ, французскомъ, англійскомъ или нѣмецкомъ языкахъ. Почтово-телеграфныя отправленія частныхъ лицъ на прочихъ языкахъ и нарѣчіяхъ, а также изложенныя шифромъ или въ условныхъ выраженіяхъ, будутъ уничтожаться.

Зменшена фотографічно заява-заборона української мови.

Союз визволення України.

Союз визволення України є безпартійною політичною репрезентацією російських Українців, сотвореною на час війни, для пропаганди ідеї самостійности України і для заступства української справи перед політичним світом Європи.

Гадка про заснування Союзу повстала задовго перед війною, але організаційно увійшов Союз в жите з вибухом війни, у Львові, дня 4. серпня 1914 р., і тут розпочав свою діяльність, переносячи відтак свій осідок до Відня, коли Галичину залила російська інвазія.

Для пропаганди своїх ідей Союз видає у Відні дві часописи — «Вістник Союзу визволення України» і «Ukrainische Nachrichten», крім того видає багато публікацій, майже на всіх європейських мовах, головно-ж по німецьки й по українськи для інформування чужинців про українську справу і для політичного освідомлення власного народу.

Для вияснення становища до українських визвольних змагань правительств осередних і нейтральних держав, союз вислав до тих правительств спеціальні делегації, а для ближшого поінформування і зацікавлення українською справою політичних кругів тих держав мав Союз в першій році війни своїх довірених людей майже в усіх політичних центрах Європи.

Яке відношене правительств осередних держав до української справи, на се вказує заява турецького міністра Таалат Бея, зроблена в порозуміню з Віднем і Берліном представникови Союзу М. Меленевському, що на

випадок розбиття Росії український нарід може рахувати на поміч в сотвореню самостійної держави. Може не так виразно, але в усякім разі в душі прихильности для визвольних змагань Українців звучали заяви державних мужів й інших воюючих проти Росії держав.

Хоч як симпатичні сі заяви, Союз ніколи не будував на них багато, бо таке чи инше розв'язане української справи залежить в першім ряді від самих Українців, а відношене правительств осередних держав до української справи стоїть в залежності передовсім від ходу воєнних подій, а вони до си не поставили центральних держав перед цілостію української справи, як державно-політичної проблеми до практичного розв'язання. Взагалі-ж українська справа в політиці правительств центральних держав не займає того місця, на якому хотілоби ся Українцям її бачити.

Натомість суспільність одної з центральних держав, а саме Німеччини, виказала велике зрозумінє і вагу української справи для середної Європи і з окрема для німецької нації і тут інформаційна діяльність Союзу найшла найбільше вдячний ґрунт та довела до утвореня спеціального Товариства пособників українських визвольних змагань, п. н. «Україна», яке видає свій орган, присвячений українським і иншим східним національним справам п. н. «Osteuropäische Zukunft».

В Швайцарії однодумці Союзу видають часопись у французькій мові п. з. «La Revue Ukrainienne» для французького і англійського політичного світа. Там-же вийшло заходом

ред. Р. У. кілька брошур у французській мові про українську справу.

Пильну увагу звернув Союз на заспокоєнє культурних потреб полонених Українців в Австрії і Німеччині і достарчує їм книжок та газет, помагає при улаштуваню культурних розривок, шкіл початкової осьвіти, ріжних курсів і пр. Таксамо не відмовляє Союз своїх видань для хорих жовніврів Українців австрійсько-угорської армії.

Під загальним проводом Загальної Української Ради Союз займаєть ся також культурними і иншими справами окупованих країв російської України, спомагаючи діяльність тих Українців, що найшлись на місци, через утворене його заходами «Бюро культурної помочи» у Львові (ул. Бляхарська 11).

Союз належить до Загальної Української Ради, а серед своїх співробітників в ріжних галузях діяльності числить поважне число австрійських Українців.

Розвиваючи діяльність головним чином за кордоном, Союз стоїть, мимо великих трудностей, в контактї з одностумними елементами по той бік боєвої лінії, на Україні російській, і мав у себе два рази за час війни спеціального відпоручника російських Українців.

Репрезентують Союз за границею на внї ш. Володимир Дорошенко, Андрій Жук, Маріян Меленевський і Олександр Скоропис-Йолтуховський, які творять президию Союза.

Адреса бюра Союза і його видавництва у Відни: VIII., Josefstädterstraße 79/19.

Адреса Централі в Берліні: Leipzigerstraße 131.

Андрій Жук.

Українські школи у Відни.

(На основі звітів і записок українського воєнного музею.)

I. Гімназійні наукові курси з українською викладною мовою.

Вже в перших місяцях теперішньої світової закрути старались наші передові педагоги з краєв. інспек. д-ром I. Копачем на чолі зорганізувати на чужині курси шкільної науки для української молодіжи. Великий вплив українських збігців з Галичини і Буковини до Відня, серед яких находило ся поважне число української молодіжи середних шкіл, викликав потребу (вже в осени 1914 року) зорганізувати курси шкільної науки для тої молодіжи у Відни.

За згодою та дозволом ц. к. дол.-австр. кр. шк. ради і ц. к. міністерства вір. і пр. отворено дня 16 жовтня 1914 р. гімназійні наукові курси з українською викладною мовою у Відни, з першу в льокалі п-ні д-р Шварцвальдової, а від 20 жовтня 1914 приміщено сі курси в будинку ц. к. висшої реальної школи для III. округу при ул. Радецького ч. 2. В сьому будинку містять ся укр. гімназійні курси вже третій з черги шк. рік.

В шк. р. 1914/15 вписалось до сеї школи 321 учеників і учениць. Протягом року відійшло багато учеників до військової служби, а деякі перейшли до отвореної (пізнійше)

учительської семінарійної школи. При кінці шк. року виносило число молодіжи 253: I.—31, II.—32, III.—24, IV.—42, V.—34, VI.—35, VII.—32, VIII.—23 — учеників 183, учениць 70.

В шк. р. 1915/16 вписалось 191 учеників і учениць, а при кінці шк. року було 87 (учеників 59, учениць 28): I.—11, II.—10, III.—15, IV.—17, V.—12, VI.—12, VII.—2, VIII.—8. Флюктуанція в числі учеників в сьому шк. році була значна; воєнні події спричинили основну зміну в зовнішнім вигляді найвищих клас. Наслідком зарядженого властями повороту до рідного краю, а ще більше із-за покликання до служби в армії, зійшло число учеників VII. кл. з 17 на 2. Фільоване числа учеників VIII. кл. було постійним явищем, бо до тої класи приймаючись у військовій службі абсолювентів VII. кл. на протяз 28 днів, щоби дати їм спроможність здавати т. зв. «воєнний» іспит зрілости. Тому прийнято до VIII. кл. в лютім 1916 р. 4-ох, в марті 12, в цвітні 6, а в маю 11 учеників-жовнірів, майже виключно українських, У. С. Стрільців; всіх вписаних в протязі шк. року учеників і фреквентантів VIII. кл. було 53.

З початком шк. р. 1916/17 вписалось до сеї школи (по 1/10 1916) 125 уч., в тім числі 39 дівчат. Крім сих зголосилось ще 35 учеників, які до сього часу з ріжних причин не могли ще прибути до закладу. Можна догадуватись, що і протязом сього шк. року число молодіжи буде змінатись.

Управителем курсів в першому році був директор акад. гімназії у Львові, Ілія Кокорудз, в другому році ем. дир. д-р Омелян Калитовський, а в сьому шк. році поручено

управу курсів проф. львівської акад. гімназії, Юліянови Левицькому.

Науку на курсах вели учителі галицьких державних середніх шкіл, що зголошувалися в управі та заявляли охоту учити. Учителі на курсах не побирали ніякої окремої ренумерації за науку. В перших двох роках існування сеї школи число учителів змінювалось постійно. Річ ясна, що зміни в складі учительського збору спричиняли безнастанні зміни в розкладі предметів і безупинні зміни в поділі годин. На добрій основі станув заклад щойно з хвилию усталення учительського збору розпор. ц. к. Ради шк. кр. з 20 січня 1916. На шк. рік 1916/17 усталено учительський збір (навіть реклямовано усяких учителів нарочно для сеї школи) заходами краєв. інсп. д-р І. Копача вже з початком шк. року і є повна запорука, що наука йти ме правильно. З хроніки заведеня слід замітити, що 6 червня 1916 р. віцепрезидент долішно-австрійської ради шкільної Др. Штернеґ в супроводі галицького інспектора шкільного Д-ра Янера явився в гімназії і перевів докладну інспекцію. Др. Штернеґ був дуже вдоволений і виказав директорови і всьому учительському зборови своє признанє.

Українська Культурна Рада та Український Запомоговий Комітет виєднували і давали постійні (місячні) підмоги значній часті шкільної молодіжи та признавали певні квоти (пр. в жовтні 1915 квоту 800 К) на заупно шкільних книжок для вбогої шкільної молодіжи.

В шк. році 1916/17 отворено у Відни приют для незаміжної української шкільної молодіжи т. зв. «Schülerheim», де ученики ма-

ють даром приміщене та повне удержане і остають під безпосереднім доглядом одного з учителів укр. гімназійного курсу.

Ся школа стояла всеціло під знаком війни. Війна єї зродила і всі зусилля сего заведеня в крузі діланя, обнятім шкільною справою, були підчинені і віддані вимогам і потребам війни. В сій школі здало досі 25 учеників і 5 учениць іспит зрілости в нормальнім речинци. Колиж шкільна власть видала зарядження, щоб покликані до військової служби ученики могли одержувати промоції до висших кляс, а абсольвенти VII кл. з 1913/14 р. складати т. зв. «воєнний» іспит зрілости, тоді ся школа не залишила нічого, щоби остаючим у військовій службі гімназістам по силі дати спромогу допущеня до річних іспитів і до іспитів зрілости.

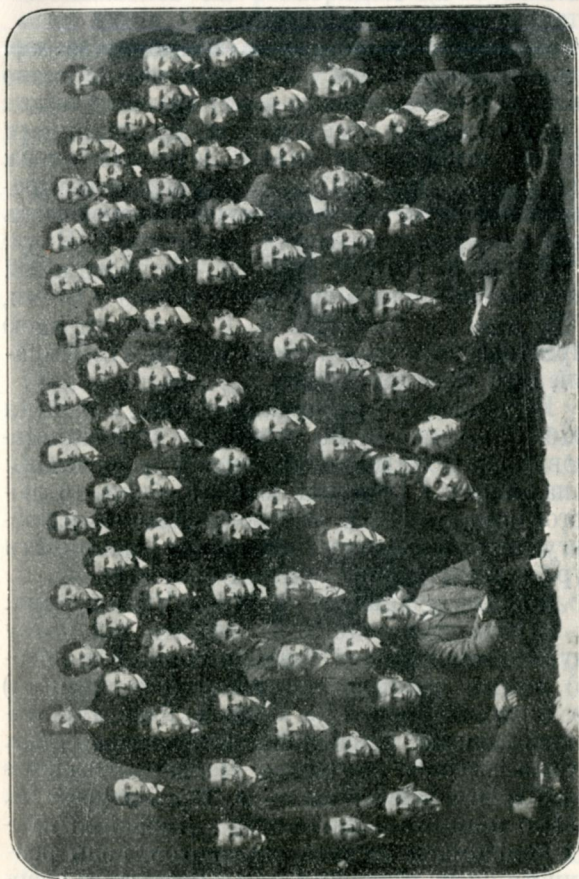
Ц. к. Іспитова Комісія для учеників середних шкіл у Відни, установа властями при українських гімназійних курсах, признала по конець шк. р. 1915/16 двіста сімдесять один (271) ученикам-жовнірам (в головному Українським Січовим Стрільцям) т. зв. «воєнний» іспит зрілости у вчаснійших зглядно спізнених речинцах, а кромі сього відбуло по день 15 червня 1916 — 109 річних іспитів і признало 110 ученикам (майже всі відбували зглядно відбувають військову службу) промоцію до висших кляс і дала можливість кінчити гімназійні науки на основі облекшених іспитів.

Всі ученики і учениці, що із-за воєнних подій не можуть учащати до школи в шк. р. 1916/17 в жадній з галицьких гімназій, найзголосять ся в Дирекції гімназійних наукових курсів з україн-

ською викладною мовою у Відни, III, ул. Радецького 2, предложать шкільне свідощтво з покінченої попередньої кляси або достовірний доказ покінчення кляси, — а будуть без перепон прийаті як звичайні ученики і мати муть спромогу продовжувати гімназийні науки. Чим скорше хто зголосить ся, тим кориснійше для него. Незаміжні ученики найдуть безплатний приют в т. зв. «Schülerheim-i».

Всі ученики і учениці, що наслідком воєнних подій не могли учацати до школи в шк. роках 1914/15 і 1915/16, головно гімназисти жовніри або й ті ученики і учениці, що із-за інвазії перервали науку серед шк. року, — можуть і мають право зголоситись до ц. к. Іспитової Комісії для учеників середних шкіл у Відни, III, ул. Радецького ч. 2 з просьбою допущення їх складати іспит з материялу відповідної кляси, а за дозволом ц. к. шкільних властей (ц. к. Ради шк. кр. в Бялій або ц. к. дол.-австр. Ради шк. кр. у Відни, I, ул. Паньска ч. 23) складати іспит також з кількох кляс. Іспити відбувають ся кожного тижня в понеділок і четвер пополудни.

Ученики-жовніри, що покінчили VII кл. в шк. році 1913/14, і всі ученики-жовніри з укінченою VIII кл. мають право складати т. зв. «воєнний» іспит зрілости перед згаданою ц. к. Іспитовою Комісією. Екстерністи можуть складати лише звичайний (повний) іспит зрілости. Іспити зрілости відбувають ся кожного четверга (крім свят) навіть в часі великих вакацій шкільних.

Боротьба за український університет у Львові. В десяті роковини масових арештів і голодомки.

II. Чотиротижневі матуральні курси з українською викладною мовою.

На основі розпор. ц. к. міністерства вір. і пр. з дня 4/12 1915, ч. 36.222 мають право складати т. зв. воєнний іспит зрілості також і ті ученики-жовніри, що покінчили VII кл. в шк. роках 1914/15 і 1915/16, однак під умовою, що відбудуть найперше чотиротижневий курс. На такому курсі перероблюється в скороченю материял науковий VIII кл.

В шк. р. 1916/17 отворено чотиротижневі матуральні курси з укр. викл. мовою у Відни, VIII, при ул. Піярістів ч. 1 — під управою директора станиславівської української гімназії, д-ра Николи Сабата.

Перший курс розпочався дня 1 жовтня 1916. Записалося на сей курс 21 учеників-жовнірів. Порядок слідуючих курсів такий: 1 падолиста і 1 грудня 1916; 15 січня, 15 лютого, 15 марта і т. д. 1917 року. Значить в протягу одного місяця відбуваються кандидати курсу і кінчать його іспитом зрілості.

Кожний ученик, що скінчив VII кл. в шк. р. 1914/15 або 1915/16 і повнить військову службу, має право (і повинен користати з сього) внести просьбу на письмі (без стемпля) до Управи курсів [An die k. k. Reifeprüfungskommission für die Militärdienstleistenden galiz. Gymnasialschüler zu Händen des Herrn Direktors Dr. Nikolaus Sabat, Wien, VIII., Piaristengasse 54, I/14] о прийняте його на курс. Дирекція курсів повідомить петента відвортно, коли розпічнеться найблизший курс. Петент по одержаню повідомлення зглядно візваня — просить свою військову власть о чотиротижневу відпустку (не вчисляючи подорожи там і на-

зад). В прошеню о відпустку треба конечно покликатись на розпорядок ц. к. міністерства війни (в порозуміню з ц. к. міністерством краювої оборони) з 27/11 1915, ч. 21.792, від. 2. Найпізнійше день перед отворенем курсу має кандидат зголоситись у директора курсів, д-ра Н. Сабата (Відень, VІІІ, ул. Піарістів ч. 54, I/14) і предложити шкільне сьвідоцтво з укінченої VІІ кл.

*

ІІІ. Курси учительського семинаря з українською викладною мовою.

По зорганізованю научних гімназійних курсів показалаь конечна потреба зайнятись молодіжею, що хотіла було користати з учительського семинаря. Сею справою занялись головно о. Т. Лежогубський та дир. А. Алиськевич. По довгих заходах, а навіть інтервенциях наших послів отворено курси учительського семинаря дня 25 падолиста 1914 в школі ц. к. реальної реформ. гімназії і реальної школи в VІІІ окрузі при ул. Альберта ч. 20—22. На сї курси приймаю учеників і учениць. Між кандидатами бували і стрільці-реконвалесценти. Сю школу зорганізовано на взір семинаря Українського Педагогічного Товариства у Львові. Підручники вибрано буковинські.

Галицька ц. к. Рада шк. кр. тоді в Бялій, повідомлена управою про істноване українських курсів учительського семинаря у Відни, була невдоволена. Управа курсів мусіла (письмом з дня 18. січня 1915) доказувати, що не сотворено нічого нового, лиш перенесено школу У. П. Т. зі Львова до Відня. Кан-

дидати(-тки) мусіли складати річні кінцеві іспити та іспити зрілости перед мішаною комісією (українсько-польською) під проводом галицького інспектора д-ра А. Янера. Українська Культурна Рада, яка веде й удержує школу, робила письменні й депутатичні заходи в справі утворення власної української комісії під проводом одного з інспекторів-Українців, та се не повелось. В цвітні 1915 р. прийшла остаточно відповідь від ц. к Ради шк. кр. н. Австрії, якою віддано переведене іспитів мішаній комісії, установленій в порозуміню з міністерством вір. і пр. на основі в не с е н ь ц. к. Ради шк. кр. в Б я л і й.

В шк. р. 1914/15 вписалось на семинарийні курси (4 роки) 70 кандидат. (25 учеників, 45 учениць); виступило в році 19 уч. (майже всі хлопці, що зголосились до У. С. С.); не-клясифіковано 6; на висші роки перейшло 45 кандидатів(-ток). Кілько кандидаток(-тів) здало іспит зрілости, годі було розвідатись.

В шк. р. 1915/16 вписалось 124 уч. (29 учеників і 95 учениць); виступило в році 20; на висші роки перейшло 49; іспит зрілости здало 21 учениць і 1 ученик; нездібних 1 уч.; прочі госпітанти(-тки).

В шк. р. 1916/17 (по день 10/X 1916) вписалось 126 кандидат. (20 учеників і 106 учениць).

Управителем семинарийних курсів в шк. р. 1914/15 був дир. А. Алиськевич, а на шк. р. 1915/16 і на біжучий (1916/17) поручила Українська Культурна Рада управу сеї школи д-ру Й. Застирцеви, проф. укр. гімназії в Тернополи.

В шк. р. 1915/16 числив сей заклад кромі управителя 14 учительських сил: 1 фаховий учитель семинарії, 2 капелянів, 2 учит. гімназії, 2 учительки серед. шкіл, 2 абсолювентів філософії, 1 канд. медицини, 1 абсолювент техніки, 1 учит. школи вправ, 1 учит. гри на скрипці і сьпіву. В шк. р. 1915/16 представляється учительський збір сеї школи відраднійше, бо вже перед початком шк. року вдалось управителеви зглядно Українській Культурній Раді приєднати більше фахових і досвідчених учителів.

Облекшенєм тяжкого материяльного положеня молодіжи семинарийних курсів займались дуже ревно Українська Культурна Рада та Український Запомоговий Комітет. Сі дві організації давали майже всім кандидатам-(ткам) семинарийних курсів щомісячні підмоги на удержанє звичайно по 64 кор., а кромі сього надзвичайні підмоги на одіж, книжки і ліки. Вісім учениць мало приют в т. зв. «Mädchenheim-i». За 10 місяців шк. р. 1915/16 виплачено ученикам-(цям) квоту 23.363 кор.

Ті учениці, що в шк. р. 1916/17 не мають спромоги ходити до державних чи приватних семинарий в Галичині, повинні по можности зголоситись до Управи курсів учительського семинаря з українською викладовою мовою у Відни, VIII, ул. Альберта ч. 20 — а прийметь ся їх навіть на протязі шк. року. Бідні учениці найдуть безплатне приміщенє в т. зв. «Mädchenheim-i» під безпосередним доглядом одної з пань-Українок або в дівочім інтернаті, який щойно отвираєть ся.

В р. шк. 1916/17 відбуваються семінарійні курси в тім самім льокалі під упр. д-ра Застирця при скріпленім і доповненім фах. силами учит. зборі.

Дол.-австр. Рада шк. кр. своїм розп. з 5/X 1916 ч. 294/33-II дала дозвіл У. Культ. Раді на зорганізоване і ведене сем. курсів і затвердила предложеній їй У. К. Р. склад уч. Збору.

*

IV. Українські курси для молодіжи народної школи (школа вправ).

При семінарійних курсах отворено рівночасно чотироклясову народну школу для української дітвори у Відни, ул. Альберта ч. 20. Ся школа служить рівночасно як школа вправ для кандидатів(-ток) семінарійних курсів.

В падолисті 1914 р. вписалось до сеї школи 40 дітей (6 до першої кляси, 10 до другої, 18 до третьої, 6 до четвертої). В протязі шк. р. 1914/15 вписалось 82 уч.; з того числа виступило 22; скінчило клясу 60 уч. В шк. р. 1915/16 вписалось 27 дітей, покінчило клясу 16, а прочі виступили.

В сій школі учили самі кваліфіковані учительки(-ї). Науку ведено правильно. Придержувало ся пляну шкіл У. П. Т. у Львові з тою відміною, що з огляду на місцеві відносини і потреби заведено вже в I кл. народної школи німецьку конверзацію.

Провід практичних лекцій в школі вправ вів 1914/15 п. І. Чабан, а тепер А. Гранківський.

Всі українські школи у Відни мають з причини браку власних льокалів спільну

відемну сторону: наука відбувалась лише в пополудневих годинах. Та на еміґрації — і се добре.

*

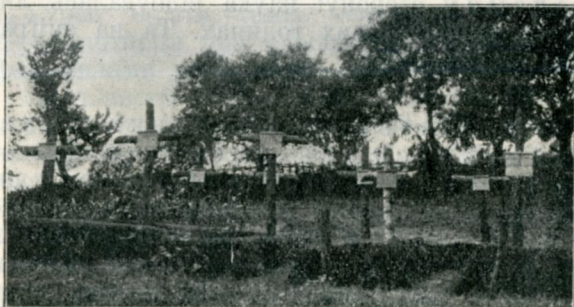
Українсько - німецькі гімназійні курси для учеників буковинських гімназій, під управою директора д-ра Аґенора Артимовича приміщено в шк. р. 1916/17 в держ. реальній школі в VI окрузі Marchettigasse, 3. Наука відбувається в двох мовах (реліґія, латина, укр. і математика по укр., інші предмети по німецьки). Число учеників 80.

Відень, в жовтні 1916.

Н. Даниш.

Курс для стрільців-матурантів у Відні під проводом директора д-ра Сабата

Хрести на могилах стрільців, що полягли під Потуторами
у вересні 1916.

Стрілецькі окопи.

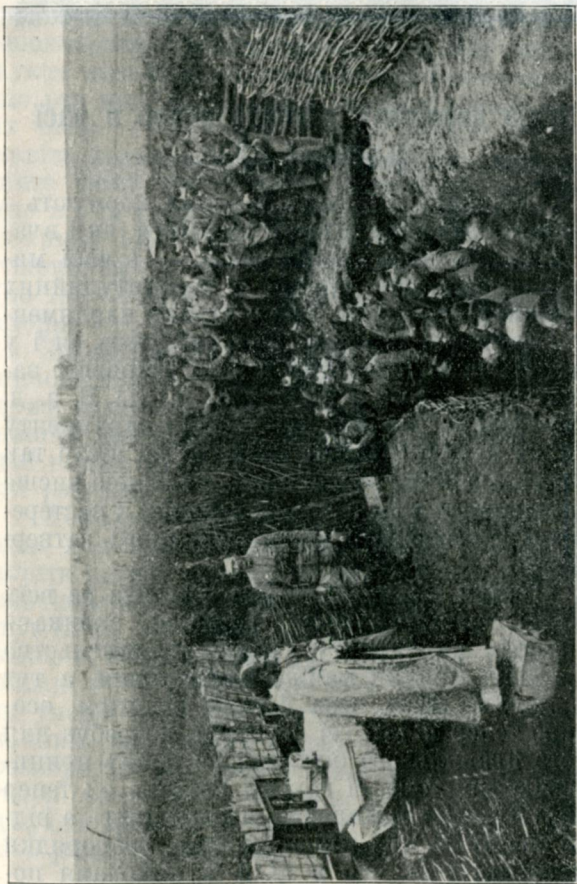
*Окопи сюди,
Окопи туди —
Межи тими окопами
Стрілецькі ряди.*

*Злітав куль рій
На стрілецький стрій —
Межи тими стрільчиками
Був і милий мій.*

*Що куля злуде,
То стрільчик паде.
Гей, вже мого миленького
Не видко ніде.*

*І звідси окіп
І звідти окіп —
Межи тими окопами
Миленького гріб.*

Марійка Підгірянка.

Полева служба божа в закорі на лівім березі Стрини 18-7-1916.

Наше державне законодавство в часі світової війни.

Супокійне співжиття горожан нормують і хоронять закони, і то так в часі мира, як і в часі війни. В нормальних часах — в часі мира — повстають закони в конституційних державах, як звісно, через ухвалу парламенту і санкцію монарха. Таксамо дієть ся і у нас. Наша конституція в § 14 основного закона державного з 21/12 1867 ч. 141 В. з. д. постановляє однак, що коли парламенту з яких небудь причин нема, видає цісар так звані «цісарські розпорядки» на основі висше покликаного § 14 з силою законів, з застереженєм додаткового конституційного затвердження.

Третий рік шаліє тяжка боротьба на всіх майже границях нашої держави, скликане і наради парламенту уважає правительство з ріжних причин майже неможливим, а тут нормальне жите поза боєвим фронтом, особливо тепер в часі сеї боротьби, потребує для свого правильного бігу чимраз нових приписів-законів, тому сї закони видаєть ся тепер лише в дорозі «цісарских розпорядків», а відтак оперті на них міністерияльні розпорядки доповнюють се, що в ціли їх виконання потрібне.

Так отже наше законодавство від початку сеї світової війни, то є від кінця липня

1914 до тепер, се самі цісарські і міністеріяльні розпорядки.

Скора зміна обставин, і то нераз з дня на день, на всіх полях публичного, суспільного, фінансового і економічного життя, яку викликають воєнні події, спричинила і спричинює, що раз нові розпорядки—закони, а про велике їх число і трудність зорієнтованя в них навіть фаховим людям, дасть бодай слабе понятя факт, що Вістник державних законів (де всі сі розпорядки поміщені) за рік 1914 обнимає 1455 сторін дрібного друку великої чвірки, за рік 1915, 1114 сторін, а за рік 1916 (до 7/9 — коли ся розвідка зладжена) 764 сторін.

Знанє власних законів кождому горожанинови доконче потрібне і хоронить нераз від дуже великої шкоди, — тому пригляньмо ся нашим законам з часів теперішної війни, бодай в коротці, на скілько се в рамцях короткої розвідки можливо.

Розпорядки, про які бесіда, з огляду на ціль, для якої зістали призначені, можна поділити на три головні групи: I. розпорядки зі значінєм переходовим і неґативним, які завішують на час війни важність і силу деяких законів конституційних; II. розпорядки — видані з причини війни, і на час війни в ціли унормованя під кождим оглядом незвичайних теперішних відносин; III. в кінци розпорядки, які тревало змінюють деякі з дотепер обовязуючих законів, зглядно запроваджують тревало зовсім нові інституції правні і устанавляють нові закони.

I.

Перша група, се розпорядки, так сказа-тиб — неґативні, самі нічого нового не поста-

новляють, лише завішують на час війни правну силу деяких основних законів конституційних; а видано їх безпосередно перед грозячою війною.

Тут належать постанови про: 1) часове завішене постанов артикулів 8, 9, 10, 12 і 13 державного закона основного з 21/12 1867 ч. 142 В. з. д. про загальні права горожан, які забезпечують личну свободу, ненарушимість і охорону домового права, листову тайну, свободу зборів і товариств, в кінці свободу слова і преси (р. 25/7 1914 ч. 158)*); 2) часове віддане цивільних осіб під судівництво військове за певні законом означені злочини н. пр. за злочин головної зради, обиду маєстату, повстанє і т. д. (р. 25/7 1914 ч. 156 і 164); 3) паспортний примус і заборона переступлення границь держави особам обов'язаним до військової служби (р. 25/7 1914 ч. 159, 15/7 1914 ч. 166, 31/7 1914 ч. 187, 15/1 1915 ч. 11, 18/5 1915 ч. 124, 24/7 1915 ч. 209, 17/8 1915 ч. 241, 21/8 1915 ч. 244, 6/9 1915 ч. 262, 10/11 1915 ч. 334); 3) обмежене права посіда-ня оружя і амуніції (р. 25/7 1914 ч. 160 31/7 1914 ч. 188, 20/5 1915 ч. 132); 4) отвиранє, цензура і евентуальна конфіскація листів, пошто-вих пересилок і телеграмів (р. 25/7 1914 ч. 162, 25/7 1914 ч. 167, 5/10 1914 ч. 269); 5) завішене діяльності судів присяглих (р. 25/7 1914 ч. 163, 31/7 1914 ч. 189, 29/8 1914 ч. 228, 5/5 1915 ч. 110. 7/7 1915 ч. 189, 7/7 1915 ч. 191, 23/8 1915 ч. 249, 2/1 1916 ч. 6).

*) Для скороченя в цілій розвідці зазначено міністерияль-ні розпорядки через „р.“, а цісарські розпорядки через „ц. р.“ з доданєм дати розпорядку і числа „Вістника державних зако-нів“, на примір: ч. 158, означає: число 158 Вістника державних законів.

II.

Розпорядки видані з причини війни, з силою обов'язуючою на час війни, се друга група воєнного законодавства. Довготривалість війни, фронтова боротьба майже на всіх границях держави і з'усилля ворогів зломити нас голодом через недопущенє до нас нічого з нейтральної заграниці, — з одної сторони, а обов'язок керманичів держави вистарати ся о все потрібне як для війська так і для цивільного населеня і належите використанє в тій ціли всіх власних засобів і продуктів, — з другої сторони, — се причини, що розпорядки сеї групи є дуже численні, що їх часто в міру потреби змінюєть ся та що вони входять в найдрібніші обставини щоденного житя, нормуючи їх після потреб даної хвилі.

Ось короткий перегляд сих розпорядків:

1. Перше місце належить ся тут розпорядкам, які подають приписи що-до загальної апровізації, себто заосмотреня населеня в конечні средства поживи, та нормують всякі надзвичайні зарядженя на полі господарства суспільного і господарства одиниць. Сих розпорядків в часі війни вийшло дотепер понад 330, вчисляти їх поодиноко так що-до дати як і предмету переходить рамці сеї розвідки, тому належить лише загально піднести, що вони накладають обов'язок зголошеня майже всіх средств поживи, збіжа, металів, нормують їх максимальні ціни, карають затаєнє припасів і підбиванє цін, творять централі всяких продуктів, звичайно в формі воєнних союзів господарських, приміром для збіжа, спиритусу, вовни, костий, промислу броварняного і т. д., а мають на меті: рівномірний розділ предметів потрібних

до життя між населеннє і охорону населення перед визиском спекулянтів через несовісне підбиванє цїн.

Що до заграничних товарів, вводять вони заказ привозу, зглядно вивозу і перевозу числєчних артикулів, для потрібних нам предметів та зносять на час війни цлові оплати.

Заряджують також на полі господарства сїльського правильну управу ґрунтів і переведење в відповіднім часї жнив, примусову управу ґрунтів, що лежать облогом, полєкші в набуваню штучних навозів, заказують уживаня збіжа придатного для людей до випасу худоби і т. д. Приписують в кінци ошадність в споживаню випродукованих средств поживи і в тій ціли заводять карти хлібові, мучні, товщєві, цукрові, кавові і т. п. — а також устанавляють в ціли заощадженя мяса так звані безмясні дні.

Дальшими розпорядками управильнено отсі предмети і відносини горожан на час сеї війни:

2. Обовязок до військових чинитьб і винагороди за них (р. 25/7 1914 ч. 170 і 171, 30/7 1914 ч. 185, 14/11 1914 ч. 326, в році 1915: ц. р. 9/1 ч. 7, р. 10/1 ч. 9, 19/3 ч. 65, 66, 67, 14/5 ч. 117, 30/9 ч. 296, в році 1916 ц. р. 18/1 ч. 18, 9/2 ч. 34, р. 30/6 ч. 202 і 203, ц. р. 31/7 ч. 249, р. 10/8 ч. 250).

3. Знесєње недїльного і сьвяточного відпочинку (ц. р. 31/7 1914 ч. 183, р. 31/7 1914 ч. 184, ц. р. 9/8 1914 ч. 219, р. 20/8 1914 ч. 221, 28/12 1914 ч. 403).

4. Обмеженє грошевих заплат (сплати довгів) і взагалї чинитьб горож. ворож. держав (ц. р. 16/10 1914 ч. 289, р. 22/10 1914 ч. 290, 291, 292, 28/10 1914 ч. 305, 14/12 1914 ч. 343,

1/3 1915 ч. 48, 23/6 1915 ч. 174, 7/10 1915 ч. 304, 29/7 1916 ч. 245, 16/8 1916 ч. 258).

5. Приписи що-до посилок пакетів полевою поштою (Feldpost) (р. 30/11 1914 ч. 331, 29/3 1915 ч. 88, 2/4 1916 ч. 93).

6. Виїмкова охорона прав осіб військових в поступованю судовім (цивільнім судовім процесі) через розширене що-до них причин перерви поступованя судового (ц. р. 29/7 1914 ч. 178). Таксамо в поступованю на основі права публичного, в поступованю адміністративнім і скарбовім (ц. р. 29/8 1914 ч. 227, р. 15/9 1914 ч. 245 і 246), реституція в поступованю карнім (р. 19/9 1914 ч. 150). Продовженє реченця при реклямації почтових посилок (р. 8/12 1914 ч. 342).

7. Продовженє деяких законних реченців з цивільного закона, процедури цивільної і інших (р. 8/10 1914 ч. 271, 17/3 1915 ч. 64, 28/5 1915 ч. 147, 28/6 1915 ч. 185, 23/9 1915 ч. 286, 30/11 1915 ч. 368, 29/12 1915 ч. 400).

8. Відложенє і перерва кари вязничної (ц. р. 7/8 1914 ч. 207, 16/6 1916 ч. 183).

9. Вільність від езекуції воєнних додатків до платні урядників (ц. р. 8/2 1916 ч. 32).

10. Воєнний додаток до платні урядників і воєнне підвишенє диєт (р. 9/2 1916 ч. 33, 27/7 1916 ч. 234).

Воєнний додаток для емеритів урядників і вдів і сиріт по них (р. 17/8 1916 ч. 259).

11. Мораторийні приписи, які пересувають платність довгів і виконанє зобовязань (ц. р. 31/7 1914 ч. 193, 13/8 1914 ч. 216, р. 25/8 1914 ч. 223, 5/9 1914 ч. 237, ц. р. 27/9 1914 ч. 261, р. 3/10 1914 ч. 267, ц. р. 13/10 1914 ч. 278, р. 13/10 1914 ч. 279 і 280, 19/11 1914 ч. 318, 25/11 1914 ч. 321 і 322, в році 1915: ц. р. 25/1 ч. 18,

р. 25/1 ч. 19, 26/3 ч. 77, 31/3 ч. 90, ц. р. 25/5 ч. 138, 139, р. 28/6 ч. 184, 28/8 ч. 251, 17/9 ч. 273, ц. р. 22/12 ч. 384, р. 22/12 ч. 385, 13/4 1916 ч. 209).

12. Охорона і заосмотрене цивільного населення, примусово видаленого зі свого звичайного місця осідку з причини веденя війни (ц. р. 11/8 1914 ч. 213, р. 11/8 1914 ч. 214).

13. Позволене збираня складок (концерти, театральні вистави, відчити) на ціли воєнної опіки (р. 20/1 1916 ч. 19).

14. Заведене каси воєнних позичок для заосмотреня в кредит купців і промисловців, — шльги належитостеві і податкові в тій справі (ц. р. 19/9 1914 ч. 248, ц. р. 25/2 1916 ч. 44).

15. Податкові опуси наслідком страт понесених з причини війни, — і відписи податків в округах навішених війною (ц. р. 19/10 1914 ч. 293, ц. р. 30/8 1915 ч. 254, р. 30/11 1915 ч. 358).

16. Утрата адвокатури з причини опущеня адвокатом держави в часі війни (п. р. 24/12 1915 ч. 394).

17. Відступлене від постанов статутів для товариств господарських, промислових, купецьких, — продовжене реченця для зіставленя білянсів (р. 25/12 1914 ч. 362, 28/6 1915 ч. 181, 18/12 1915 ч. 381, 6/6 1916 ч. 168).

18. Заказ торгівлі золотими державними монетами короновими з додатком ажія (Agiohandel) (р. 27/3 1915 ч. 85).

19. Обмежене торгівлі мапами, провідниками до подорожий і описами місцевостей (р. 8/6 1915 ч. 154, 5/1 1916 ч. 8).

20. Зміна закона з 6/6 1886 ч. 90 В. з. д. про загальне ополчене, — заведенне обовязку

служби в загальноім ополченю до 50 року життя (ц. р. 1/5 1915 ч. 108).

21. Обмежене права позбування (продажи і т. д.) селянських ґрунтів. (Вільно позбути лише за дозволом комісії.) — (Ц. р. 9/8 1915 ч. 234, р. 11/8 1915 ч. 235 і 236, 18/4 1916 ч. 108, 17/7 1916 ч. 227).

22. Податок від воєнних зисків, заведене надзвичайного податку від висших доходів товариств і поодиноких осіб і забезпечене його стягнення (ц. р. 16/4 1916 ч. 103, р. 18/4 1916 ч. 109, 8/8 1916 ч. 247).

23. Заведене літного часу (в літі о годину наперед від звичайного часу) — (р. 21/4 1916 ч. 111).

24. Вимір причинкового додатку для дитий понизше 8 літ життя (ц. р. 11/5 1916 ч. 135).

25. Признане важними титулів ексекуційних (судових вироків, угод і т. д.) з окупаційного терену (Росії) в нашій державі, на основі взаємности (р. 28/5 1916 ч. 161).

26. Полекші що-до заплати залеглих відсотків від загіпотекованих претенсій, податків і публичних данин (ц. р. 15/2 1916 ч. 43, р. 17/2 1916 ч. 44).

III.

Коли перші дві ґрупи розпорядків з гори обмежені що-до часу їх обовязуючої сили і відразу призначені лише на час сеї війни,— то трета ґрупа се розпорядки, які мають обовязувати тревало, отже і по війні (з застереженем їх конституційного затвердження, коли парламент буде скликаний). Тим самим трета ґрупа розпорядків є в дійсности реформою дотепер обовязуючих законів.

Деякі з них підготовлено ще перед війською й передискутовано в дотичних парла-

ментарних комісіях (н. пр. новелі до цивільного закону), не було лише часу з причини війни довести їх конституційне полагожене до кінця. Інші розпорядки є викликані потребою доповнення існуючих законів з причини обставин змінених війною. Вкінці розпорядки про підвишене податків і належитостий, се природна конечність підвищення доходів держави, наслідком збільшення видатків з причини війни.

Подрібно представляють ся сі розпорядки, як слідує:

1. Три новелі до цивільного закону, перша установа цїсарським розп. з 12/10 1914 ч. 276 В. з. д., друга ц. р. 22/7 1915 ч. 208, третя ц. р. 19/3 1916 ч. 69, — а також оперті на першій новелі постанови про загальну (генеральну) опіку (р. 24/6 1916 ч. 195).

Сі новелі основно реформують дотеперішні постанови нашого цивільного закону, і так:

Перша новеля змінює приписи що до признання за помершого, розширює права жіноцтва на полі приватноправних і родинних відносин (жінки можуть бути сьвідками документів, опікунками і т. д.) змінює постанови що до прав неправесних дітей, заводить опікунчі ради, змінює законне право дідиченя (законне наслідство сягає тепер лише до четвертої лїнії, неправесні діти дідичать на основі закону по кривних матери, так як правесні, супруги дідичать по собі, коли є діти, $\frac{1}{4}$ часть спадщини, коли дітей нема, лише родичі спадкодавця і їх наслідники, то половину спадщини, а коли нема законних наслідників першої або другої лїнії, анї дідів спадкодавця, — дідичать всьо).

Друга новеля про відновлене і спростова-

не границь (меж) постановляє остаточне спростоване границь ґрунтів в дорозі неспірній, при чім дорогу права (то є звичайного процесу) допускаєть ся лише тоді, коли вартість спірного кусника ґрунту переходить 100 к.; тимсамим давні процеси «провізоріяльні» повинні зовсім устати.

Трета новеля вводить нову постанову про охорону назвиска, означає здібність малолітних до зяття зобовязань, та доповнює постанови про зачіплене правесности походження. Далше нормує застережене права власности до машин злучених з недвижимосями, право сусідства та набуте річевих прав на недвижимосях невписаних до ґрунтових книг. (До того відносять ся також розп. мін.: з 21/5 1916 ч. 151 і 23/5 1916 ч. 152.)

Вводить нові постанови про вплив поділу недвижимосяти на служебности ґрунтові і інші тягарі, про довільність розпорядження гіпотекою через властителя, та про право гіпотечного першенства і право задержаня річи.

Реформує постанови про розпоряджене послідної волі, про видіичене, даровину, та забезпечене вірителя спадкоємця.

Великі зміни вводить в постановах про зобовязаня і то так в загальній їх части, як і що-до поодиноких родів зобовязань. З окрема заводить нову інституцію правну, а то: «публичне приречене», змінює постанови про контракт на річ третих осіб, про доповнене відплатних контрактів, про евікцію, про відносини властителів гостинниць до гостей, про продаж з застереженем відкупу та про продаж на пробу.

Зовсім змінює постанови про контракт найму і аренди, та про контракти службові.

Постанови про заплату, переказ та обняте довгу рівнож відмінні від дотеперішних. Вкінці приписи про задавнене улягли також зміні, головно що-до часу до задавнення потрібного.

2. Про властивість суду місця осідку до установлення і веденя опіки і курателї; є се доповнене постанови з § 109 юрисд. норми (ц. р. 10/8 1914 ч. 208, р. 11/8 1914 ч. 209).

3. Заведене нагляду над діловодством довжника (Geschäftsaufsicht) — (ц. р. 17/9 1914 ч. 247, р. 29/12 1914 ч. 357, 17/12 1915 ч. 373).

4. Секція і похорон тіл осіб померших на пошесні недуги (р. 29/9 1914 ч. 263).

5. Постанови проти лихви (ц. р. 12/10 1914 ч. 275).

6. Управильнене правної помочи що-до екзекуцій між Австрією та Угорщиною. (Усталене титулів екзекуційних в обох половинах держави важних, на основі взаїмности.) (р. 26/10 1914 ч. 299 і 29/12 1914 ч. 365).

7. Конкурсна ординація (ц. р. 10/12 1914 ч. 337 і р. 12/1 1915 ч. 10).

8. Відокремлене хорих і підозрілих о пошесну недугу (р. 22/2 1915 ч. 39).

9. Устав діловодства Державного трибуналу (р. 27/3 1915 ч. 78).

10. Відповідальність за шкоду спричинену зрадницькими вчинками, поповненими в часї війни (ц. р. 9/6 1915 ч. 156).

11. Про контракти на військові доставки ц. р. 12/6 1915 ч. 158).

12. Підмоги для інвалідів, їх родин і осталих по них родинах. Наука для ранених і інвалідів (ц. р. 12/6 1915 ч. 161, р. 12/6 1915 ч. 162, 28/9 1915 ч. 288, ц. р. 29/8 1915 ч. 260, р. 6/9 1915 ч. 261, 10/2 1916 ч. 41).

13. Про амортизацію документів (ц. р. 31/8 1915 ч. 257, р. 31/8 1915 ч. 258).

14. Признане свідомств зрілості шкіл середніх і допущенє до висших студий офіцирів, військових урядників і офіцирських аспірантів, які остали інвалідами в сій війні. Полекші для них при одержаню прав цивільного техніка (р. 1/10 1915 ч. 301, 4/1 1916 ч. 13).

15. Контракти обезпеченя. (Асекураційна ординація.) — (Ц. р. 22/11 1915 ч. 343, р. 26/5 1916 ч. 160).

16. Почисленє воєнних літ при вимірі пенсії (ц. р. 9/6 1915 ч. 361, р. 10/12 1915 ч. 362).

17. Виїмкові постанови з нагоди сеї війни про полекші в набуваню прав до веденя промислових підприємств (ц. р. 7/12 1915 ч. 364).

18. Постанови про підписуванє судових протоколів і рішень в цивільних і карних справах при трівкій перешкодї судиї або протоколянта (ц. р. 14/12 1915 ч. 372).

19. Управильненє відносин що-до посіданя ґрунтів в окрузі укріплених місць (фортів) (ц. р. 1/5 1916 ч. 147 р. 21/5 1916 ч. 148).

20. Постанови про позбавленє власновільности (Entmündungsordnung) дітий понад 7 л. житя і повнолітних (ц. р. 28/6 1916 ч. 207).

21. Виконуванє судівництва через найвисший Уряд маршалківський (Obersthofmarschallamt) (ц. р. 19/7 1916 ч. 223 і 224).

22. Постанови про зміну податків, оплат і належитостей: а) зміна приписів що-до такс військових і їх висоти (р. 10/9 1914 ч. 306 і 308); в) правні належитости від безплатних маєткових перенесень, і додаток до них (ц. р. 15/9 1915 ч. 278, р. 29/12 1915 ч. 397, ц. р. 30/12 1915 ч. 1/916, р. 27/1 1916 ч. 23; г) судові належитости (ц. р. 15/9 1915 ч. 279, р. 21/12 1915

ч. 380); д) належитости від контрактів обезпечення, контрактів о ренти і о заосмотреня (ц. р. 15/9 1915 ч. 280, р. 10/12 1915 ч. 363); е) зміна податків від будинків (ц. р. 19/12 1915 ч. 387); з) податок від сїрників (ц. р. 29/8 1916 ч. 278, р. 1/9 1916 ч. 279); ж) заведене воєнного додатку до безпосередних податків; — передавнене безпосередних податків (ц. р. 28/8 1916 ч. 280); і) зміна приписів про стемплі і безпосередні належитости (нова стемплева скаля) — (ц. р. 28/8 1916 ч. 281); й) належитости від тоталізатора (ц. р. 29/8 1916 ч. 282).

Отсим вичерпано сей короткий перегляд найважнійших постанов нашого державного законодавства за час від початку війни по день 7-го вересня 1916.

Для інформації належить вкінці додати, що кому бувби потрібний повний текст якогось з наведених в сій розвідці розпорядку, може його дістати в німецькїм оригіналі або в українськїм перекладі (коштує по 2 сот. за кожду картку або 2 сторони друку) в «Verlag der k. k. Hof- u. Staatsdruckerei in Wien, I., Seilerstätte 42».

І. Чернявський.

Стрілецька кінна стежа.

Великдень 1916 в сотні А. Мельника в Соснові над Стрипою.

Гр. кат. парохіяльна церква св. Варвари у Відни.

Церква віденської гр.-кат. парохії до 1773 р. була лат. костелом при старій Ориєнтальній Академії. Коли Ориєнтальну Академію перенесено куди-інде, а в будинку її приміщено в 1774 р. *Barbareum*, конвікт для гр.-кат. студентів теології, тоді й прилежний костел віддано йому на церкву. Конвіктовою а потім семинарійною була церква св. Варвари до 1784 р. В тім році стала церквою парохіяльною і такою є й доси.

Бувши первісно призначеною для греко-католиків з цілої австро-угорської монархії, а до кінця XVIII с. почасти навіть для латинників польс. народности, вона силою чисельної переваги греко-католиків української народности, яких чи то доля чи військова служ-

ба на довше звязувала з Віднем, стала ся вкінці українською парохіяльною церквою й мала завсїгда виключно українських парохів. Коли першими парохами Українців назначувано ще случайно, то дальше назначуванє їх було вже наслідком річевого представлення, з яким о. Іван Ольшавський звернувся 1812 р. до віденської консисторії, відповідаючи їй на питанє: якої народности повинен бути парох при церкві св. Варвари. Він був тої гадки, що парохом повинен бути Українець, бо: «Значно більша часть парохіян — писав о. Ольшавський — є української народности, яка говорить простою мовою, так відмінною від літературної, як грецька від геленської». Побіч тої заслуги о. Ольшавського, що він причинив ся до утраваленя українського характеру гр.-кат. парохії у Відни, належить піднести ту заслугу о. Івана Снігурського, що його заходам повелось поширити юрисдикцію гр.-кат. віденської парохії на всїх греко-католиків Відня і околиці з виключенєм претенсій ріжних лат. парохів.

Остаючи від початку під патронатом цісаря, парохія при церкві св. Варвари підлягає церковній власті львівського митрополита*).

*) Парохія св. Варвари числить у Відни в часі мира кругло 4000 вірних (з військом), підчас війни 8000. — В часі мира належать до гр.-кат. уряду парохіяльного у Відни всї гр.-кат. по західних провінціях Австрії поза Галичиною, крім Моравії, що належить до перемиської єпархії. — Розпорядком митрополитичого ординариату з 24. VII 1916. став парохіяльний уряд деканальним для таборів збігців: а) Імінд (Дол. Австр.) около 27.000 душ, б) Хоцень (Чехія) около 8000, в) Вольфсберг (Коринтія) около 600, г) Оберголябрун (Дол. Австр.) около 1000 гр. кат., д) Прага около 1000, е) повіт Табор (Чехія) около 600. — До гр.-кат. парохіяльного уряду св. Варвари належить ще табір інтерчованих в Талергофі (у вересни 1916. було там 3500 гр.-кат., а за два роки померло понад 1500 вірних). Пр. Ред.

В довгим ряді парохів при церкві св. Варвари є повно блискучих імен: Ієроним Стрілецький (1784—1804), Іван Ольшавський (1804—1813), Іван Снігурський (1813—1818), Іван Фоґарасий (1818—1834), Петро Паславський (1835—1847), Спірідіон Литвинович (1848—1857), Николай Нодь (1857—1862), Яків Ціпановський (1863—1874), Юліян Пелеш (1874—1883), Теофіль Сембратович (1883—1899). Іван Ших (1903—1914), а від 1914 Йосиф Жук. З ряду тих парохів не один був винесений на єпископський престол, не один заслужив ся для народа культурною і громадянською працею. В звязку з історією парохії при церкві св. Варвари найважнійше одначе є те, що майже кождий з них творив з себе кузню нових ідей, нових помислів, які вносили все щось нового в духове жите українського народа. Вже Стрілецький, перший парох при церкві св. Варвари славив ся ученостію. Його велика бібліотека стала основою двох капітульних бібліотек — в Перемишли і у Львові; його граматика української мови була першим учебником конвіктистів, першим підручником в руках Снігурського і Паславського, що вчили з нього молодшу генерацію. Ольшавський і Снігурський стояли все на сторожі чистоти нашого обряду. Фоґарасий, — автор української граматики для Угорщини, — перший подбав о гр.-кат. капеланів для наших жовнірів і видав для них перший молитвослов. Паславський плекав хоральний сьпів і укріплював всіми силами панованє української мови в церковній проповіді, чому почин в 1785 р. дав перед ним Стрілецький. З инших особливо заслужив ся на полі церковного письменства Пелеш сво-

єю обширною історією унії гр. церкви з Римом.

Передовсім піднесене чистоти нашого обряду завдячуєть ся першим парохам при церкві св. Варвари. Працювали вони в тім напрямі згідно з бажанєм своїх патронів, згідно з призначенєм церкви св. Варвари, що веліло їй бути взірцем для віденських конвіктистів і семинаристів. Мусіли при тім числити ся з вірними інших народностей, скорими до критики, приміром з Ромунами, що вже в 1792 р. протестували проти латинізації обряду, або з Поляками, яким належало наш обряд представити гідно. Впрочім немалу вагу мали тут і часті посіщання церкви св. Варвари високими ієрархами, своїми й чужими, а также сьвітськими достойниками. В церкві св. Варвари відбувались консакрації єпископів; в ній на богослуженнях нераз являлись члени цісарської родини, а навіть володарі чужих держав, як приміром пруський король підчас віденського конгресу 1814 р. Краса богослужень в церкві св. Варвари очаровувала всіх, а декого з чужих прикувала до себе так, що вони ентузіязмувались для нашого обряду. Таким ентузіязом став 1813 р. Куденгове, таким став 1829 р. еспанський інфант кн. Карл Людвік. Перший украшав церкву св. Варвари іконами, другий навідував ся до неї що днини, а потім завів гр.-кат. церкву в своїй італійській домівці, в княжестві Люці. Такі факти приписати належить не лиш великій поезії нашого богослуження, виказаній старанними парохами, але й такому чинникови його, як хоральний сьпів, плеканий від часів Стрілецького. В тих часах, правда, церква св. Варвари не розпоряджала ще вла-

сними співачками. Недбалий дяк Морошаній часто давав ся виручувати галицьким воякам. Алеж бо й ті вояки горнулись до хору, особливо улани і козаки кн. Лїнь з Йозефштадту в роках 1784—1786. Вони призвичаїли інших до українського напіву (*modulatio ruthenica*), який, хоч вимагав значно більше часу, ніж грецький або ілїрійський, так за теж і більше подобав ся. З композиціями Бортнянського познайомили ся вірні в церкві св. Варвари завдяки гостинним виступам хору рос. амбасадора, гр. Розумовського на поч. XIX ст. Той хор був пізнійше мрією Івана Снігурського в Перемишли, був ідеалом його капеляна Йосифа Левицького.

Як взірці обряду і церковного співу, так теж і взірці українського проповідництва виходили з церкви св. Варвари до Галичини. Можна документно виказати, що галицькі ініціатори в тім напрямі всі ранше практикували в церкві св. Варвари — і Антін Добрянський і Яків Геровський і Гавр. Паславський і Йос. Левицький і мн. ин.

Зв'язане з українським проповідництвом виучуванє української мови при церкві св. Варвари завдяки парохам її поступало так живо, сягало так глибоко, що притягало й фахових фільольогів. Копітар щойно в кружку при церкві св. Варвари довідав ся, що йому треба було знати про українську мову — від Снігурського і його сотрудника Фогарасого. В тім кружку образувались і наші перші граматики, між ними Йосиф Левицький.

Вкінці можнаб згадати, що і в поширеню наших історичних відомостей кружок при церкві св. Варвари має свою заслугу. З того кружка в часах Паславського вийшли перші

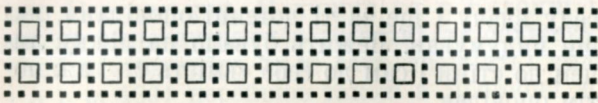
копії високо патріотичної Літописи української церкви Мих. Гарасевича, яку в виривках під своїм іменем оголосив у Відни по німецьки Мих. Малиновський — також з кружка при церкві св. Варвари.

Одним словом, з церквою св. Варвари у Відни вяжуться споро карт з історії нашого національного відродження, споро світлих споминів, що можуть і в найприкрійших хвилях підняти високо думку понад усяку зневіру.

Д-р Василь Щурат.

Прапор У. С. Стр. на Великдень 1916 при
полевім богослуженю над Стрипою.

Перший твір Леся Мартовича.

(С п о м и н.)

Леся Мартович родився 12/2 1871 р. в Торговиці, городенського повіта, де його батько Семен був писарем громадським. Мати його походила з Буковини. В родині було три доньки і син одинак «Олесь». Старий Мартович з малку служив наймитом по господарях, сам серед злиднів навчився читати і писати і потім став писарем. В тоті часи батько Мартовича був взором порядного, неспідкупного громадянина і його село Торговиця ніколи не голосувало на «панів». Маєток у них був невеликий, коло п'ятнайцять моргів поля, гарна хата на три кімнати, садок і пасіка. І сей маєточок старий Мартович здобув своєю солідною працею без нічіві кривди. Мати Леся померла десь з початком 90-тих років, а батько, здається, 1910 р.

Як я 1883 р. прийшов до першої кляси гімназіяльної в Коломиї, то Леся Мартович був тоді вже в другій клясі. Близше ми зійшлися аж в 4-тій клясі в тайнім кружку коло великої скрині, яка містила понад триста «заказаних» книг. Тоді ми читали ті книги, а мало вчилися. Мартович був надзвичайно здібний і дома ніколи не вчився, а що був і сміливий, то сварився з професорами, а навіть кидав в них книжками! Через те товариші його шанували, а любили за його ве-

селу вдачу і ще за ті дотепні оповідання, які він видумував. Лежить бувало на ліжку лицем до стіни і сам до себе сьмієть ся і аж потім оповідає.

Як в Коломиї осіли на стало пок. директор «Гуцульської Спілки» Ілярій Герасимович і Др. Северин Данилович, то цілий наш тайний кружок пристав до них. Що сьвята і неділі члени кружка розходили ся селами по читальнях, аби читати й агітувати.

Під сю пору, десь 1889 р. Мартович написав свою першу новельку «Рудаль» себто Рудольф, про якого наші селяни тоді багато говорили, що він не вмер, а ходить поміж народ «практикувати». На ваканції того року приїхав до о. Кир. Гаморака до Стецеви в Снятинщині пок. Михайло Павлик. Ми його, очевидно, зараз нашли і Мартович перечитав йому свою новельку.

Поводжене було велике, Павлик дуже похвалив новелю і казав її надрукувати. Новелю охрестив Павлик на «Нечитальника», а що я давав гроші на друк, дописав еще: видали русівські читальники. Гроші я видурив від своєї неб. мами і ми поїхали до Черновець до друкарні п. Чопа і там дали скрипти. Кілька місяців пізніше ми мали в руках тонісеньку, блідо-блакитненьку книжечку «Нечитальник» і розпродували, а що виторговували, то проїдали, бо тоді трафіла ся нам дуже скупа господиня. Крім сеї новельки Мартович писав еще багато віршів то проти учителів то проти Господа Бога, яких ніколи на друкував.

В р. 1890 він через конфлікт з професорами покинув коломийську гімназію і переніс ся до Дрогобича, де був директором Олександром

дер Борковський. Я лишив ся в Коломиї і, аж як мене вигнали з гімназії за політику, (тоді нас вилетіло за те саме двацять), тоді і я в р. 1891 перейшов також в Дрогобич до Мартовича. В Коломиї лишив ся і провадив кружок наш приятель Левко Бачинський.

В Дрогобичи ми оба здали матуру 1892 р. завдяки опіці директора Борковського, який не давав нас вигонити з гімназії інспекторови Іванови Левицькому. По матурі Мартович разом з Левком Бачинським записали ся на права в Чернівцях, а я відлучив ся і пішов на університет до Кракова...

Від університетських часів почало ся Мартовичове бідованє. Батько не міг йому нічого давати, постарів ся, повивіновував доньки, а син дістав (13/1 1916) своє віно від української громади — тиху передчасну могилку десь оттам поверх Львова.

Та про се другим разом будемо говорити.

У Відни, дня 25 жовтня 1916.

В. Стефаник.

Над Стрипою.

Стрільці, ранені в боях під Потуторами в вересні 1916,
в віденському шпиталі.

Перевязка.

(Із записника Українського Січового Стрільця).

...Наставали інші дні і плили сумно, одно-
стайною ходою, без важніших випадків.
В них переконав ся я, що я перечислив ся
зі своєю певністю, начеб по операції мойо-
му житю не грозила вже ніяка небезпека.
Вправді затроєня крови досі не було і уплив
якось до тижня не показував ся, але пере-
силене і рани, які ще побільшили ся при опе-
рації, не давали запоруки щодо удержання
мене при житю. Я належав в шпиталі до най-
тяжше хорих і коло мене мусів хтось сидіти
цілими днями та ночами. Самої розбитої ко-
сти витягнуто при операції звиж 8 цм. і лі-
кар ніколи не вірив, щоби сей брак колись
в нозі наріс. Сеж була фізична неможливість.
Та дні плили, — а за ними з кожною хвилию
наповнюувалась чаша нових терпінь. Я го-

рячкував страшно. Опісля повторяло ся се вже періодично і я дуже мало памятаю про перші тижні в стрийськiм шпитали (він був тоді ще в російській управі). Що найбільше вбило ся мені в тямку, се памятні перевязки! О, се були пізнійше найстрашнійші хвилі для мене. Як бояв ся я сих перевязок....

Бувало зближаєть ся 2-га год. по полудни. Директор С... перейшов вже по всіх саях і назначив мене при візиті до перевязки... Я просив ся — благав, щоби хоч раз лишив мене... Ніщо не помагало!

Сестра Олена знала вже мої примхи і приготувала мені до перевязки велику чарку руму. Стоїть він червоний на столику при моїм ліжку і жде на свій час.

Приходять санітарі. Я прошу ся, щоби легко брали, — гощу папіросками, — чеколядою і яблочками... Усім, що маю... Відтак беру дріжачою рукою за чарку і перехиляю на силу в уста... Ох терпкий — терпкий, аж в очах слези повставали! Але се нічого! Трунок мене затуманить, не буду чути так дуже болю.

Санітарі беруть мене легко на руки й кладуть на ноші. Хтось зі служби або лекше раних жовнірів придержує двері, щоби не стукнули о ноші — бо тоді страшно у нозі заколе — а вони сі дві найлучші істоти на кулі земській — як я тоді їх не називаю, як солодко було не кличу — чіпають ся рівночасно руками за поручі носилок і ступають: раз, — два, раз, — два, і т. д... Ноші хвилюють і я з ними, а на тілі трясу ся — хрять Боже!...

Та ось вже операційна сая. Хтось відчиняє двері і мене вносять й ставляють коло білого стола...

Заки мене знесли з першого поверха на долину, червоний рум уже сповнив свою задачу. Я дуже п'яний і лиш всьміхаю ся в боязни.

«Грубий директор» — так звав я д-ра С-а, аж поки не пізнав його лучше — вже жде з закованими білими рукавами та тільки смієть ся з далека до мене. Підношу крихту голову і кланяю ся. Він: «Сервус, стара гістеричко! Як там зі здоровлем? Чи лучше?»...

Любив мене як батько і піклував ся мною як рідним сином. І я любив сю чесну душу й тому не обиджував ся, коли звав мене по своєму. Та повторюване подібних питань раз у раз, мене злостило, бож він знав хіба найлучше про стан мого здоровля — тим більше, що саме недавно був на візиті і о те саме питав ся.

Я відповідаю звичайно «так», або бовкну щось п'яними устами. Він наче й не чує. Подає поважно руку на привитанє, витягає папіроску, всаджує мені в зуби й сам подає огонь...

Лікарі мають звичайно свої штучки на зєднуванє собі пацієнтів. Часом про око марною дрібничкою приєднують собі хорого так, що він стає вірити в його добре серце, в щастє його рук і дав би ся не раз в кусні порізати. Про се переконав ся я не лиш на собі, але бачив й чув теж саме від других.

Др. С-к найперше назвав тебе старою гістеричкою, або яким иншим епітетом, подав папіроску, сам запалив її тобі і... тебе таки з папіроскою в зубах кладуть на білий стіл...

Він сам щось оповідає про Москалів то про Австрійців, або бере стару служницю

Катрю на «бас» — так що чоловік хоч — не хоч мусить його слухати, бо він і жадає сего від тебе. Ти паний та заслуханий в нього забуваєш на хвилю, що дієть ся з тобою, а він... тимчасом вже на добре пораєть ся коло твоїх ран.

Часом, коли всадить тобі пенсету, або довгі криві ножиці у рану — ти закричиш і просиш ся, щоб не встромлював так глибоко, а він — ніби й слухає тебе, здаєть ся, звільняє, а в дійсности дальше своє робить. Ти кричиш, бо годі не кричати, коли він перепихає тобі через ногу, де найбільше тіла — майже при самім клубі, довгі ножиці з шматою гази — та він зараз і тебе перекричить і ніби насварить та сейчас виводить свою знану теорію: «Перебули ми басама, то перебудемо й терем-кутю»...

Питає тебе, що значать сі слова, іспитує з латини, наче професор на годині... і ти дивиш ся, а газа вже по другій стороні рани і тільки червона кров з чеколядовою ропою спливає по ній до білої мисочки...

По тім накладає на рани сьвіжої гази і грубо вати. Санітарі піднимають тобі легонько ногу в гору, лікар окручує її кілька разів біндою. Опісля знов обвиває ватою, кладе легко ногу в довгу бляшанну шину та обкручує бандажем — від пояса аж по пяти... Небавом ти й готов.

Санітарі беруть тебе обережно на руки, здіймають з білого стола і кладуть на ноші. Прикривають тебе пильно ковдрою, директор винимає знов папіроску, всаджує тобі в уста і сам подає знову огонь та також закурює. Добрі чоловічки чіпають ся рівночасно ноший, директор випускає сині клуби з уст

і мов Зевес серед хмар, накивує тобі пальцем в гумовій рукавичці та наказує бути чемним: «Лиш не мародувати мені» — чуєш було уже по заду себе — «а то буде буба»... Степан і Павло ступають раз-два, раз-два, а ноші разом з тобою... лиш густь — густь — густь — густь... За хвильку й ти вже знову на салі і тільки просиш ся, щоб легко тебе на ліжку клали...

Теодор Бобків.

„Український Жіночий Комітет помочи раненим“.

Український Жіночий Комітет помочи раненим жовнірам у Відни заснував ся осению 1914 р., коли в столиці держави опинило ся на еміграції значне число галицьких Українців. Завданєм Комітету було зайняти ся раненими жовнірами, що в великім числі знаходили ся по віденських шпиталях та Укр. Січ. Стрільцями, що організували ся тоді як перша віденська сотня.

В тій цілі вистарав ся комітет о дозвіл військових властей відвідувати всі шпиталі і з того часу члени комітету відпитували ранених української народности, роздавали їм книжочки, молитвенники, укр. часописи, що почали вже тоді виходити у Відни, а також тютюн а часом і грошеві підмоги.

Рідне слово і українська книжка справляли жовнірам правдиву радість і піддержували їх на дусі, бо моральні терпіня наших людей по причині втрати Галичини і задля неслухних закидів зради були нераз куди більші від фізичних болів, спричинених ранами; до погіршення настрою причиняло ся

і се, що наші люди не могли порозуміти ся з німецьким шпитальним персоналом.

Очевидно, що постійні відвідини інтелігентної людини, лучене всіх жовнірів-Українців в одну громаду, відповідна лектура мають окрім гуманітарної ще і національно-осьвідомлюючу вагу.

Чи мале значіне під зглядом осьвідомлення мали популярні українські концерти, уладжувані комітетом по більших шпиталях і в концертних залах.

Полагоджуване подань о причинки для родин резервістів, поміч тяжко хорим і неграмотним в переписці, в порозумію з лікарями і сестрами-чужинками, виєднуванє місць в школах для інвалідів і т. д. входили також в обяг діяльности комітету.

Також старав ся комітет дати доказ, що українське жіноцтво спільно з рештою укр. суспільности памятає все про наше національне військо, Українських Січових Стрільців. Розмірно не великі фонди комітету не дозволяли заосмотрити У. С. С. у все потрібне та скромні різдвяні та великодні дарунки посилані в поле, «коляди» та «сьвячені» уладжувані тим Стрільцям, що перебували у Відни та прапори вручені при працаню обох віденських сотень мали служити пригадкою, що українські жінки памятають на велике значіне Стрілецтва для українського народу і цінять його заслуги та саможертву.

В міру того, як виширано Москалів з Галичини, маліло число членів комітету, що працювали спершу під проводом п. Ол. Левицької, а відтак О. Ціпановської. За те пані, що повертали до краю, засновували подібні комітети у Львові, Станиславові й Стрию.

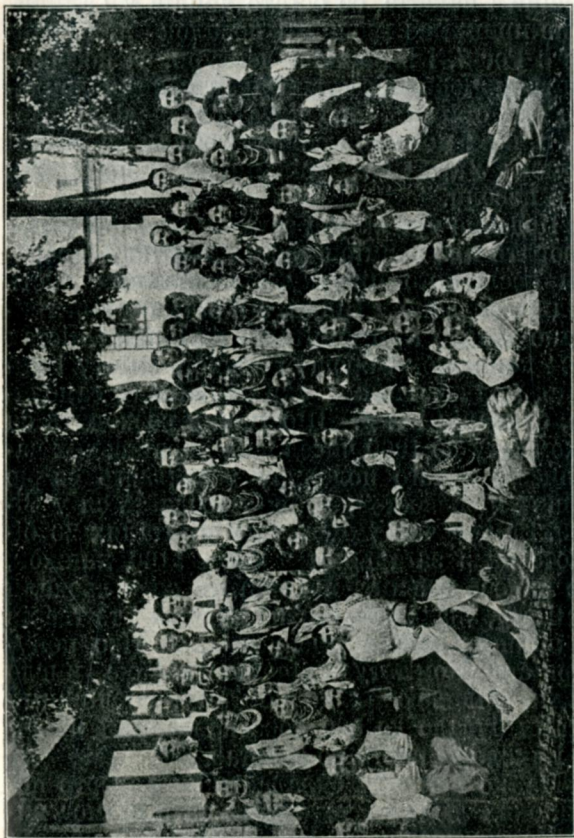
(Крім «Укр. Жін. Ком. помочи раненим» існують у Львові ще два споріднені з ним комітети: «Укр. Самаританська Поміч», що удержує шпиталь, в яким працюють зівсім безкорисно санітетки-Українки, та «Комітет Українок», що займаєть ся Стрілецьким Приютом у Львові).

Мимо того, що значне число членів виїхало до краю, праця у віденським комітеті, на чолі котрого стоїть тепер п. М. Караневичева, не спинюєть ся. По шпиталях, яких є у Відни до чотирох сот, находить ся постійно по кілька тисяч ранених і хорих українських жовнірів і У. С. С., а також з інших шпиталів, зі всіх країв монархії напливає до комітету велике число просьб о українську книжку, о часопись.

Вилічуване від ран требає нераз місяці, так що наші люди по шпиталях можуть посвятити на читанє далеко більше часу, чим дома в мирних часах. Комітет старав ся використати сю обставину і при помочи У. Ж. К. у Львові зібрав, а в части закупив значнійшу скількість книжок ріжних видань та уладив з того невеличкі бібліотеки, які умістив по більших шпиталях Відня і висилає їх до інших місцевостей, а в льокалі комітету (VIII округ, Лянґегассе 5) уладив читальню і випозичальню книжок, до якої сходять ся двічі в тиждень жовніри-інваліди і реконвалесценти, читають часописи та зичать твори найвизначнійших наших письменників. Члени комітету ведуть також по шпиталях курси німецької мови і науки письма для жовнірів-анальфabetів.

Послідними часами повстала окрема секція для помочи полоненим; за завданє по-

Для ратованя жертв війни заснували закордонні Українці окремі товариства в Москві і Київі. Київське товариство мало свої філії між иншим в Чернигові. Товариства сі як і товариство „Провіта“ в Катеринославі допомагали і галицьким Українцям.

Хор чей нигівського відділу Т-ства запомоги жертвам війни на Україні.
Знімка „Київської Мисли“, ч. 43, 1916 р.

ставила собі секція іти з помочю австрійським Українцям, що находять ся в неволи.

Поки що посередничить секція в переписці, яку веде п. О. Кисілевська, висилці гроший і пакетів, бо багато урядів у Галичині не приймає гроший і посилок для бранців в Росії, і в висилці лектури, за посередництвом Черв. Хреста. Однак секція докладає всіх старань, щоб зібрати відповідні фонди, з яких можнаб посилати бодай не великі підмоги Укр. Січ. Стрільцям, що находять ся в неволи.

Подаємо тут кілька загальних цифр, котрі говорять про розміри роботи комітету, протягом послідного півроку. За останних шість місяців роздано у Відни, а в більшій частивислано в поле і до шпиталів по інших містах 2134 книжочок і брошур різного змісту і видань, молитвенників, укр.-німецьких самоучків, букварів і т. д. Що тижня розходить ся з комітету до 1000 чисел всіх українських часописей, з чого половину розсилаєть ся до інших місцевостей, а другу роздаєть ся у Відни. За той час уміщено по шпиталях 26 бібліотечок з загальним числом 1160 книжок, а в виписочальни, що містить ся в льокалі комітету, знаходить ся 200 книжок і то творів найліпших наших письменників. Про популярність Комітету свідчить велике число письм, впливаючих до комітету; послідними часами бувало до 500 кореспонденцій місячно і число їх постійно зростає.

Майно комітету складаєть ся з жертв поодиноких людей і товариств та з підмог виднуваних послом М. Васильком, уділюваних Укр. Запомоговим Комітетом та Урядом воєнної помочи. Також уділює помочи Комітет

«Christian Herald» — через безплатне відступлене льокалю.

Щоб придбати дещо фондів видав комітет серію карток на воєнні мотиви, роботи арт. Олени Кульчицької і арт. Олекси Новаковського.

Книжки та часописі купував комітет за готівку, або діставав в дарі від «Культурної Ради», «Союза Визволення України», «Просвіти», оо. Василян в Жовкві та редакцій укр. часописий і від приватних осіб.

У інших народів існують спеціальні товариства для висилки лектури в поле, інші для улаштування бібліотек по шпиталях, ще інші займають ся уструюванем концертів, веденем ріжних курсів для німечників і т. д. У нас в міру сил і материяльних засобів сповняє те Укр. Жін. Комітет і робота така має велике значіне як під культурно-національним так і гуманітарним зглядом, та брак материяльних засобів не дозволяє комітетови повести розпочату акцію інтензивнійше і в більших розмірах.

О. З.

Начальник Українського Січового Війська А. Варивода в оточенні стрільців і німецьких жовнірів під Потуторами в вересні 1916 р.

Українська Боєва Управа.

Коли з кінцем липня 1914. року вибухла загальна європейська війна, австрійські Українці зорганізували зараз Головну Українську Раду, як найвисше національне заступництво і Головну Українську Боєву Управу, як начальний орган для організації українського легіону воєнних добровольців.

В днях 6. і 7. серпня 1914. появилася відозва обох тих національних властей, взиваюча до організації Українських Січових Стрільців. Для ведення сеї роботи основано повітові і місцеві боєві Управи. Головна Боєва Управа у Львові вислала по східній Галичині своїх спеціальних комісарів, котрі мали сю організацію переводити. Народ всюди з великою прихильністю відносився до ідеї особного українського легіону і вже в протязу трьох перших тижнів зголосилося над 30.000 охотників, т. є по 1400 осіб денно. Було-б зголосилося певно ще більше, та з початком вересня 1914.

уже більше як 20 українських повітів залягла московська потопа.

Боева Управа, тепер Wien VIII., Lederergasse 20, ділить ся з першу на дві секції: 1) воєнну та 2) організаційну. Головою першої зіст в радник Т. Рожанковський, опісля гімн. директ^{ар} М. Галушинський а заступником Д. Катамай. Головою другої др. К. Трильовський а заступником др. С. Шухевич, від першого вересня 1914. В. Темницький.

На Угорщині наступила організація полку У.С.С. при помочи полковника Моліка — воєнна секція Боевої Управи перестала функціонувати, її члени заняли офіцерські місця в полковій організації.

Наслідком воєнних подій в осени 1914. організаційна секція Боевої Управи розбила ся: одні її члени (В. Темницький і В. Старосольський) виїхали разом з легіоном до Стрия, а відти на Угорщину, инші (др. К. Трильовський і І. Боберський) до західних країв Австрії.

При кінці жовтня 1914. зіздять ся члени організаційної секції у Відни і вона починає на ново функціонувати. По реорганізації стала властивою Боевою Управою а то в таким складі: др. К. Трильовський — голова, В. Темницький, В. Сінгалевич — заступники голови, Д. Катамай — писар, І. Боберський — скарбник, др. Теофіль Кормош — контрольор, др. В. Старосольський — делегат по полку. Належать до Боевої Управи ще: посол др. Л. Цегельський, др. Яр. Весоловський, др. Перфецький, др. Н. Гіряк і професори др. С. Томашівський і др. Рудницький. Члени воєнної секції, оскільки перебувають у Відни, мають на засіданнях Боевої Управи рішаючий голос.

Боева Управа піклує ся в першій мірі організаційними справами корпусу Українських Сі-

чових Стрільців, в цілі розширення легіону та збільшення його автономії робила і робить старання у привабливих властей, але стрічає ненастанно непоборимі перешкоди.

Щоби удержати безпереривну стичність з У. С. Стрільцтвом і його командами висилає У. Б. У. час від часу своїх делегатів, крім того урядує постійно при У. С. С. її делегат др. В. Старосольський, котрий про всі потреби й бажання Укр. Січ. Війська дає звіти Боевій Управі.

Дбаючи про постійні доповнення полевой формациі зорганізувала Боева Управа безпосередно в своїм місци осідку у Відни дві запасні сотні, котрі, одна в 1915. р., друга 1916. р., по торжественнім запряженю в віденським ратуши, відійшли до Коша. В справі згаданих доповнень Б. У. робить без перестанку заходи в двох напрямках: 1) виведує у військових властей відповідні зізволєня, 2) веде в сім напрямі агітацію в краю.

Третя головна задача У. Б. Управи се дбанає про материяльну поміч потребуєчим стрільцям. Вона уділює підмоги хорим і раненим У. С. Стрільцям по шпиталях, санаториях, уможливує стрільцям в шкільнім віці складанє іспитів, закупує цивільні одяги для висуджених, посередничить у вишукуваню для них занятя, зглядно уділює грошеві піддержки задля продовжуваня студий. У. Б. У. дала почин для основаня окремого фонду для немічників (інвалідів) і покликуює для сеї справи окреме товариство до житя. Про духові потреби У. С. С. дбає У. Б. У. в сей спосіб, що заложила бібліотеку в Коши У. С. С., достарчила їй книжок, вистарала ся о правильне обсиланє полевой формациі У. С. С. часописями, другу бібліотеку заложила при збірній станиці у Відни, при нагоді сьвяточних дарунків обдаровує стрільців між иншим літературою.

Боева Управа розвинула також діяльність видавничу і накладову. Видала багато видівок і відзнак. Щоби на будуче лишило ся як найбільше свідощтв про подвиги нашого українського Січового Війська — удержує вона в полі кількох фотографів і малярів.

Боева Управа взяла участь у великій воєнній виставі, устроєній у Відни, і поставила на ній після плянів інжинера Душпинського осібний павільон в українськїм стилю платячи за саму площу 12.000 кор. Павільон той виповнений знімками, образами, друками і т. и. причиняє ся незвичайно до познакомлення чужинців зі справою українського січового стрільцтва, а також з українською справою взагалі.

Старанєм Боевої Управи заложено у Відни „Збірну станицю Українських Січових Стрільців, котрої начальником зістав четар Д. Катамай.

Тепер ще не пора говорити про всю діяльність Боевої Управи ані про трудности і перепони, які вона находила й находить на своїй дорозі.

Друга віденська сотня У. С. Стр. по записях в цвітні 1916.

Запомоговий Комітет «Христіян Геральда» для Галичини і Буковини у Відні.

За почином біблійного стоваришеня «Христіян Геральд» в Новім Йорку утворив ся в половині 1915 р. у Відні запомоговий Комітет, який має на ціли нести поміч в довам і сиротам по поляглих у війні вояках з Галичини та Буковини.

Згадане біблійне стоваришенє в Новім Йорку заснувало майже у всіх ведучих телер війну державах запомогові комітети для несеня помочи жертвам війни без ріжниць віри і народности, а довідавши ся від американських Українців про розміри знищеня і нужди в Галичині та Буковині звернуло ся до п. Юліяна Романчука, віцепрезидента палати послів, з просьбою о заснуванє також для тих країв осібного комітету «Христіян Геральд» і переслало потрібний на се фонд. В той спосіб повстав запомоговий Комітет «Христіян Геральда» для Галичини і Буковини під проводом віцепрезидента Ю. Романчука як голови, о. мітрата д-ра Йосифа Жука і проф. Романа Залозецького як заступників та посла В. Сінгалевича як референта для Галичини і посла Ілії Семаки як референта для Буковини. Комітет урядує у Відні, а його німецька адреса звучить: Hilfskomitee des Christian Herald für Galizien und Bukowina zu Wien, VIII., Langegasse 5. Потребуючі запомоги вдови і сироти по поляглих вояках без

ріжниці віри і народности мають звертати ся до того Комітету в писемній дорозі, пересилаючи неостемпльовані подання, в яких має бути подане: імя і прізвище, релігія, народність і мешканє та адреса стараючого ся о запомогу, скількість і вік дітий, стан, шаржа, полк і дата смерти поляглого голови родини, як також його попередні доходи. Правдивість сих подань і потреба запомоги мають бути стверджені Урядом громадським і парохіяльним, зглядно провідництвом віроісповідного збору.

Лебедіная піснь вояка.

*У досвітній тиші, коли ранок встав,
Але ще не проснулись дїброви,
Коли сивий туман дивний настрій дав,
Чийсь-то чуєть ся поклик чудовий.*

*Се десь лебідь кричить. Тихо плинуть вперед
В оксамит обрамовані води.
І схилив ся зелений густий очерет
Перед тайною сею природи.*

*

*Я ранений в бою. І вмираю за вас.
Не шкода, що так рано вмираю.
Вам—привіт! перед смертю бажаю в сей час
Лиш відродженя рідному краю!*

*У досвітній тиші, в ясних перлах небес,
Що золотять вершини дїброви,
Чую ясно ознаки грядучих чудес!
Най приходить день світлий чудовий.*

Танкред.

Гора Лисоя, 348 метрів.

Криваві бої.

(Начерк стрілецьких боїв над річками Синявкою і Золотою Липою в літі і осени 1916 року).

(Дозволено друкувати пресовим бюро м. і к. міністерства війни).

По відвороті союзних військ з над Стрипи, обсадили наші стрільці становища в селі Потуторах. Становища йшли горбами понад річку Синявку: на полудне від Потутор переходили через Золоту Липу, на гору. Там стояли вже Турки.

До Потутор прийшли стрільці ночью з 12-го на 13-го серпня і розтаборили ся в полудневій частині села на т. зв. „Куті“. Ночували, де хто міг, по хатах, стодолах, оборогах; кому не стало місця, спав на дворі. Ніч була тиха, тепла і місячна.

.
.
.

На другий день під вечір почувлись зі сходу перші ворожі стріли. Лучба ...-го полку краювої оборони донесла, що Москалі забрали село Лелятин і вже машерують на Потутори.

В українськiм легіоні заряджено поготівле.

Чим ближше вечера, стріли ставали частійші. Коло девятої пальба розгорілась на добре. Стріляли вздовж цілої Синявки, перед Литатинським лісом, залізничним двірцем і даліше над рікою Липою.

Ніч проминула досить спокійно. Над раном боротьба розгоріла на ново.

...-ка боронила ліса: під її охороною стрільці копали рови, а місцями скріпляли привезеними ночью дротами.

Від ранку біла ворожа артилерія; між стрільцями кількох ранених.

Коло полудня Москалі розбили баталіон ...-го полку. Рештки відступили на той бік Синявки, сапери висаджують мости. Москалі займають ліс і горби здовж Синявки. Їх артилерія бе чим раз сильнійше.

Коло першої по полудни Москалі обсаджують залізничий шлях Потутори—Козова.

Стрільці працюють горячково, що лиш сили.

І з хвилию коли Москалі обсадили шлях, ворог почав обстрілювати зі скорострілів і крісів ціле стрілецьке становище; з ровів не можна було вихилити ся.

Артилерія бе даліше і то дуже влучно. Між стрільцями багато ранених, а двох вбитих. Крім куль раниць ще й каміне.

Під вечір арматний і крісовий огонь змагаєть ся з цілою силою. Найбільше обстрілюють Москалі ліве стрілецьке крило.

По 8. год. вечером почав ся ворожий приступ. Москалі йшли зі села Жовнівки, положеного на лівім березі Синявки, напроти становищ першого

куріня. Там був перехід найлекший бо вузький і терен пригожий до приступу. Напирали на кінець лівого крила, місце, де кінчила ся стрілецька, а зачиналась розстрільна сусідного ...-го полку.

Оба полки ділив малий поперечний ярком. Над ярком стояли два малярські скоростріли і часть 4 сотні першого куріня.

Стрільці прийняли Москалів нестримним крісовим огнем. Коби більша часть лівого крила стріляла, то ще може відперли-б. А то стріляло може пів сотні, бо лиш вона мала добрий достріл в ту сторону.

Мимо убийчого огню Москалі допали становищ 4-тої сотні і ...-ки добули їх, вдерли ся в гайок і забрали оба малярські скоростріли. Інші загнались ярком аж на гору і відтам почали обходити цілий перший курінь. Положене було як найгірше—цілому куріневи грозило окружене.

Щоби вратуватись, стрільці мусіли відступити. Першою відступила сот. 4-та і то вже не ціла, бо одну повну чету забрали Москалі, як лиш вдерли ся до стрілецьких окопів.

До найбільшої січи прийшло в середині становищ першого куріня, там де стояли два стрілецькі скоростріли. Достріл до ворогів був добрий, а люди від скорострілів найкрасшими цільцями. Ті не допустили до себе ворогів. Скосили майже все, що наступало на них з переду і з прорваного лівого крила. Тимчасом Москалі напали на них з заду і побили кольбами. Обслугу одного скоростріла вибили до ноги; від другого вратувалось трьох з кор. Черником, командантом стрілецьких скорострілів.

Москалі забрали один кріс, другий вратував ся. Ніжки забрав десятник Купринець, цівку, з котрою тікав стрілець Голод, найдено опісля в бараболи.

Курінний отаман Семен Їорук.

Тим завзятим опором до послідного не допустили наші скоростріли до цілковитого окруження куріня. Очайдушність оборонців: Черника, Голода, Чабана, Сорича, Демянчука, Купринця і інших, се найкрасші приміри зимнокровної відваги в нашій стрілецькій історії.

Під ворожим напором відступив курінь на кількасот кроків в зад; там впорядкував ся і розвинув ся в розстрільній до протипроступу. Скрипнений двома сотнями ...-х пп. пішов в перед і в кількоххвилевім бою відбив втрачені становища.

— — — — —

Другі бої над Синявкою, в котрих бороли ся і визначили ся українські Січові Стрільці відбули ся в днях 2—4-го вересня.

В той час наступав ворог на цілім галицькім фронті. До пролomu вибирав що найважнійші комунікаційні і стратегічні місцевости.

На відтинку корпусу полевого маршалка-четаря Гофмана вибрав малий, мало що більший як кілометровий простір. До пролomu стягнув самі найлучші війська. Се й показало ся у бою. Наступала ціла дивізія. Борба почала ся дня 2. вересня перед вечером о 4-тій годині по полудни. По сильнім артилерійнім підготовленю кинулась ворожа маса на становища ...-го п. кр. об., добула їх і відсунула полк поза перші резервові рови—на поле. Се стало в тім самім місци, де 14. серпня стояв перший курінь українських стрільців.

Саме то місце було ворогови найпотрібнійше.

Долина річки Синявки в тім місци найвужша і найлекша до переходу; крім того ворог забирав два високі горби 348 і 327 і ліс, де міг збирати резерви. Рівночасно відтинав і займав Потутори, місцевість дуже важну, з огляду на операції проти Бережан і дальшого фронту над Липою.

Відсунений полк кр. об. намагався кількома приступами відбити становище, але безуспішно. Ворог стягнув до ліса сильні резерви, скріпився скорострілами і готовився до дальшого походу. Наші жовніри обмежилися оборони і обкопалися під лісом на Лисуни.

Таке було положене під ніч з 2. на 3. вересня. Під ту пору стояв український легіон в селі Посухові на відпочинку. Стрільці щойно зійшли зі становищ на Милівці і відпочивали, а властиво працювали при ровах, бо копане охоронних і прохідних ровів, ношене цапків і нищої праці около укріплень чей не можна назвати відпочинком.

Коло год. 6-тої вечером в дни ворожого пролону загрівожено полк і стрільці почали збирати ся до відходу.

Перші відійшли сотні Сушка і Мельника. „Ми йдемо до бою — сказав сотник Сушко своїм хлопцям — ми знаємо ворога і йдемо в перед. Ми не знаємо, не повинні знати, що то є обернись!..“

Перша сотня Сушка відійшла на становище під ліс і скріпила полк краєвої оборони.

Друга сотня пішла в резерву і окопала ся на північ від дороги Потутори—Бережани.

Цілу ніч з 2-го на 3-го а найбільше над раном 3-го тривав бій між наступаючим ворогом а відділами ...-го полку і сотні Сушка. Ворог пхав ся, де міг, рвав стрілецьку лівню, вічно наступав і подавав ся. Видко пробував сил, бо бояв ся наступати ночью на непевнім і незнанім поземелю.

За час тих боїв змаліла перша сотня від боротьби від досвіта до половини—понайбільше полонив ворог. Москалі полонили тоді сотника Сушка, хорунжого Дорошенка і ще кількох зі стрілецької старшини.

Ранок застав стрілецьку розстрільну під горбом 348; сотня 2-га лежала ще при дорозі, а дві

інші сотні першого куріня і курінь 2-й були в Посухові.

Коло 6-тої год. ранком дістав атаман Лисняк приказ відійти з рештою першого куріня на становище. Коли прийшов на місце, вже і друга сотня йшла з розстрільними до бою. Йшла на північ і північний-схід до ліса лівобіч гори 348. На йдучих Мельниківців спрямувала ворожа артилерія пекельний, невидержимий огонь.

Під градом шрапнелевих куль (Москалі стріляли найбільше шрапнелями), клялись стрільці як кошені цвіти; хто не впав, йшов далше витривало... Була година 7-ма коли перша разстрільна допала ліса, пірвала за собою рештки першої сотні і часть ...-го п. і вдарила на ворога.

Ворог сипав сильним крісовим і скорострільним огнем—але не видержав.

В рукопашнім бою добули стрільці першу резервову лінію і там окопали ся.

Добуте тих становищ було дуже важке і коштувало богацько молодого життя. В лісі, перед згаданими становищами росте низонька чиста смеречина. Ворог скривав ся за нею, стріляв доти на стрільців, поки не добули її в завзятім рукопашнім бою.

На правім крилі ліса і на горбах 327 і 348 держить ся ще ворог, та що більше сам напире і намагаєть ся відтяти тих, що є в лісі від цілої розстрільної.

Отаман Лисняк розвиває проти него 3-ту сотню (Кучабського), сотня скріплена частию куріня ...-го гонведського полку і недобитками ...-ки здержує тих Москалів і сама переходить до приступу. Під сильним огнем ворожої артилерії і скорострільів випирає ворога, добуває шматок становищ в лісі, де лучить ся з Мельниківцями і там обкопуєть ся.

Сотн. Василь Кучабський.

Сотн. Роман Сушко.

Чет. Іван Каратницький
† 14-VIII-1916.

Хор. Петро Пасіка
† 2-IX-1916.

Підх. В. Сторожук.

Хор. Іван Максимшин.
† 3-IX-1916.

В часі від пів до 8-ої до пів до 9-тої год. сотні відбивають кілька ворожих протиприступів, місцями напірають самі і крок за кроком відбивають забрані землі.

Тимчасом ворог напер на полудне від горба 348, прорвав ся і загрозив з права: почав заходити долиною під тою горою.

Тоді кинено туди 4-ту сотню — Будзиновського. Курінь отамана Горука, котрий стояв в Посухові, дістав приказ йти в злуці з одним курінем угорського полку до протиприступу на сьвіжо загрожене місце, почавши від горба 327-348 — і дальше на полудне в напрямі Потутор і ратувати 4. сотню.

Сотня боронила ся по геройськи, а дальше рушила сама на ворога. Перед стрілецькою йшла офіцерська розстрільна: усї четарі і підофіцери. До помочи наспіли два скоростріли хор. Черника, котрий уставив свої скоростріли на голім полі і понад головами наступаючої сотні „сипав некольним огнем на ворога“, як пишеть ся в урядовім звідомленю про перебіг сеї битви.

В завзятім бою стрільці добули склін гори і часть полуднево-східної лнії. Вороги били ся завзято. Котрий втратив кріс — боров ся камінем, різав ножем, а не піддавав ся.

Ціле поле встелило ся нашими і ворожими трупами. З наших впали хорунжий Соколовський і Максимішин, підхорунжий Романишин, Мальований, Алексевич і чимало старших — що найкрасших стрільців.

Коло 9-тої год почав ся на ново ще сильнійший ворожий напір. Ярком попід гору 348 втиснуло ся на зад нашої розстрільної кількадесять Москалів. Туди зайшли майже на зади 1-го куріня, попали на курінну управу, полонили отамана Лисняка, його прибічника, одного сотника та ще кількох стрільців. Один стрілець утік. По дорозі

зустрів чету Ясеницького з 2-го куріня, оповів що стало ся. Командант чети Ясеницький поспішив сей-час з відсічю. Ворог, бачучи, що зле, лишив полонених і хотів тікати, та по дорозі наскочив на один стрілецький скоростріл і майже вигинув...

Тимчасом прибув курінь отамана Горука і розвинув ся в розстрільну проти горба 348 і дальше на півд.-захід від тої гори. Ліве крило куріня становила сотня 5-та Дудинського, осередок сотня 7-ма Яримовича, праве крило сотня 6-та Носковського.

Після приказу полкової управи розпочав курінь приступ на простір від горба 327 по горб 348 і дальше на захід від того горба.

Показало ся, що тут ворог сильніший, як в котрім небудь іншим місци. Стрілецька розстрільна була там слабша, а місцями навіть необсаджена. Тут саме напирив ворог найсильніше—хотів проломити стрілецьку лінію, розірвати і виловити.

Супроти того отаман Горук пересунув сотні більше на ліво і заступив дорогу напиралючій ворожій масі. Сотня 5-та пересунула ся під горб 327 аж під самі становища Москалів, що находили ся в тій самій лінії.

Відтак заняв становища під Лисуною курінь отамана Лисняка, сотня Яримовича і Носковського заняла становища проти гори 348, а чета Ясеницького (6-тої сотні) у злуці з двома четами ...-го полку обсадила долинку, лівобіч гори 348.

Розвинений в сей спосіб курінь підсунув ся аж під самі рови ворожих становищ на Лисуні і на горі 327 і 348. Як се опісля показалось, курінь отамана Горука переважив того дня побіду в нашу користь.

Сотні Дудинського і Яримовича оперували на горі під лісом. В енергічним приступі пірвали з собою цілий мадярський курінь, відкинули ворогів

аж на полудневий край ліса на Лисуни і криловим огнем (окрилувала сотня Яримовича) приневолили їх до утечі. Стрільці тих сотень вибороли тоді важне операційне становище для наших скорострелів і відбили втрачений Мадярами скорострел.

В тім бою ранений сотник Дудинський; команду сотні обнімає четар Нагайло.

Часть сотні Носковського боролася на горбі 348. Там проводив хор Кузьмич. З півтора четою тої сотні держить більше як годину становище на тій горі. Стрільці стріляють, клячучи, або таки на стоячки, бо лежачи не мали дострелу. З погордою смертю і очайдушним завзятем боронить та мала горстка становище і гине—топніе—а не уступає. Паде там хорунж. Кузьмич, геройський оборонець становища.

Чета В. Коссака сотні Носковського (тут брав участь в борбі отаман Горук), відбиває і проганяє Москалів, котрі потуторським гостинцем загнались аж на долинку проти Посухова.

Командант скорострела підх. Кліщ, який підняв двобій з ворожим скорострелом, поляг поцілений противником в чоло. Він підпомагав сотню Дудинського і причинився дуже до добути і удержання того становища.

Низше на горбах, напроти горба 348 стріляли стрільці зі скорострелів під приказом хор. Черника.

Як я згадав висше, цілий другий курінь підсунувся аж під самі ворожі становища, а місцями прим. на Лисуни, добув їх і прогнав ворога з великими для него втратами.

Вершка 348 не могли стрільці здобути. Раз що був дуже сильно обсаджений, що 60 — 100 мали Москалі один скорострел, друге, що в приступі на гору діставали сильний огонь з ліва з під ліса і з права з потуторського поля.

Супроти того приступ здержано.

Курінний отаман О. Лисняк.

По годині на новий приказ легіонової управи почав курінь Горука в друге приступ на горб 328 і горб 348. Праве крило куріня скріпила одна чета ...-го полку. Але приступ не вдав ся. Курінь відступив на добуті першим разом становища.

По полудни надійшла підмога. Правобіч стрільців долучив ...-й полк Малярів і заняв необсажені досі становища проти Потутор.

Сотня 5-та лучить ся з сотнями 1-го куріня, а четар Нагайло, заст. сот. Дудинського обіймає команду над тою сотнею.

В лісі на становищах 1-го куріня лютував дальше завзятий бій.

Ворог намагав ся кілька разів перейти до приступу. Стрільці відпирають його, двічі навіть заганяють ся аж під перші рови.

В розгарі боротьби пропадає сотник Мельник, відай ранений попав ся в полон в часі вічної тяганини в перед то в зад. Незабаром по нїм тяжко ранені четарі Коберський, Ковалик і Безпалко.

Третю сотню окружують також Москалі, полонять сотника і двох четарів — хорунжого Матчака. Провід сотень обіймають четар Гнатевич і хорунжий Чичкевич.

На підмогу першому куріневи приходять коло полудня сотня — — — і обкопуєть ся в лісі, в запасних ровах за стрілецькою розстрільною.

По полудни бій зтихає. Обі сторони пригтовляють ся до розправи на вечір. Стрільці впорядковують ся.

Розстрільною в лісі проводять тепер четар Добрянський і хор. Чичкевич, хор. Черкавський під командою сотн. Будзиновського і отамана Лисняка.

Ніч сходить на менших і більших перестрілках. Ще під вечір прийшло нове скріплене—один баварський полк, дещо пізнійше 3 компанії ...-го пп. і один малярський баталіон гонведів.

У вечер пів до 9-тої переґруповано відділи в такий спосіб: праве крило від Потутор заняв баталіон гонведів. Відтак сотня Носковського і сотня Дудинського (сотник Дудинський зістав ранений ще 3/IX. під горбом 327 а провід сотні мав четар Нагайло), дальше 3 компанії ...-го пп. Цілий відтинок від Потутор до горба 327 включно, стояв під приказом отамана С. Горука. Простір від горба 327 і Лисуню заняли четарі Добрянський з Ясеницьким і Чичкевичом, четар Гнатович, хорунжий Черкавський і сотня — — —, ся послідна в резерві, під проводом четара Сіяка і хор. Кваса. Команду тих відділів обняв Будзиновський як сотник, а отаман Лисняк як курінний отаман.

Над ранком 4/IX. часть німецького війська скріпила лїве стрілецьке крило: 1. курень.

Скоросьвіт мала ціла розстрільна рушити проти ворожих становищ.

Приступ почав ся між 5-тою й 6-тою рано. По короткім, дуже кровавім бою стрільці добули перші становища і взяли два скоростріли, з того один у спілці з Баварцями. Стрільці йшли з небувалим завзятем і погордою смерті.

„Ми були на французькім фронті“ — говорили німецькі офіцири — „там були дуже завязаті бої, не менші від сих, але там ми йшли муж проти мужа, а тут бють ся чорти проти чортів. З вами варто йти до бою“.

Другий курінь робив приступ пізнійше о год. 6-ій рано. Напряма мав горб 348, точнійше, місце, де стояв перший курінь в дни 14. серпня.

Рівночасно з права йшли гонведи, а з лїва ...-ий пп., Баварці і перший курінь. Та сей приступ не вдав ся, а на невдачу складалось багато причин:

Так, ночью з 3-го на 4-го Москалі дістали сильне скріплене і мали в лїнії більше війська чим

його у нас було. Москалі побудували рови, згідно поглибили їх і скріпили дротяними перешкодами, що 100-х мали скоростріли; що найважнійше мали в своїх руках сильно укріплений горб 348 і сам вершок 327, відки панували над цілим правим крилом розстрільної.

Крім того Москалі відбили опять добуті ранком становища.

Як лиш сполучені війська рушили до приступу, Москалі пішли на цілім крилі протинастуном, розбили сотню ...-ого пп., а з лівого крила загрозили другому куріневи окруженем. Курінь мусів податись, мимо того, що перша розстрільна добула навіть вороже становище... Курінь відступив, втративши половину в убитих і ранених.

Цілий день трівала сильна артилерійна стрілянина. Ворог, як лиш міг, сипав ураганим огнем на наші становища. Найбільше обстрілював становище першого курія. Гарматні стріли нарвали цілі зломи вапняку, білий пил і дим стелив ся клубами над лісом, вздовж цілого поля аж до Потутор.

Ще раз по полудни пробували стрільці вигнати Москалів зі становищ, але й сим разом безуспішно.

Треба було брати ся до них з иншого боку!.. О год. 1.25 по пол. а пізнійше о год. 6.12 вечером прийшов телеграфічний приказ: Наша артилерія робити ме т. зв. „фаєріберфаль“, — сейчас по нїм має ціла розстрільна йти в перед. Точно 6.50 почав ся наш барабанний огонь. Наші взяли цілу ворожу лінію в трикутний гарматний огонь. Артилерія біла так сильно, що від диму і полуміни вибухів не було видко ні клаптика ворожого становища. Земля трясла ся від страшних вибухів.

Ціла стрілянина трівала пів години. Із цілої ворожої обсади — як оповідали полонені — лишило ся по 5 до 10 людей зі сотні. Все проче згинуло.

Сотн. Андрій Мельник.

Підх. Клим Коник.

Чет. Осган Коберський.

Хор. Ярослав Кузьмич.
2.-IX.-1916.

Підх. Богдан Романишин
† 2-IX-1916.

Хор. Юліан Соколовський
† 2-IX-1916.

А потім український легіон і всі інші відділи військ пішли до приступу. По короткім, але ще завзятім спорі добули цілу втрачену лінію. Всі становища страчені 3/IX. були назад в наших руках.

По тих двох невдатних пробах пролomu нашої лінії під Бережанами панував хвилиевий спокій. Крім перестрілок сторожий не зайшло нічого поважнішого. Москалі скріпляли свої становища, обкопували ся ближше наших ліній, але не зачіпались. Тільки ночами, коли ворожі відділи будували нові укріплення, стріляли наші гармати. Що йно 16-й вересень приніс нову пробу пролomu, в котрім не малу ролю відіграв також наш український легіон. Тим разом прорвались Москалі не на наших, але на турецьких становищах, в місци, де наша боева лінія перетипає Золоту Липу. На случай побіди міг ворог відтяти ті війська, котрі боронили Потутор і відкинути нашу лінію на кілька кілометрів в зад, навіть під самі Бережани.

Приступ почав ся як звичайно сильним барабанним огнем. Під охороною гарматного огню пішли Москалі на пробій, зломали слабу турецьку обсаду на Дикім Полі і відкинули її в напрямі Посухів-Вільховець. Небезпека була велика, тим більше, що розбита турецька дивізія не могла видержати напору, а запас ще не надійшов.

Тоді затривожено ...-ту дивізію. На першу поміч пішов ...-ий п. кр. об., а в українськiм легіоні заряджено строге поготівле.

По годині на приказ див. команди вислала легіонова управа офіцирські стежі в напрямі, де кипів бій.

Небавком прийшов новий приказ: відійти до посухівського ліса.

Тимчасом ворог опанував перші турецькі становища і почав острілювати Посухів, ліс і становища артилерії.

Стріляв, щоби перешкодити переходови резерв — в дійсности побив лиш тренові і кухонні коні.

Коло 6-тої години вечером почав ся проти-приступ.

На перед почала бити наша артилерія, — тут було те саме, що й памятного дня 4/IX. під Потуторами.

Артилерійне підготовлене було дуже добре, для ворога страшне; ціле поле зрили наші кулі, дим і курява закрили ворожі становища.

Кожда стрілецька сотня йшла кількома розстрільними. Дуже гарно йшли наймолодші стрільці-новобранці, ті що щойно вийшли з Коша в поле. За послідною розстрільною йшли наші скоростріли, за ними запас зі скринками стріловини і ґранатів.

На підходячий легіон звернула ворожа артилерія сильний огонь, а що біла за високо, то кулі розсївали ся далеко і мало що шкодили. Стрільці йшли рідко один від другого на 10 й більше кроків, а розстрільні на віддаль 100—150 м. від себе.

В скорім бігу стрільці допали до першої резервової лінії і пірвали зі собою цілу обсаду тої лінії.

Ліве стрілецьке крило посунуло ся ще дальше в перід, панським садом і корчівником дісталось до ворѣжих ровів, добуло і окружило російську розстрільну з права. В тім самім часі наперли стрільці в головній лінії, прорвали її і замкнули кілька повних сотень.

Москалі здались. Стрільці взяли тоді до триста люда полону, тількиж взяла ...-ка, котра йшла разом зі стрільцями.

Правобіч стрілецької розстрільної турецький запас витинав російську обсаду.

Перша лінія була опять в руках союзного війська. Для стрільців випав цілий бій як найкрасше. Полк втратив лиш одного вбитого і кільканайцять ранених.

— — — — —

І знова минуло кілька днів ніби спокійних, а дійсности в горячкових приготуваннях. Не було сумніву, що ворог збирає опять підмоги і готується до нового удару. Се й признало кілька полонених Москалів. Один з них оповідав майже неймовірні речі—як се в першій хвили видавало ся. Опісля показало ся, що ціле його оповідане було до найменшої дрібнички вірне. Говорив, що проти Потутор забираєть ся цілий казказський корпус до рішаючого „наступлення“. Стягнуто силу батарей,—число гармат подавав на 150 або й більше. Головний приступ мав почати ся дня 1. жовтня.

Стрільці стояли на становищах на „Куті“ в Потуторах. Правобіч лучили через Золоту Липу з Турками, лівобіч з Мадярами ...-го п.

Цілий „Кут“ се язичок у вилокх Золотої Липи і Синявки. Становище дуже небезпечне, бо на случай більшого пролomu на Лисуни, ціла його обсада так як би втрачена — коли сейчас не відбилоб ся ворога протинаступом.

Рівнож з полудня, де У. С. С. лучило з полудня з турецькою обсадою, грозила чи мала небезпека. Ворог міг наступити долиною обох рік, а на горі коло Милівки стояв ледві 40—100 м. від турецького становища. На случай сфорсованя того становища ціла обсада Потутор, як я згадав вже в описі бою з дня 16. вересня, могла бути згублена або відкинена на лінію Посухова, або навіть і Бережан.

Весь час до 30 вересня сходил стрільцям на роботі. В день спали, чистили зброю або працювали в ровах. Дні були гарні і теплі. Ночами

копали землянки (себто мешкальні комнати в землі), поглибляли закопи і прохідні рови, або копали нові рови і скріпляли становища перешкодами.

Тимчасом звіялась буря, яка вибухла на добре дня 30. вересня, згідно почалась ще 29. з вечера.

Дня 29. Москалі почали обстрілювати ся артилерією, значить пробували дострілу. Найбільше стріляли на ...-ий п. — на то саме місце, де вже двічі перервали ся. Як вже на початку згадано, се місце було найкрасше до пролону, бо найвузше на цілій лнії Синявки.

Артилерія була ціле полудне, ночью втихла, але ранком 30. вересня розсипалась ще більше.

Стріляло 30 або й більше батерий. Одні обстрілювали стрільців і Турків на Дикім полі, другі страшним барабаним огнем становища ...-го і ...-го пп. ще інші Посухів і ліс, дорогу до Бережан і самі Бережани. На предмісте Адамівку впало від ранку до 3-гої по полудни більше 600 ворожих стрілен.

В полудне Москалі прорвали ся на ...-й полк гонв., виловили його і майже цілий ...-ий пп., — забрали резерву, котра йшла підмогою і відтяли Потутори від Бережан. Одна російська розстрільна пішла на Бережани, друга в долину Золотої Липи і окрилила стрілецькі становища від заходу. Менші ворожі відділи вдерли ся на стрілецькі зади, злучились з окрилюючою розстрільною і замкнули цілий полк нерозривним перстеном.

Ще перед цілковитим окруженем хотіли стрільці відступити і обсадити другі резервові рови, Тоді були-би вратували ся. Але висший приказ рішив не відступати: Держати ся до послідного!.. Не відступати!.. Йде підмога!.. звучав дивізійний приказ.

Стрільці держали ся ще цілої півтора годин. Замкнені ворожим перстеном відстрілювали ся і гинули на становищи.

Відсіч не приходила, Москалі виловили її. А що найстрашніше, не стало набоїв, бо не було дороги їх доставити. Окружаючий ворожий перстїю стїснив ся ще більше... Стрільці бачили себе цілком окруженими.

З тих, що були на становищах, вратували ся лиш полковник А. Варивода, і його приборчик чет. М. Панчак, надто чет. Трух і до двадцять стрільців рїжних сотен під проводом чет. Т. Труха. Деко-трі в послїдній хвили перебили ся, кількох втїкло доперва з полону.

Так покінчили ся криваві стрілецькі осїнні бої під Бережанами.

Розвадів, 18. X. 1916.

Василь Дзїковський.

Відзначене вдруге медалію хоробрости хор. Северина Яремке-вича над Золотою Липою. Злнув опісія над Стрипою.

Egy gondolat bant engemet...

Мені не дасть та думка спати,
Що в подушках прийдеш вмирати
І вянуги поволи так
Як цвіт, що точить-тне червак,
Микати ся як свічка з лою,
Покинута в пустім покою.
Не дай мені такої смерти,
Не дай так, Істинний, умерти.
Нехай я дуб, що лискавка розчахне
Чи буря з коренем об землю ним тарахне;
Най я скала, що грім жбурне в діл нею
Стрясаючи і небом і землею.
А як усі народи неволені віками,
Скидаючи ярмо, підуть до бою,
З розжареним лицем, з червоними стягами
І з гаслом на стягах перед собою: „Свобода!“
І як від сходу до заходу
Лунати-муть кличі пробудні
І стануть з волею до бою царі облудні,
Тоді хочу впасти, голову покласти.
Най там з мою серця юнацька кров проллється;
А як із уст моїх останній вирвеш тон,
То най із бряском стали він зіллється
І з голосами труб і громами канон.
По зимнім лоні розюшені коні
Най мчать ся по лаври сподіяні.
Я-ж там най остану потоптаний в полю;
А як прийде великдень похоронів,
Най там позбирають кости розсіяні
І під голосіне розхлипаних дзвонів
І в супроводі офльорених прапорів
Нехай поховають мене з героями,
Що голови поклали за волю.

3 Олександра Петифія переклав Іл. Гаврилук.

Куди звертати ся в справах полонених, вивезених, ранених і убитих.

Інформації в справах полонених, закладників, вивезених, ранених, убитих і пропавших уділяє заснований в тій цілі уряд у Відни: *Gemeinsames Zentral-Nachweis-Büro* (Спільне центральне евіденційне бюро), яке стоїть очевидно в контактї з тов. «Червоного Хреста» у Відни і Будапешті, з заграничними Черв. Хрестами держав нейтральних і ворожих.

Агенди сього уряду такі:

Oberleitung des G. Z. N. B. (Начальна Управа), Wien, VII., *Mariahilferstr.*, *Stiftskaserne*, *Mosertrakt 3*.

Abteilung I des G. Z. N. B., адреса як вище.

Сей відділ веде евіденцію шпитальних лист, видає звідомлюючі лісти про ранених, хорих і убитих та уділяє інформацій на письменні запити сторонам.

Та важнійші для нашого загалу є агенди другого відділу обговорюваного уряду, а то: *Gemeinsames Zentral-Nachweise-Büro, Auskunftsstelle für Kriegsgefangene*. Спільне центральне евіденційне бюро — Інформаційний уряд про полонених.

Abteilung A des G. Z. N. B. Auskunftsstelle für Kriegsgefangene. Президія: Wien, I., *Brandstätte 9*.

Abteilung B des G. Z. N. B. Auskunftsstelle für Kriegsgefangene, Wien, I., *Fischhof 3*.

Сей відділ веде евіденцію наших цивільних інтернованих (закладників, вивезених).

Він запитує також телеграфічно про наших полонених у ворожих державах.

Abteilung C des G. Z. N. B. Auskunftsstelle für Kriegsgefangene, Wien, I., Fischhof 3.

Сеї відділ веде каталоги і викази наших полонених — просліджує адреси наших полонених у ворожих державах, подає інформації про загублених.

Abteilung D des G. Z. N. B. Auskunftsstelle für Kriegsgefangene. Zensurabteilung, Wien, I., Tuchlauben 8.

Сеї відділ веде цензуру переписки полонених і інтернованих.

Abteilung E des G. Z. N. B. Auskunftsstelle für Kriegsgefangene. Geldverkehr, Wien, I., Graben 17.

Сеї відділ займається пересилкою гроший звичайною і телеграфічною до полонених і інтернованих. (Урядові години 9—11^{1/2} пер. пол.)

Abteilung F des G. Z. N. B. Auskunftsstelle für Kriegsgefangene. Wien, I., Brandstätte 9.

Сеї відділ веде опіку в кождім напрямі над нашими полоненими і інтернованими у ворожих державах (пересиланє пакетів), він піддержує також безпосередні зносини з заграничними «Червоними Хрестами» нейтральних і ворожих держав в справах, які відносять ся до наших полонених і інтернованих.

Abteilung G des G. Z. N. B. Auskunftsstelle für Kriegsgefangene, Wien, I., Landskronasse 1.

Сеї відділ споряджує листи наших полонених, які надсилають йому тов-а Черв. Хрестів нейтральних і ворожих держав та звідомляє краєві організації Черв. Хрестів в Австро-Угорщині.

Abteilung H des G. Z. N. B. Auskunftsstelle für Kriegsgefangene. Bücherstelle. Wien, I., Landskrongasse 1.

Сей відділ займається пересиланням книжок до читання і науки нашим полоненим і інтернованим до ворожих держав.

Abteilung I des G. Z. N. B. Auskunftsstelle für Kriegsgefangene. Wien, VI., Dreihufeisengasse 4.

Сей відділ провадить евіденцію воєнних бранців, що є у нас із ворожих нам держав.

Abteilung K des G. Z. N. B. Auskunftsstelle für Kriegsgefangene. Verwahrungsam t. Wien, IV., Wiedner Hauptstraße 1.

Сей уряд депозитів перенимає і переховує ефекти і цінності погибших та померших жовнірів ворожих нам держав.

Abteilung L des G. Z. N. B. Auskunftsstelle für Kriegsgefangene. Wien, I., Brandstätte 9.

Сей відділ займається посередництвом і навіязанням зносин між австрійськими горожанами, що осталися під ворожою інвазією, або яких ворожі власті евакуували в глибину своїх держав та їхніми родинами у нас.

K. u. k. Feldsuperiorat, Wien, IX., Rossauerkaserne.

Сей уряд провадить метрики погибших жовнірів австро-угорської армії. Метрики убитих У. С. С. провадить полевий духовник при команді доповняючого курія У. С. С. Etappenpost 445.

Команди ц. і к. австро-угорських полків і ц. к. краювої оборони подають також інфор-

Краєве Товариство господарське „Сільський Господар“ у Львові — Експозитура у Відні.

Від вересня 1914 р. до вересня 1915 р., т.-є. від заняття міста Львова московськими військами аж до поновного підняття чинності товариства у Львові по прогнанню ворога, находив ся осідок управи товариства і осередок його діяльності у Відні.

Керма товариства за весь сей час находила ся в руках основателя і віцепрезидента Товариства д-ра Євгена Олесницького, коло котрого згуртували ся перебуваючі у Відні члени Головної Ради товариства і преставителі прочих головних економічних організацій й утворили в сей спосіб тимчасову (воєнну) Раду товариства, яка старала ся по зможі як найліпше вивязати ся в інтересі товариства і українського хліборобства із статутових обовязків Головної Управи товариства, особливо в напрямі репрезентації хліборобських інтересів українського народу. Д-р Євген Олесницький, як економічний референт Загальної Української Ради мав безпосередню змогу спільно з президією Загальної Укр. Ради і Української Парляментарної Репрезентації видвигнути і заступати справи українського хліборобства перед найвисшими державними і військовими властями, через що у великій мірі піднесло ся значіне

мації про поодиноких жовнірів, які до них належали.

Крім сього можна звертати ся:

а) в справах наших полонених і інтернованих в Росії до отсих товариств:

1. *Zentrale des Internationalen Roten Kreuzes, Bern, Schweiz.*

2. *Hjälpkomité Svenska Röda-Korset für Ost-Ung., Hilfsverein, Stockholm.*

3. Гл. Управление Общ. Краснаго Креста, Центральное справочное бюро о военнопленныхъ — Петроградъ.

б) В справах наших полонених в Італії — як під а) 1. — і «*Croce rossa*» — *Roma, Piazza Monte Citorio.*

в) В справах наших полонених в Румунії: *Societate Națională de Cruce Roșie a României deținerea Prisonierilor de rasboiu, Jassy.*

Переписка всюди в німецькій мові — під а) 3. також по українськи.

Отсі інформації подаємо головно для інтелігенції, щоби могла допомогти широким кругам нашого населеня. Якби хто хотів докладніших інформацій може звертати ся за ними до «Українського Жіночого Комітету» — Відділ для полонених: *Ukrain. Damenhilfskomitee, Sektion für Kriegsgefangene. Wien, VIII., Langegasse 5/6.* Українські картки Черв. Хр. до переписки з полоненими в Росії можна набути в «*Ukrainisches Hilfskomitee, Wien, VIII. Strozsigasse 32* і в книгарни Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, Ринок ч. 10.

Гр. Микетей.

товариства як головної української хліборобської репрезентації.

Найважнішою задачію товариства в сім часі було освідомлюване правительства і військових команд про витворений війною тяжкий стан українського хліборобства, про його потреби безпосередні і будучі, стремління до запевнення українському хліборобству належної йому участі в державній помочи, відбудові краю, воєнних організаціях і т. д., освідомлюване українського хліборобського загалу про дотикаючі його біжучі закони і розпорядки, про спосіб користання з них та в кінці опіка над виселеними українськими хліборобами.

Із сеї задачі вивязувала ся урядуюча у Відни управа товариства через вношене меморіялів і представлень до властей, особисті інтервенції, депутації і т. д., утворене окремої технічної комісії для відбудови українських осель (під проводом радника будівництва бл. п. Макса Черника), утворене комісії фінансової (під проводом президента д-ра Костя Левицького), видане брошури про права і обовязки цивільного населеня в часі війни (зладженої д-ром Євгеном Олесницьким і д-ром Іваном Макухом), видаване «Господарського Листка», як тижневого додатку до «Діла» у Відни, через обіжники до філій і мужів довіря товариства в краю (в міру увільнюваня краю з під кормиги ворога) та через уладжене господарських курсів у Відни і в таборі евакуованих у Гмінді і т. д.

Не маючи наміру подрібно представляти діяльність віденської управи товариства, хочемо лише ствердити, що з сеї діяльності користав не лише загал українських хліборобів,

але в рівній мірі помагала управа товариства радою і вказівками і своїм впливом кождому хліборобови, а з окрема кождому членови товариства на виселеню і в краю, який о поміч до неї звертав ся — а таких случаїв було без числа.

З початком вересня 1915 р. розпочала Головна Рада Товариства під проводом віцепрезидента о. крил. Тита Войнаровського свою діяльність у Львові. Рівночасно обняв урядованє у Львові увільнений з військової служби генеральний секретар товариства Василь Струк. Се не усунуло однакож конечности, мати у Відни, як осідку центральних властей і Заг. Укр. Ради, уповновласнене заступництво товариства перед властями і Заг. Укр. Радою. Такого заступництва підняв ся д-р Евген Олесницький і так повсталала віденська експозитура товариства. В наслідок тяжкого занедужаня д-ра Е. Олесницького в цьвітни 1916 р. перейшла управа експозитури на Головну Управу Товариства у Львові і в вї імени ведуть від тоді віденську експозитуру, яка містить ся тепер при Піярістенгассе ч. 56/22, Відень VIII, віцепрезидент крил. о. Тит Войнаровський і ген. секретар Василь Струк.

Від місяця червня 1916 рок. позискала Гол. Управа для експозитури члена Гол. Ради і посла Василя Стефаника, який обняв управу канцелярії експозитури.

В цілости остала область діяльности віденської експозитури незмінена і вона ведеть ся до нині в рамках зачеркнених діяльністю д-ра Евгена Олесницького, приноровляючись до потреб хвилі. В кождій важнійшій справі скликує управа експозитури в поро-

зуміню з президиєю Заг. Укр. Ради конференції визначніших представителів українських економічних інституцій, яких опінією користується ся так в своїй безпосередній діяльності як рівнож коли ходить о внесення для президії З. У. Р., яка у всіх економічних справах засягає гадки товариства і все і всюди як найохотнійше уділяє акціям товариства повного попєртя і необмеженої помочи.

Волинські школи.

Про нове наше шкільництво на Волини появляли ся кілька разів вістки в часописах, — а ще частійше зазиви, щоби жертвами підпомагати розпочате діло. Заки буде можна подати докладнійше справозданє про цілу організацію, ми на сїм місци подаємо коротку статистику шкіл за минувший шкільний рік (до серпня 1916 р.).

Наша шкільна акція обіймає дотепер лише Волинь. На Холмщині, хоч вона лежить поза воєнним тереном, не удало ся нам здобути нічого. Найвисша команда армії видала 17 жовтня 1915 р. розпорядок, що на Холмщині має бути заведена наука в українській мові всюди, де знайдеть ся 40 українських дітей, — але сей закон не знайшов до тепер приміненя. Посади окружних інспекторів займають Поляки, учителями є Поляки; польських шкіл зорганізовано дотепер понад 600, — української нема ні одної. Все таки розпорядок найвисшої команди армії обовязує дотепер і мусить бути колись виконаний.

На Волини українські школи заводили в часті військові власти, в більшості українські шкільні комітети. Організація обняла головню три округи: Володимир, Ковель і Луцьк, по часті також територію округів Дубно і Кременець. Російська офензива з липня 1916 р. перервала нашу працю в деяких місцевостях, але українське шкільництво через се не упало: були школи, в яких ведено науку навіть підчас великих боїв у липни і серпни.

Всіх шкіл, де розпочала ся наука в українській мові, було 29, з сього 13 було приватних, 16 військових. Але крім сього підготовлено до науки 32 школи, так що разом можна числити 62 школи. Отворене шкіл стрічало багато трудностей через се, що села є на половину евакуовані, населене знищене і пригноблене війною, шкільні будинки нераз без вікон, дверий, лавок і т. д. Треба було багато енергії, щоби приватними заходами і фондами зарадити тим недотачам.

Підготовленем шкіл займали ся в першій мірі Українські Січові Стрільці, які у невеликім числі переживали на Волини, а побіч них також інші військові, які займали скромні становища у військовій управі. Серед місцевих Українців знайшов ся також гурт свідомих людей, які з радостію давали свою поміч в праці, на яку чекали довгі роки.

Великою перепоною в роботі була недостача учителів, — через се багато шкіл не можна було отворити. Учителем з конечности ставав кождий Українець, що хотів сповнити свій горожанський обовязок. Учителями були і кадети і прості жовніри, студенти університета і гімназисти, учителі з Галичини і з Бу-

ковини. Замітне, що в селі Острові луцького округу школу отворив селянин, отворив тому, бо бачив, що нема кому взяти ся за справу. «Отворив я школу», писав він, «з великою радостію, хоч я не є учений як професор, але як селянин-рільник... Радо приняв я той сьвятий обовязок, щоб показати своїм меншим братам сьвіт і розв'язати очи, хотяй я не глибоко учений, лише з сільської школи...» В иншій школі вчили два угорські Українці, які вперше стрінули тут нагоду працювати у своїй школі!

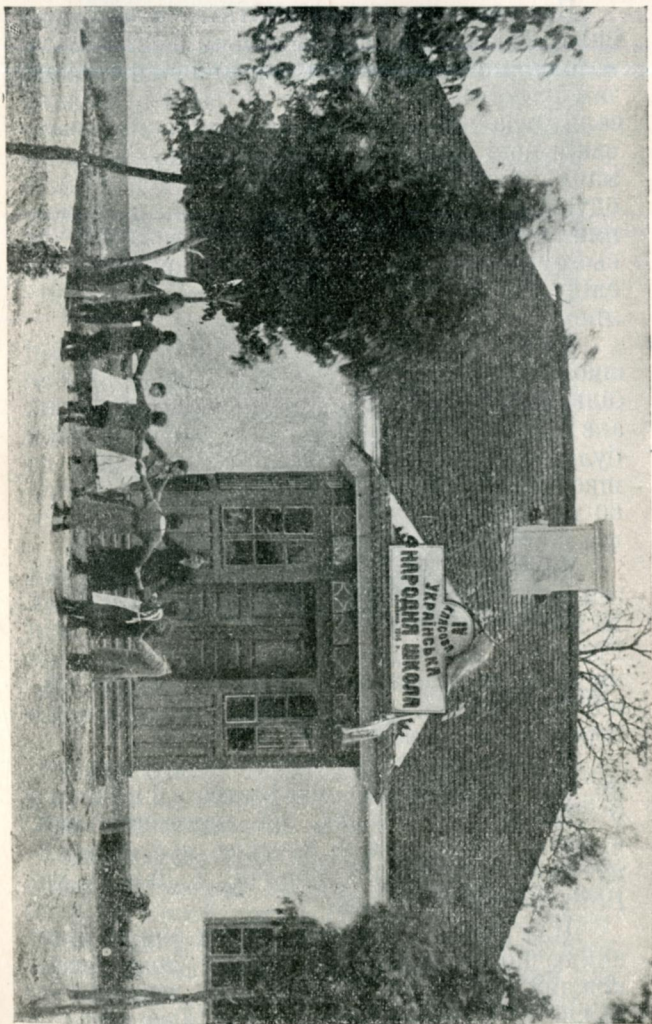
Значне число учительських сил дали волинські Українці, бувші учителі або семинаристи. І тут знайшли ся ідейні одиниці, які з великою радостію взяли ся вчити в рідній школі; один з них аж заплакав, побачивши вперше українську бібліотеку... Місцеві учителі звичайно відбували наперед практику під проводом товаришів з Галичини, а потім обіймали місця у своїх школах. Се дуже радісний факт, що в такім короткім часі, коли ще чути було гук гармат, Волинь знайшла вже своїх робітників на просьвітній ниві.

Всіх учителів було 41, в тім з Галичини, Буковини і Угорщини було 22 осіб, а з Волини 19. Жіночих сил було 8: з Галичини 4, з Волини 4.

Українська школа з'єднала собі в короткім часі велику прихильність на Волини. По містах фреквенція зростала так скоро, що не можна було настарчити учительських сил, — а горнули ся до школи не тільки православні і римо-католики, але також у великім числі жиди. Управи шкіл мали багато турботи через се, що не могли вдоволити всі бажаня і прийняти всіх дітей, що зголошували ся.

Волинські школи — стан 3 дня 15. серпня 1916 р.

Округ	Число шкіл				Число дитий			Число учителів			
	приватні		військ- кові от- ворені	разом	вотво- рених шко- лах	в під- гото- влених школах	разом	місце- вих	з Австро- Угорщини		разом
	отво- рені	підго- товлені							цивіль- них	війсь- кових	
Володимир	8	17	—	25	737	628	1365	14	3	—	17
Луцьк	2	5	9	16	450	600	1050	4	1	9	14
Ковель	3	10	1	14	234	500	734	1	—	3	4
Дубно	—	—	1	1	80	—	80	—	—	1	1
Кремінець	—	—	5	5	284	—	284	—	—	5	5
разом	13	32	16	61	1785	1728	3513	19	4	18	41

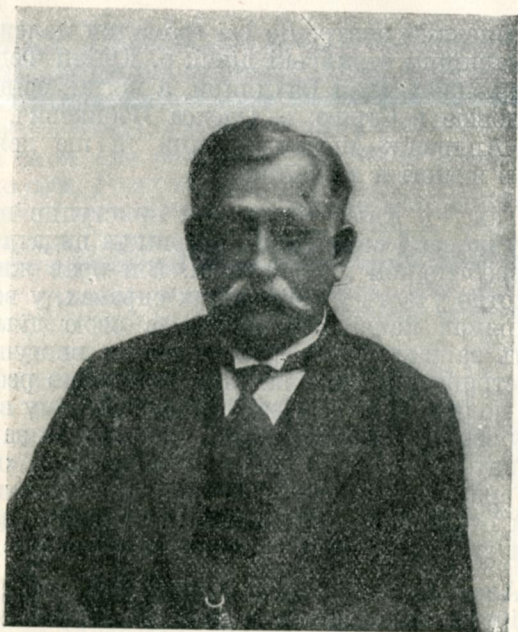
По селах, як звичайно буває, організація ішла повільнійше, але де тільки селяни мали нагоду приглянути ся українській школі, там не могли знайти слів похвали і шкільна саля була все переповнена. Наука в українській мові подобала ся незвичайно, — деклямації, оповідання і пісні будили всюди велике одушевленє. На очах бачило ся, як поверховний покост московщини, якої молодіж до сього часу набирала ся в школі, пропадає без сліду і росте нове, свідоме українське покоління.

Фреквенція шкіл була ріжна: сільські школи мали 50—100 учеників, міські значно більше; школа у Володимирі мала 300 дітей, але в кожній хвилі могла мати до 1000, якби було більше учительських сил. Записаних до школи дітей числено 3513, себто пересічно 60 на школу, — на жаль лише половина могла користати з науки.

Для опіки над шкільництвом в занятих землях повстало у Львові дві організації: Шкільна Комісія при «Учительській Громаді», яка підготовляла теоретичні основи для шкільництва і Бюро культурної помочи, яке займало ся технічним переведенєм справи.

Жертви на школи треба посилати виключно до кредитового товариства Дністер у Львові, ул. Руська, на книжочку вкл. ч. 9888, повідомляючи карткою про пересилку Бюро культурної помочи, у Львові, ул. Бляхарська 11, II пов.

Ціла робота в занятих землях опираєть ся виключно на приватних фондах, тому нехай кождий, хто може, подаєть свою лепту на се важне культурне діло. *Іван Крипякевич.*

Др. Евген Озаркевич як народний діяч на провінції.

Полишивши державну службу в Боснії, осів пок. д-р Евген Озаркевич в р. 1893 в Стрию як приватний лікар.

Застав він там зорганізовану невеличку громадку щирих людей, які положили собі за задачу розбудити в Стрию і в цілїм стрийськїм Підгірїю народне жите на українськїй національній основі, покласти підвалини для політичної, просвітної і економічної організації і витворити в тїй части краю сильний

український центр. До сеї громадки належали давніші стрийські діячі: о. Юліян Федусевич, проф. Іван Вахнянин, а відтак осівші на довше в Стрию: о. Олекса Бобикевич, я, д-р Андронік Могильницький та ще деякі другі в місті й в околици.

Так д-р Евген Озаркевич приступив відразу до нас і став нашим щирим та видатним співробітником і товаришем. Він брав живо і охотно участь у всіх наших справах, у всіх напрямках нашої діяльності, а свою діяльність заінавігував дуже удатним виступом на стрийськім вічу, на яким виголосив реферат політичний. Реферат сей здобув йому відразу значну симпатію цілої околици, та за се накинув ся на него орган тодішньої пок. «нової ери», називаючи його іронічно «політичним Ескуляпом», на що д-р О. відповів удатним гумористичним стишком у «Зеркалі».

Алеж головну увагу і діяльність звернув покійний на стрийське міщанство і посвятив йому всі свої сили. Була ся область дуже запущена та заслугувала на се, щоби на неї звернути увагу і щиро потрудити ся над нею. Українське міщанство в Стрию, замешкале головно на передмістях Лани, Шумлянщина і Війтівство, було численне і становило, можна сказати, головний контингент всеї стрийської людности. Були се переважно рільники, та було також не мало Українців між ремісниками як у місті, так і в залізничних варстатах. Бракувало однак свідомости і національного почуття. Коли я, отворивши адвокатську канцелярію в Стрию, поспитав одного з міщанських менерів, що прийшов до мене робити контракт, чи можу йому списати

контракт в українській мові, то він обидив ся за се і згідливо відповів: «Абож я хлоп?».

З таким материялом розпочинати роботу не легка була справа, а прецінь покійний підняв ся єї. Він розпочав гуртувати міщанство коло себе. Розпочались наради, сходи, — а їх результатом було засноване «Міщанської Бесіди в Стрию» як першого огнища українського міщанства. Пок. Озаркевич став першим головою сього товариства, яке відтак в розвою народного життя в Стрию відіграло значну ролю. Під його проводом се товариство відразу почало гарно розвивати ся, він умів зорганізувати жите міщанства на українських основах. Міщани перестали шукати захисту по всяких «Гвездах» та вислугувати ся ворожим організаціям, а стали жити власним житєм товариським і громадянським, яке вносило між них свідомість національну та зближало їх з місцевою інтелігенцією. Стрий став чимраз більше набирати українського характеру.

Та на лихо діяльність д-ра Евгена Озаркевича не була довга. По упливі одного року перейшов він до Рожнітева, де одержав місце повітового лікаря. Але вже за сей короткий час та його діяльність серед міщанства принесла плоди. В осени 1894 р. заснувала ся при значній участі міщан задаткова каса в Стрию, а в р. 1895 поставило міщанство при виборах до сойму перший раз серйозного кандидата з міста в особі о. Бобикевича, який одержав небувале доси число голосів та трохи що не повалив всемогучого д-ра Фрухтмана. Успіхи ті були результатом праці, якій почин дав д-р Евген Озаркевич. По його відході зі Стрия, переймив керму мі-

щанскої Бесіди о. Бобикевич та вів єї до самої смерти (1902) з великим пожертвоуванем та з не меншими успіхами, але заслуга заснованя сеї організації все таки припадає пок. Озаркевичеви.

Нині минуло вже 25 літ від тих часів. Всі тодішні стрийські діячі, як оо. Федусевич, Бобикевич, проф. Вахнянин, д-р Могильницький, вже давно в могилах, за ними поспішив в тім році д-р Евген Озаркевич. Над сьвіжою ще його могилою стає мені живо перед очима спомин спільної з Ним праці в Стрийщині, яка в ряді його заслуг для народної справи займає певно не послідне місце.

Д-р Евген Олесницький.

Піоніри-стрільці будують міст на Стрипі в серпні 1915.

Військові причинки для виселенців.

(Із рішень адміністративного трибуналу).

На основі закону про адміністративний трибунал має він право рішати від випадку до випадку про свою компетенцію до розгляду адміністративних рішень. Причини виключаючі компетенцію адміністративного трибуналу вчислено вичерпуючо в самім же законі про адміністративний трибунал. Міністерство краєвої оборони, зглядно причинкові комісії заперечували кілька разів компетенцію адміністративного трибуналу в причинкових справах, та він рішив, що виключаючі причини в піднесених замітах не заходять (Ореч. Ч. 5639/14, Ч. 2646/16, Ч. 2469/16), навпаки рішив трибунал, що коли ходить о ствердженє, чи подійсні обставини (моменти) достаточо оцінено, чи поступованє (процедуру) комісії правно перепроваджено, а відносні правні постанови вірно примінено, то розгляд належить до його круга діланя (Ч. 5639/14, Ч. 1853/16, Ч. 1062/16).

Від початку війни, а передовсім в другім році користав трибунал зі свого права в більше як 250 разях, та знїс через се багато некорисних рішень причинкових комісій задля хибного приміненя закона про причинки, хиб в поступованю або недостаточного оціненя подійсних обставин.

Ось тут подаємо два рішення трибуналу, котрі мають значіне також для наших виселенців:

На жалобу Катерини Петрович, внесену через адвоката д-ра Петра Флего з Гориції, що причинкова комісія відмовила їй військового причинку з зак. з 26/XII 1912. В. з. д. Ч. 237 тому, що вона побирає з державних фондів виселеньчу підмогу, зніс адміністраційний трибунал в ореченю з 23. червня 1916 р. Ч. 5180 рішенє комісії як незгідне з законом. Мотиви ореченя звучать: »Після § 6 з 26. XII. 1912. В. з. к. Ч. 237 належить ся причинок родинам за сей час, в котрім покликаний до чинної військової служби є перешкоджений віддавати ся своєму цивільному званю, з виїмкою випадку дезерції, судово-карного засуду на тяжку вязницю та смерти, для котрих то случаїв в самім § 6 наведено спеціяльні наслідки. Коли такі обставини не наступають, то раз признаний причинок мусить бути дальше виплачуваний, аж покликаний буде звільнений з чинної військової служби. Здержанє причинка не може отже наступити послідовно з § 3 al. 3, після котрого причинок зовсім не належить ся, хиба через зміну у відносинах покликаного.

В данім разі такі зміни не наступили, навпаки покликаний відбував активну службу, отже не міг віддавати ся своєму звичайному званю. Ся обставина, що управнені до причинка в наслідок виселеня громади замешканя, користали зі спеціяльного державного заосмотреня, не може зменшити їх правного домаганя тому, що не стверджено, а навіть у відповіді на жалобу не спробовано твердити, начеб добровільні державні запо-

моги виплачувано виразно і за згодою сторони на рахунок прав-но належного причинка.»

На иншу жалобу виселениці Катерини Боц (також з Гориці), котрій відмовлено причинка за той час, як вона приміщена в таборі виселенців (отже на заосмотреню держави в натурі), зніс адміністраційний трибунал відмовне рішене комісіїореченєм з 30. червня 1916 Ч. 5640. Мотиви на уневажнене рішення ось такі: «Оскільки жалоба оспорує погляд крайвої комісії причинкової з річевих зглядів, мусів трибунал прихилити ся до жалоби. При тім трибунал обстоює також близше уза-саднений погляд ореченя з 23/VI 1916 Ч. 5179, що право домаганя причинка після закона з 26/XII 1912 В. з. д. 237 не може гаснути через перенятє виселенця на удержанє в натурі з задержанєм виїмкових случаїв, згаданих в наведенім ореченю.»

Із сих рішень бачимо, що адміністраційний трибунал стоїть на становищи, що виселенцєви належить ся причинок, коли заходять законні вимоги, незалежно від сего, що він побирає виселенчу підмогу, добровільно виплачувану державою.

Виїмок становлять тільки виразна обосторонна згода, що запомога має бути виплачувана на рахунок причинка. В разі виплати причинка, держава зменшує добровільну запомогу о висоту причинка. Однаковож за попередний час мусить бути виплачений причинок в цілости, мимо сего, що за той час виселенець побирав запомогу в грошах чи натурі.

Після погляду адміністраційного трибуналу хвиля зголошень по причинок не є рі-

шаючою на запалість виплати причинка. Коли лише заходять вимоги § 6 причинкового закона, тоді є рішачим момент сих вимог, а не хвиля зголошення. (Ореч. адм. трибуналу Ч. 1062/16 і 2306/16). Лише в разях предвиджених в § 8, ал. 4 слід відкинути зголошенє без дальшого поступованя. Має се наступити, коли зголошенє по причинок зроблено в два місяці по перенесеню покликаного в нечинний стан, або пізнійше як в 6 місяців по смерти або запропащеню покликаного.

В кінци зазначимо, що адміністраційний трибунал стоїть на становищи внутрішнього обіжника міністерства оборони краєвої з 31/V 1915 деп. XVII Ч. 11246, що для виселенців є компетентною краєва комісія властива для місця їх побуту підчас виселеня.

Володимир Лисий.

Коби...

*Коби я звила,
Мов той цвіт синій
В долині над водою,
Я-б ся не мила
Слізми що днини,
Лиш срібною росою.
Коб я горіла,
Де небес море,
Де простори свободні —*

Імінд, 1916.

*Я-б не гляділа
В розпуки море,
Коби я звисла
У ріднім краю
Берізков над водою —
Серце-б не тисла
Туа без краю,
Вкраїно, за тобою!*

Марійка Підгірянка.

Видання Загальної Української Ради.

1. Dr. Stefan Rudnyckyj. *Ukraina und die Ukrainer*. Wien 1914. З картою України. 32 ст. 8°
2. Dr. Rudnyckyj Istvan. *Ukraina és az ukrainaiak*. Budapest 1914. 38 ст. 8° з мапою.
3. Dr. Stefan Rudnyckyj. *Ukraina si poporul ukrain*. Viena 1914. 28 ст. 8° з мапою.
4. Dr. Stefano Rudnizkyj. *L'Ucraina e gli Ucraini*. Roma. 1914. 22 ст. 8° з мапою.
5. Dr. Stefan Rudnitsky. *The Ukraine and the Ukrainians*. Jersey City. 36 ст. 8° з мапою.
6. Dr. Michael Lozynskyj. *Die russische Propaganda und ihre polnischen Gönner in Galizien*. Wien 1914. 56 ст. 8°
7. *Observator*. *Maske weg*. Ein Blick hinter die Kulissen der polnischen Politik. Berlin 1914. 36 ст. 8°
8. *Ukrainische und russische Sprache*. Wissenschaftliche Beiträge. Wien 1914.
9. Dr. Wladimir Kuschnir. *Die Ukraine und ihre Bedeutung im gegenwärtigen Krieg mit Rußland*. Wien 1915. 38 ст. 8°
10. Dr. Dmytro Donzow. *Die ukrainische Staatsidee und der Krieg gegen Rußland*. Berlin 1915. 68 ст. 8°
21. Dr. Michael Lozynskyj. *Dokumente des polnischen Russophilismus*. Berlin 1915. 228 ст. 8°
12. *Verax*. *Der Weltkrieg und das ukrainische Problem*. Berlin 1915. 64 ст. 8°
13. *Austriacus*. *Polnische Russophilen und Massenverhaftungen staats-treuer Ukrainer in Galizien*. Berlin 1915. 43 ст. 8°
14. Dr. Stefan Rudnyckyj. *Ukraina und die Ukrainer*. II. виданє. Berlin 1915. 48 ст. 8°
15. Dr. Wladimir Kuschnir. *Galizien und der ukrainische Anteil an der Völkerbefreiung*. Wien 1915. 39 ст. 8°
16. Dr. Michael Lozynskyj. *Wie die Polen ihre Freiheit verstehen*. Berlin 1915. 56 ст. 8°
17. Michael Lozynsky. *Die Schaffung einer ukrainischen Provinz in Österreich*. Berlin 1915. 79 ст. 8°
18. *Egy emlekirat*. Sopron 1915. 8 ст. 8°
19. Stephan Rudnyzkyj. *Zur politischen Geographie der Ukraine*. Wien 1916. 47 ст. 8°
20. Stephan Rudnyzkyj. *Ethnographische Übersichtskarte des ukrainischen Nationalterritoriums*. 1:750.000. Wien 1915.
21. *Denkschrift des allgemeinen ukrainischen Nationalrates über die Lösung der ukrainischen Frage in den eroberten Gebieten Rußlands*. Wien 1915. (Als Manuskript gedruckt.)

Що є в книзі.

	стор.
1. Календаріюм	4
2. Др. Кость Левицький. Наші визвольні змагання в часі світової війни 1914—1916	17
3. Василь Стефаник. Марія	28
4. Ст. Рудницький. Війна та наука	42
5. О. Кобець. Криваві плями. Повз труп товариша. * * *	46
6. С. Л. Історичний розвиток територіяльних відносин теперішньої Галичини й Володимирії	49
7. Володимир Темницький. Загальна Українська Рада	57
8. Юл. Міськевич. Листівка	87
9. Др. І. Крипякевич. Холмські гості у Відні	91
10. Опіка над виселенцями	96
11. Марійка Підгірянка. Чи тобі не жаль?	105
12. Др. В. Щурат. Патріярх віденських каварників	106
13. К. Л. Виплати за воєнні чинитьби	109
14. Др. Юдекс. Талергоф	111
15. Др. І. Крипякевич. Український князь на австрійсь- кім престолі	118
16. Ст. Чернецький. Іванови	121
17. Українці у російського воєнного губернатора Львова — Шереметєва. Із записок очевидця	122
18. Андрій Жук. Союз визволення України	127
19. Н. Даниш. Українські школи у Відні	130
20. Марійка Підгірянка. Стрілецькі окопи	141
21. І. Чернявський. Наше державне законодавство в часі світової війни	144
21. Др. В. Щурат. Гр.-кат. парохіяльна церква св. Вар- вари у Відні	157
23. В. Стефаник. Перший твір Леся Мартовича	163
24. Теодор Бобків. Перевязка	166
25. О. З. Український Жіночий комітет помочи раненим	170
26. Українська Боева Управа	176
27. Запомоговий комітет „Христіян Геральда“ для Галичини і Буковини у Відні	180
28. Танкред. Лебединая піснь вояка	181
29. Василь Дзівковський. Криваві бої	182

	стор.
30. Ол. Петифія — Іл. Гаврилюк. Egy gondolat . . .	203
31. Гр. Микетей. Куди звертати ся в справах полонених, вивезених, ранених і убитих	204
32. Краєве Товариство господарське „Сільський Госпо- дар“ у Львові — Експозитура у Відни	208
33. Іван Крипякевич. Волинські школи	211
34. Др. Євген Олесницький. Др. Євген Озаркевич як народний діяч на провінції	217
35. Володимир Лисий. Військові причинки для висе- ленців	221
36. Марійка Підгірянка. Коби	224

Знімки:

	стор.
1. Зруйнована хата в Соснові	1
2. Іван Франко	2
3. Частина одного з останніх власноручно написаних вір- шів Івана Франка	3
4. Нове погрудє Шараса Шевченка роботи віденського скульптора Михайла Бринського	16
5. Передвоєнна ідія: гуцульські діти в Жабім-Кривонолі	17
6. Іван Франко (в молодшій віці)	27
7. Василь Стефаник	28
8. О. Кобець	46
9. Перша сторінка ч. 2—3 Вістника Пресової Кватири Українських січових стрільців	55
10. Президія Загальної Української Ради	56
11. Михайло Павлик	58
12. Могила У. С. С. і члена З. У. Р. Теофіля Меленя в Ме- дусі (I)*	69
13. Посол др. Євген Олесницький	77
14. Українці-полонені на сцені Фрайштадтського табору	86
15. Українські січові стрільці у віденських шпиталях	87
16. Український Запомоговий Комітет у Відни під прово- дом през. Юл. Романчука	95
17. Селянки втікають з села над Стрипою (М)**	96
18. Вхід до табору виселенців у Імінді	99

* (I) — світлий д. Іванець.

** (M) — світлий д. Мойсеович.

	стор.
19. Ранок в таборі виселенців у Імінді	104
20. Виселенці знад Серету (М)	110
21. Австрійський Цісарь Карло I. ще як наслідник відвідує Український Легіон	117
22. Дефіляда У. С. С. перед ком. от. А. Вариводою (М)	121
23. Вивезені російською військовою управою Галичани-закладники міста Львова	122
24. Заява-заборона української мови	126
25. Боротьба за український університет у Львові. В десяти роковини масових арештів і голодовки	135
26. Курс для стрільців-матурантів від проводом директора д-ра. Сабата	141
27. Хрести на могилах стрільців (М)	142
28. Полева служба божа в закові (М)	143
29. Стрілецька кінна стежа (М)	156
30. Великдень 1916 в сотні А. Мельника (М)	157
31. Прапор У. С. С. при полевім богослуженю (I)	162
32. Над Стрипою (P) *	165
33. Стрільці в віденськім шпитали	166
34. Хор чернігівського відділу Т-ства запомогі жертвам війни на Україні	173
35. Начальник У. С. Війська А. Варивода в окружню стрільців і німецьких жовнірів (М)	176
36. Друга віденська сотня У. С. Стр.	179
37. Гора Лисоня (М)	182
38. Курінний отаман Семен Їорук (P)	185
39. Сотн. Василь Кучабський (М) — 40. Сотн. Роман Сушко (М) — 41. Чет. Іван Каратницький (P) — 42. Хор. Петро Пасіка (М) — 43. Підх. В. Сторожук (P) — 44. Хор. Іван Максимішин (М)	189
45. Курінний отаман О. Лисняк	193
46. Сотн. Андрій Мельник (М) — 47. Підх. Клим Ковик (М) — 48. Чет. Остап Коберський (М) — 49. Хор. Ярослав Кузьмич (P) — 50. Підх. Богдан Романишин (М) — 51. Хор. Юліян Соколовський (М)	197
52. Відзначене хор. Северина Яремкевича (М)	202
53. Українська народня школа на Волині	215
54. Др. Евген Озаркевич	217
55. Піоніри-стрільці будують мост на Стрипі (М)	220

* (P) — світлив д. Розумович.

Галицькі та буковинські власти в часі ворожої інвазії.

А) Галицькі власти й інституції.

Ц. к. Намісництво — в Бялій.

Краєва Центральна для господарської відбудови Галичини
— в Кракові, ул. Чиста, 16.

Ц. к. Дирекция Скарбу — в Бялій.

Ц. к. Прокуратория Скарбу — в Бялій.

Ц. к. Дирекция домень і лісів — в Бялій (Більско).

Ц. к. Рада Шкільна Краєва — в Бялій.

Ц. к. Дирекция почт і телеграфів — у Львові.

Львівська Дирекция ц. к. желізниць державних — у Львові,
станиславівська — в Опаві: Стрию.

Президия ц. к. Висшого Суда Краєвого і Висший Суд
Краєвий (відділ карний) — в Оломунци (Морава).

Висший Суд Краєвий (відділ цивільний) — у Львові.

Краєвий Виділ — в Бялій.

Патронат для спілок рільничих (райфайзенек) при Виділі
Краєвим — у Львові.

Краєве бюро сільне — в Бялій.

Краєвий Банк — у Львові.

Центральна каса спілок рільничих (райфайзенек) — в
Кракові.

Галицьке воєнне заведене кредитове — в Кракові.

Воєнне заведене обороту збіжем (філія) — в Кракові.

Центральна паші (галицька філія) — в Кракові.

Воєнна Центральна торговельна — в Кракові.

Б) Буковинські власти.

Краєве правительство, краєва Шкільна Рада рахункові
Уряди і староства — в Празі, Trojická 1.

Бук. дирекция скарбу — Прага, Trojická 2.

Черновецький Магістрат — Прага, Stará rychta Rytířská 18.

Буковинська поштова дирекция — в Празі, Křížovnická 14.

Дирекция дібр православного релігійного фонду — в Празі,
Náplavní 1.

Буковинський краєвий виділ — в Празі, Dittrichova 24.

Управа руху бук. желізниць державних — в Будишиці.

20 к.

ПРОВЕРЕНО
С/О. 1987

B 5919

Народна канцелярія у Відні

За війни
та несеня п
лякам пока
Канцелярія
Josefstädter
урядує для
полуд. і від 4-тої до 5-тої пополудни.

B 5.919

До ділани „Народної Канцелярії у Відні“, належать: безплатна поміч і порада для українських сторін, організацій і інституцій. „Народна Канцелярія“ уділяє радо також своєї помочи і вказівок нашим землякам в приватних справах, як прим. в справах о воєнну чинитьбу, виплати воєнних причинків та в справах воєнних виселенців, які відорвані тепер від краю і, живучи серед чужих відносин, мусять дуже часто шукати поради.

„Народна Канцелярія у Відні“ від часу свого основаня т. є від осени року 1914. внесла сотки подань, просьб. жалоб і представлень до краєвих як і центральних властей, інтервенювал дуже часто у властей, помагала нашим воєнним збігцям у відшуканю їх родин, в справах їх приміщення на чужині а відтак повороту до краю, доставляла воєнним збігцям а також раненим жовнірам, остаючим в шпиталях на ліченю, часописий та книжок до читаня. Сповняючи в той спосіб після найдлїншого свого знаня обовязок несеня помочи і поради своїм землякам, причинила ся „Народна Канцелярія у Відні“ до усуненя не одной кривди або облекшеня не раз дуже тяжкого положеня сторони, шукаючої помочи.

Письма до „Народної Канцелярії у Відні“ треба слати під адресою: Wien, VIII., Josefstädterstraße 43, I/8.

Ціна 3 корони.

КРІВАВОГО РОКУ ВІДЕНСЬКИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ АЛЬМАНАХ НА 1917 РІК

ЗЛАДИВ ЯРОСЛАВ ВЕСОЛОВСЬКИЙ.

ВИДАЛА ЗАГАЛЬНА УКРАЇНСЬКА РАДА
У ВІДНІ, 1917. З ДРУКАРНІ АДОЛЬФА ГОЛЬЦГАВЗЕНА.